

SENTRUM VIR BIBLIOTEEK- EN
INLIGTINGSDIENSTE

CENTRE FOR LIBRARY AND
INFORMATION SERVICES

VERVALDATUM/DATE DUE

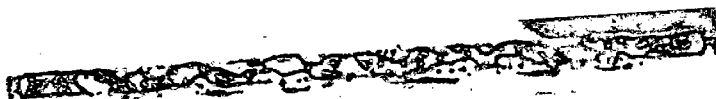
12/12/95 EU
Teng 24/11/95
TERUG

182571807F

* 2 8 7 1 7 4 *

**Inkomste- en kostestrukture van
nasionale varsproduktemarkte in
die Republiek van Suid-Afrika**

RGN-Reeks: Varsprodukte-onderzoek

Reeksredakteur: Sieg Marx

Gepubliseerde titels

1. **Prysvorming by die bemarking van vars vrugte en vars groente in die Republiek van Suid-Afrika.** D S Langley, J van Zyl.
2. **Distribusie van vars vrugte en vars groente in die Republiek van Suid-Afrika.** J A de Villiers, J G van Deventer.
3. **Riglyne vir die uitbreiding, opgradering, verskuiwing en sluiting van bestaande marke, asook die vestiging van nuwe marke.** D B J van Rensburg.
4. **Standardisation of the grading, packaging, labelling, inspection, pallatisation and control systems in the fresh produce industry in the Republic of South Africa.** M A Louw, P F Birkby, J J Steenekamp.
5. **Inligtingsaangeleenthede met betrekking tot die bemarking van varsprodukte in die Republiek van Suid-Afrika.** Buro vir Finansiële Analise, Universiteit van Pretoria.
6. **Inkomste- en kostestrukture van nasionale varsproduktemarke in die Republiek van Suid-Afrika.** Buro vir Finansiële Analise, Universiteit van Pretoria.
7. **Bylae B: Inkomste- en kostestrukture van die nasionale varsproduktemarke in die Republiek van Suid-Afrika.**
8. **Inkomste- en kostestrukture van markagentskappe op die nasionale varsproduktemarke in die Republiek van Suid-Afrika.** Finansiële Analise, Universiteit van Pretoria.
9. **Eienaarskap van die nasionale varsproduktemarke in die Republiek van Suid-Afrika.** LHA-Bestuurskonsultante.
10. **Aankoop en verbruik van vars groente en vrugte deur private huishoudings in die metropolitaanse gebiede van die Republiek van Suid-Afrika.** J H Martins.
11. **Aankoop en verbruik van vars groente en vrugte deur institusies in die Republiek van Suid-Afrika.** J H Martins.
12. **Reklame-aangeleenthede met betrekking tot die bemarking van vars groente en vrugte in die Republiek van Suid-Afrika.** Departement Bedryfs-
ekonomie, Universiteit van Pretoria.
13. **Laws, by-laws and regulations which apply to fresh produce markets and the marketing of fresh produce.** K Miller, R Hirschowitz.
14. **Funksionarisse, bestuurstelsels en bedryfsvoering op die nasionale varsproduktemarke in die Republiek van Suid-Afrika.** Buro vir Finansiële Analise, Universiteit van Pretoria.
15. **Hoofverslag: Bemarking van varsprodukte in die Republiek van Suid-Afrika.** Sieg Marx

**Inkomste-en kostestrukture van
nasionale varsproduktemarkte in
die Republiek van Suid-Afrika**

© Buro vir Finansiële Analise van die Universiteit van Pretoria, 1991

Alle regte voorbehou.

Geen gedeelte van hierdie boek mag sonder skriftelike verlof van die uitgewer gereproduseer of in enige vorm of met enige elektroniese of meganiese middel weergee word nie, hetsy deur fotokopiëring, plaat- of bandopname, vermikrofilming of inligtingsbewing.

RGN BIBLIOTEEK	
1991 9. 03.	
HSRC LIBRARY	
STANDKODE	AANWINSNOMMER
001.3072068	088391
HSRC FPI 6	

Uitgegee deur
RGN-Uitgewers
Privaatsak X41
0001 Pretoria

Voorwoord

Die ondersoek na die bemerking van varsprodukte in die RSA het 'n wye terrein bestryk soos duidelik blyk uit die lys navorsingstemas wat op die binneblad van hierdie verslag verskyn.

Die hoofdoel van hierdie navorsing is om relevante en bruikbare inligting aan die beleidmakers en bedryfsvoerders beskikbaar te stel op grond waarvan hulle moontlik beter besluite in belang van die varsproduktebedryf kan neem.

Die belangrikste beginsels wat die ondersoek ten grondslag lê, is wetenskaplikheid en onpartydigheid. Verder is gepoog om diepgaande, demokratiese en aanbevelingsgerigte navorsing binne 'n relatief kort tydsbestek te doen.

Ten einde die doelwitte te bereik en die beginsels te verantwoord, is al die belanghebbendes by die varsproduktebedryf, te wete produsente, verbruikers, markeienaars, markbesture, markagente, groothandelaars, kleinhandelaars, die kettingwinkelgroepe, institusionele kopers, die informele sektor, bemarkingsrade en beurse, die sentrale en provinsiale owerhede, die georganiseerde handel, vervoerinstansies en verskaffers van landbou-insette deur middel van posopnames en/of groeppesprekings en/of persoonlike onderhoude by die ondersoek betrek.

Waar toepaslik, is bepaalde aspekte van die bemerking van varsprodukte in die RSA, ook in die lig van oorsese bemarkingspraktyke, in perspektief geplaas.

Dit word vertrou dat die inligting in hierdie verslag wat oor die "Inkomste- en kostestrukture van nasionale varsproduktemarkte in die Republiek van Suid-Afrika" handel, die betrokke bedryfsvoerders in staat sal stel om die regte dinge die eerste keer reg te doen en hulle besluite so te neem dat tydig, ekonomies en effektief aangepas kan word by die huidige en toekomstige geleentheid en bedreigings in die varsproduktebedryf.

Ten slotte 'n opregte dankwoord aan:

- Minister Jacob de Villiers, voormalige Minister van Landbou, wat die ondersoek goedgekeur het en die fondse daarvoor bewillig het.
- Die Departement van Landbou en die Kommissie vir Varsproduktemarke vir hulpverlening.

- ❑ Die Hoofkomitee en tien werkkomitees vir vakkundige en bedryfskundige bydraes.
- ❑ Instansies en individue uit die varsproduktebedryf vir finansiële bydraes.
- ❑ Die deelnemers aan die ondersoek vir inligting, voorstelle en standpunte.
- ❑ Die navorsers vir hulle taak.
- ❑ Mnr. Dave Langley vir vakkundige koördinerings.
- ❑ Mev. Elsa Geldenhuys vir administratiewe koördinerings.
- ❑ Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing en meer bepaald die divisie Menslike Hulpbronstrategieë van die Groep: Menslike Hulpbronne vir verskaffing van 'n infrastruktuur.
- ❑ Die Topbestuur van die Universiteit van Pretoria wat toegestem het dat ek die ondersoek as navorsingsdirekteur kon lei.

SIEG MARX
Reeksredakteur

Maart 1991

Inhoudsopgawe

Bladsy

Bestuursopsomming	xv
1 Inleiding, metode van ondersoek en struktuur van die verslag	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Teikengroepe in die ondersoek	1
1.3 Doel van die ondersoek	2
1.4 Vertolking van die opdrag	2
1.5 Metode van insameling van data	3
1.5.1 Verkennende gesprekke	3
1.5.2 Onderhoude en vraelyste	4
1.5.3 Opvolging van vraelyste	4
1.6 Struktuur van die verslag	4
1.7 Afkortings, begripsbepaling en afrondings	5
1.7.1 Afkortings	5
1.7.2 Begripsbepaling	5
1.7.3 Afrondings	5
2 Vraelyste in die ondersoek gebruik	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Die vraelyste in die ondersoek gebruik	7
2.2.1 Vraelys oor die bates, inkomste en omset van NVPM'e: Bylae A2	7
2.2.2 Personeelvraelys: Bylae A1	8

3	Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NVPM'e	11
3.1	Inleiding	11
3.2	Die groot markte	12
3.3	Die middelgroot markte	19
3.4	Die klein markte	28
3.5	Al die markte	35
3.6	Slotopmerkings	43
4	Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e	47
4.1	Inleiding	47
4.2	Die groot markte	48
4.2.1	Die totale bruto inkomste	48
4.2.2	Bedryfsuitgawes en die bedryfswins	48
4.2.3	Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste	59
4.2.4	Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort	59
4.3	Die middelgroot markte	59
4.3.1	Die totale bruto inkomste	59
4.3.2	Bedryfsuitgawes en die bedryfswins	59
4.3.3	Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste	72
4.3.4	Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort	73
4.4	Die klein markte	73
4.4.1	Die totale bruto inkomste	73
4.4.2	Bedryfsuitgawes en die bedryfswins	73
4.4.3	Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste	86
4.4.4	Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort	86
4.5	Al die markte	86
4.5.1	Die totale bruto inkomste	86
4.5.2	Bedryfsuitgawes en die bedryfswins	97
4.5.3	Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste	97
4.5.4	Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort	98
4.6	Slotopmerkings	98

5	Ontleding van die balansstate van die 15 NVPM'e	101
5.1	Inleiding	101
5.2	Die waardasie van die vaste bates van die NVPM'e	101
5.3	Die waardasie van die grond waarop die NVPM'e gevestig is ..	102
5.4	Die waardasie van die verbeterings	104
5.5	Die waarde van toerusting	105
5.6	Balansstate van groot markte	105
5.7	Balansstate van middelgroot markte	105
5.8	Balansstate van klein markte	109
5.9	Opgesomde balansstate van al die markte	109
5.10	Slotopmerkings	109
6	Finansiële verhoudings: 15 NVPM'e	115
6.1	Inleiding	115
6.2	Diverse opbrengs- en omsetsnelheidsverhoudings	115
6.3	Begripsbepaling by die berekening van die wins op totale bates	116
6.3.1	Totalle bates (Aktiewe bates)	116
6.3.2	Totalle verkope (Bruto inkomste)	116
6.3.3	Wins voor rente (Bedryfswins)	117
6.4	Omsetsnelheid van aktiewe bates	118
6.5	Winsmarge op totale bruto inkomste	119
6.6	Opbrengs op aktiewe bates	120
6.6.1	Kommentaar oor die opbrengs op aktiewe bates	120
6.7	Likiditeitsverhoudings	121
6.7.1	Die vlottende verhouding	121
6.8	Solvabiliteitsverhoudings	123
6.8.1	Munisipale belang in persentasie van totale bates	123
6.9	Slotopmerkings	123
7	Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle: 15 NVPM'e	125
7.1	Inleiding	125
7.2	Die groot markte	125
7.2.1	Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989	125
7.2.2	Die geldwaarde per ton produkte hanteer per jaar	128
7.2.3	Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar	128

7.2.4	Die geldwaarde van produkte verkoop per m ² onderdak marksaal per jaar	128
7.2.5	Die markgelde per m ² onderdak marksaal per jaar	128
7.2.6	Die tonnemaat produkte hanteer per m ² onderdak marksaal per jaar	128
7.2.7	Die bruto inkomste per m ² koel- en rypmaakgeriewe per jaar	128
7.3	Die middelgroot markte	128
7.3.1	Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989	128
7.3.2	Die geldwaarde per ton produkte hanteer per jaar	128
7.3.3	Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar	131
7.3.4	Die geldwaarde van produkte hanteer per m ² onderdak marksaalvloeroppervlakte per jaar	131
7.3.5	Die markgelde per m ² onderdak marksaal per jaar	131
7.3.6	Die tonnemaat produkte hanteer per m ² onderdak marksaal per jaar	131
7.3.7	Die bruto inkomste per m ² koel- en rypmaakgeriewe per jaar	131
7.4	Die klein markte	131
7.4.1	Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989	131
7.4.2	Die geldwaarde per ton produkte hanteer per jaar	134
7.4.3	Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar	134
7.4.4	Die geldwaarde van produkte hanteer per m ² onderdak marksaalvloeroppervlakte per jaar	134
7.4.5	Die markgelde per m ² onderdak marksaal per jaar	134
7.4.6	Die tonnemaat produkte hanteer per m ² onderdak marksaal per jaar	134
7.4.7	Die bruto inkomste per m ² koel- en rypmaakgeriewe per jaar	134
7.5	Al die markte	134
7.5.1	Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989	134
7.5.2	Die geldwaarde per ton produkte hanteer vir 1989	137
7.5.3	Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar	137
7.5.4	Die geldwaarde van produkte hanteer per m ² onderdak marksaalvloeroppervlakte per jaar	137
7.5.5	Die markgelde per m ² onderdak marksaalvloeroppervlakte per jaar	137

7.5.6	Die tonnemaat produkte hanteer per m ² onderdak marksaalvloeroppervlakte per jaar	137
7.5.7	Die bruto inkomste per m ² koel- en rypmaak- geriewe	137
7.6	Slotopmerkings	137
8	Gebruik van die bevindinge van die ondersoek:	139
8.1	Inleiding	139
8.2	Bedryfvergelykende inligting oor die 15 NVPM'e	139
8.2.1	Omskrywing van bedryfsvergelyking	139
8.2.2	Toepassings van die beskikbare bedryfsvergelykende inligting oor die 15 NVPM'e	140
8.2.3	Gebruik van die beskikbare bedryfsvergelykende inligting deur 'n bepaalde mark	140
8.3	Aanwending van die bedryfvergelykende inligting beskikbaar uit die huidige ondersoek	142
8.4	Slotopmerkings	142

Lys van Bylaes

Bylae B1 – B15 is afsonderlik gebind

Lys van tabelle

<i>Tabel</i>		<i>Bladsy</i>
3.1	Funksionele ontleding van personeelkoste (groot markte)	13
3.2	Funksionele ontleding van personeelkoste (middel-groot markte)	20
3.3	Funksionele ontleding van personeelkoste (klein markte)	29
3.4	Funksionele ontleding van personeelkoste (al die markte)	36
3.5	Personeelontleding vir al die 15 NVPM'e - 1989	44
4.1	Ontleding van inkomstestaat (groot markte) 1989	49-58
4.2	Ontleding van inkomstestaat (middelgroot markte) 1989	60-71
4.3	Ontleding van inkomstestaat (klein markte) 1989	74-85
4.4	Ontleding van inkomstestaat (al die markte) 1989	87-96
5.1	Vergelyking tussen die grondwaardasies soos gebruik deur BFA, LHA en die markowerhede se waardebe-palings	103
5.2	Vergelyking tussen die waardasie van verbeterings soos gebruik deur die BFA, LHA en die waardasie ver-skaf deur die markowerhede	104
5.3	Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 (groot markte)	106

<i>Tabel</i>	<i>Bladsy</i>
5.4	Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 (middel- groot markte) 107
5.5	Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 (klein markte) 110
5.6	Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 (al die markte) 112
6.1	Diverse opbrengs- en omsetsnelheidsverhoudings 1989.... 119
6.2	Vergelyking tussen die likiditeits- en solvabiliteitsver- houdings van individuele markte 122
7.1	Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle (groot markte) 1989 126
7.2	Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle (middelgroot markte) 1989 129
7.3	Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle (klein markte) 1989 132
7.4	Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle (al die markte) 1989 135

Bestuursopsomming

1. INLEIDING

Aanvanklik is 4 teikengroepe vir die doeleindes van die ondersoek uitgeken, naamlik produsente en kopers van varsprodukte, die 15 NVPM'e en markagente wat op die 15 markte optree. Nadat dit vroeg in die ondersoek duidelik geword het dat 'n voldoende getal produsente en kopers nie in staat sou wees om inligting oor koste- en inkomstestrukture te verstrek nie, het die werkkomitee besluit om die 2 groepe as potensiele respondente uit te skakel.

Die ondersoek het dus uitsluitlik gehandel oor die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e en die markagente wat op die NVPM'e optree. Aangesien die verslag inderdaad neerkom op twee volwaardige bedryfsvergelings van twee heeltemal verskillende "sektore" van die varsproduktebedryf – elkeen met besondere, eiesoortige kenmerke, probleme en personeel-, inkomste- en kostestrukture, het die BFA besluit om die verslag in twee afsonderlike selfstandige verslae te verdeel:

- Die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e; en
- Die inkomste- en kostestrukture van markagente.

Aangesien die verslag oor die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e grootliks gerugsteun word deur inligting in Bylae B oor individuele markte wat baie detail en vergelykings oor elkeen van die 15 markte bevat, moet Bylae B saam met hierdie verslag gelees word. Omdat Bylae B nagenoeg 250 bladsye beslaan, is dit egter in 'n aparte omslag gebind. Die doel van die studie is om die winsgewendheid, doeltreffendheid, produktiwiteit en die opbrengs op die kapitaalinvestering in die NVPM'e te meet en om deur middel van vergelykings tussen die NVPM'e bestuursprobleme te probeer uitken.

2. VRAELYSTE IN DIE ONDERSOEK GEBRUIK

Twee verskillende vraelyste, in beide landstale, is opgestel om inligting van die 15 NVPM'e te bekom. Voorbeelde daarvan is by die verslag aangeheg as:

- Bylae A1: Vraelys ten opsigte van personeel in diens van die NVPM.
- Bylae A2: Vraelys betreffende vaste bates, inkomste-ontleding en omset-samestelling.

Die vraelyste het in alle gevalle die betrokke NVPM se jaarverslag vir die boekjaar ge-eindig gedurende 1989 ingehou. In gevalle waar 'n jaarverslag nie gepubliseer is nie, is vir die finansiële state vir daardie boekjaar gevra.

3. FUNKSIONELE ONTLEDING VAN DIE NVPM'e SE PERSONEELKOSTE

Aangesien salarisse en lone verreweg die grootste uitgawepos in die kostestruktuur van 'n NVPM is, is daar 'n funksionele ontleding van salarisse en lone gedoen, waarvan die resultate in tabelle 3.1 tot 3.5 verskyn.

Die 15 NVPM'e bied werk aan 1 210 persone waarvan die 4 groot markte 827 in diens het, gevolg deur die 6 middelgroot markte met 274 en die 5 klein markte met 109 werknemers.

Die totale vergoeding van R23,8 miljoen per jaar is soos volg saamgestel:

Groot markte	16,6
Middelgroot markte	5,3
Klein markte	1,9
Totaal	R23,8 miljoen

Daar bestaan relatief min standaardisasie in die benaming van die verskillende take. Dit is dus moeilik om sinvolle vergelykings te tref tussen die individuele markte wat spesifieke take aanbetref.

Uitgedruk in 'n persentasie van die totale personeelkoste wissel die syfers vir die groter uitgaweposte soos volg:

- sekuriteit en toesighouding – van 36,94% in Johannesburg en 18,26% in Kaapstad tot 5,60% in Welkom
- kassierskoste – van 21,86% in Pretoria en 12,16% in Johannesburg tot 6,60% in Kimberley en
- onderhoud en skoonmaak – van 38,49% in Kimberley en 25,22% in Kaapstad tot 3,38% in Pietermaritzburg.

4. ONTLEDING VAN DIE NVPM'e SE INKOMSTE- EN KOSTESTRUKTUUR

Die ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e is in tabelle 4.1 tot en met 4.4 uiteengesit.

Markgeld lewer die grootste bydrae tot die totale bruto inkomste van die 15 NVPM'e, naamlik R52 910 599 of 86,38%. Die persentasie vir die groot, middelgroot en klein markte is 86,08%, 86,69% en 88,72%, onderskeidelik.

Ander bruto inkomste bydraes is hoofsaaklik koel- en rypmaakgeriewe (6,13%), huurgelde ontvang (4,13%) en die verhuuring van trollies (1,15%).

Personeelkoste teen R23 884 908 verteenwoordig 38,86% van die totale bruto inkomste vir al die 15 NVPM'e. Dit is verreweg die grootste uitgawepos en word volledig in hoofstuk 3 bespreek.

Administratiewe uitgawes vir al die NVPM'e beloop 8,68% van die totale bruto inkomste vergeleke met 8,67% vir die groot markte, 8,10% vir die middelgroot markte en 10,82% vir die klein markte.

Die koste van water en ligte is ook relatief hoog en bedra 5,30% van die totale bruto inkomste. Dit is gelyk aan R1,37 per ton varsprodukte hanteer en R10,58 per m² onderdak marksaal per jaar.

Onderhoud- en herstelkoste vertoonwoordig 5,52% van die totale bruto inkomste en dit is gelyk aan R1,43 per ton varsprodukte hanteer en R12,44 per m² onderdak marksaal per jaar.

Die totale bedryfskoste vir die 15 NVPM'e beloop R39 053 287, wat gelyk is aan 63,75% van die totale bruto inkomste. Die totale bedryfskoste vir die groot markte beloop 63,71% van die totale bruto inkomste teenoor 60,62% vir die middelgroot markte en 75,04% vir die klein markte. Die gemiddelde vir die klein markte is dus relatief hoër as die gemiddelde van 63,75% vir al die markte. Meer volledige vergelykings met betrekking tot individuele markte word in bylae B getref.

Die totale bedryfswins vir al die NVPM'e bedra R22 202 681 wat 36,25% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Die persentasies vir die groot, middelgroot en klein markte is onderskeidelik 36,29%, 39,38% en 24,96%.

Na aansuiwering van perseelkoste, rente betaal en ontvang en staatsubsidie, is die totale netto inkomste R18 061 515, wat gelyk is aan 29,49% van die totale bruto inkomste vir al die NVPM'e. Die groot markte het 'n netto inkomste gelyk aan 36,63% van die bruto inkomste behaal teenoor die middelgroot markte se 16,13%, maar die klein markte het 'n nadelige saldo van R227 649, wat gelyk is aan (-)5,91%, opgelewer.

Die finansiële jaarstate van die meeste van die markte bevat voorsienings vir uitgawes van 'n kapitale aard soos kapitaalinvestering, kapitale ontwikkeling en leningsdelging. Die items word slegs getoon om die netto oorskot of tekort vir die jaar, soos dit in die finansiële jaarstate van die NVPM'e verskyn, weer te gee. Vergelykings tussen die resultate vir die groot, middelgroot en klein markte, of vir individuele markte, met betrekking tot genoemde uitgawes van 'n kapitale aard, kan nie sinvol getref word nie.

5. ONTLEDING VAN DIE NVPM'e SE BALANSSTATE

Die ontleding van die grondwaardes, verbeterings en balansstate van die 15 NVPM'e word in tabelle 5.1 tot en met 5.6 uiteengesit.

Grond en geboue vorm die grootste enkele bato van die 15 NVPM'e, naamlik 88,65% van die totale bates. Beleggings wat feitlik uitsluitend deur groot markte gehou word, beloop 7,35%. Toerusting van markte beloop 2,63%.

Vlottende bates is relatief onbeduidend en beloop slegs 1,36% van die totale bates. Die markowerhede se belang in die 15 NVPM'e beloop 89,56% van die totale finansiering terwyl langtermyn lenings 7,92% van die totale finansiering uitmaak. Vlottende laste wat slegs by klein markte beduidend is beloop 2,52% van die totale finansiering.

6. FINANSIËLE VERHOUDINGSGETALLE: 15 NVPM'e

In hoofstuk 6 word 'n aantal verhoudingsgetalle gegee en bespreek ten einde die finansiële prestasie en aktiwiteite van die 15 NVPM'e te beoordeel. Die verhoudingsgetalle meet onder andere omsetsnelheid; winsgewendheid; likiditeit en solvabiliteit.

Die omsetsnelheid van die aktiewe bates is soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Aantal keer per jaar				
Gemiddelde omsetsnelheid van die aktiewe bates	0,13	0,09	0,08	0,11

Dit wil dus voorkom asof daar 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde omsetsnelheid van hul aktiewe bates bestaan.

Die gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste is soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste	36,28%	39,37%	24,95%	36,24%

Die gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste is die hoogste vir die middelgroot markte – hoofsaaklik omdat die Springsmark (51,84%) en die Klerksdorpmark (51,59%) heelwat bo die gemiddelde van 39,37% vir die middelgroot markte is; en ook omdat die winsmarge vir die Johannesburgmark (25,59%) heelwat laer as die gemiddelde van 36,28% vir die groot markte is.

Die gemiddelde opbrengs op die aktiewe bates is soos volg ;

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde opbrengs op aktiewe bates	4,58%	3,53%	1,96%	4,06%

Hier skyn daar weer eens 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde opbrengs op hul aktiewe bates te wees.

Die gemiddelde munisipale belang in die totale bates is soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde munisipale belang in die totale bates	94,18%	85,80%	64,59%	89,56%

Ook hier skyn daar 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde munisipale belang en die totale bates van die markte te wees.

7. DIVERSE STATISTIESE GEGEWENS EN VERHOUDINGS-GETALLE: 15 NVPM'e

Dit wil voorkom of daar 'n direkte verband tussen die grootte van die NVPM en die effektiewe benutting van daardie NVPM se onderdak marksaal-vloeroppervlakte is. Die redes is nie voor die hand liggend nie, onder andere omdat die verskillende produkte samestellings by die verskillende NVPM'e nie vir die navorsers beskikbaar is nie. Die enigste twee uitsonderings skyn te wees dat:

- die bruto inkomste van die kool- en rypmaakgeriewe, waar die gemiddelde vir die middelgroot markte relatief hoër as die gemiddelde vir die groot markte is en
- die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989 vir die klein markte die hoogste was.

Die redes vir die twee uitsonderings is ook nie voor-die-hand-liggend nie.

8. AANWENDING VAN DIE INLIGTING

Geen aanbevelings word gemaak nie. Die inligting wat vir hierdie tema ingesamel en verwerk is en in hoofstukke 3 tot 8 en bylaes B1 tot B15 weer-gegee word, bevat belangrike basiese inligting wat nodig mag wees om die aanbevelings wat moontlik mag spruit uit die ander ondersoek te kwantifiseer.

9. AANBEVELINGS DEUR WERKKOMITEE

Tydens die oorweging van die konsepverslae oor NVPM'e en markagentskappe het die werkkomitee aanbeveel dat die hoofkomitee versoek word om die volgende twee aanbevelings in die hoofverslag te inkorporeer:

Aanbeveling 1: Dat plaaslike owerhede en die Instituut van Markmeesters oorweging skenk aan die instelling van 'n gestandaardiseerde rekening-

Bestuursopsomming

kundige-/rekenaarstelsel vir alle NVPM'e, tesame met gestandaardiseerde afrekeningstate wat aan markagentskappe, produsente en kopers gelewer word; en

Aanbeveling 2: Dat markagentskappe en die Instituut van Markagente van S A opnuut oorweging skenk aan die gebruik van die gestandaardiseerde rekeningkundige stelsel (vir nie-gerekenariseerde agentskappe) wat alreeds in opdrag van die Instituut van Markagentskappe van S A ontwikkel is, of 'n gestandaardiseerde rekenaarstelsel vir dié agentskappe wat oor rekenaars beskik, tesame met gestandaardiseerde afrekeningstate wat aan produsente en kopers gelewer word.

Inleiding, metode van ondersoek en struktuur van die verslag

1.1 INLEIDING

'n Omvattende ondersoek na die bemerking van vars groente en vrugte in die RSA is op versoek van die varsproduktebedryf deur die Minister van Landbou goedgekeur. Die totale ondersoek is in tien temas verdeel waarvan hierdie verslag deel vorm van die tema:

“Die inkomste- en kostestrukture van belangegroepe betrokke by die bemerking van varsprodukte deur nasionale varsproduktemarkte (NVPM'e) in die RSA”.

Die Buro vir Finansiële Analise van die Universiteit van Pretoria (BFA) is aangestel om die ondersoek te onderneem. Die verslag bevat onder andere die bevindings en aanbevelings wat spruit uit die ondersoek wat gedurende die tydperk Januarie tot Oktober 1990 uitgevoer is.

1.2 TEIKENGROEPE IN DIE ONDERSOEK

Vier teikengroepe is aanvanklik vir die doeleindes van die ondersoek uitgeken naamlik:

- produsente van varsprodukte
- markagente wat op die 15 NVPM'e optree
- die 15 NVPM'e en
- kopers van varsprodukte.

Alreeds in 'n baie vroeë stadium van die ondersoek het die werkkomitee besluit dat inligting oor koste- en inkomstestrukture nie by die verskillende soorte kopers verkry sou kon word nie en dat kopers derhalwe nie verdere aandag onder tema 10 sou verg nie.

By produsente sou die ondersoek na hul inkomste- en kostestruktuur tot die bemerkingskoste van varsprodukte en nie die produksiekoste daarvan

beperk word nie. Na verdere oorweging het die werkkomitee besluit dat faktore bestaan wat die bemarkingskoste so drasties kan beïnvloed dat vergelykings tussen produsente van dieselfde produkte nie sinvol sou wees nie. Die faktore is byvoorbeeld die afstand tussen die produsent en verskillende NVPM'e en die verskeidenheid van vervoermoontlikhede met of sonder verkoelingsgeriewe. Voorts het twyfel ontstaan of 'n voldoende aantal respondente gevind sou kon word, wat oor die noodsaaklike inligting wat vir die ondersoek nodig is, beskik. Dus is besluit om ook die produsente as teikengroep vir die doel van hierdie ondersoek uit te skakel.

Die ondersoek het dus uitsluitlik gehandel oor die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e en die markagente wat op die NVPM'e optree. Aangesien die verslag inderdaad neerkom op twee volwaardige bedryfsvergelings van twee heeltemal verskillende "sektore" van die varsproduktebedryf, elkeen met besondere, eiesoortige kenmerke, probleme en personeel-inkomste en kostestrukture, het die BFA besluit om die verslag in twee afsonderlike selfstandige verslae te verdeel, soos volg:

- ▣ Die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e; en
- ▣ Die inkomste- en kostestrukture van markagentskappe.

1.3 DOEL VAN DIE ONDERSOEK

Die doel van die studie is om die winsgewendheid, doeltreffendheid, produktiwiteit en die opbrengs op die kapitaalinvesterings in die NVPM'e te meet en om deur middel van vergelykings tussen die NVPM'e, bestuursprobleme te probeer uitken.

1.4 VERTOLKING VAN DIE OPDRAG

Die ondersoek na die inkomste- en kostestrukture van die 15 NVPM'e is gegrond op die jongste finansiële jaarstate van die markte, asook op 'n vraelys waarin addisionele finansiële, sowel as personeel- en statistiese inligting versamel is. Persoonlike samesprekings met die betrokke munisipale owerhede, die stadsklerk en die topbestuur van die markte het verdere noodsaaklike inligting verskaf. Hieruit is ondermeer die volgende inligting getrek of bereken:

- ▣ totale omset van varsprodukte op die mark en gelde verdien op hierdie omset
- ▣ gelde verdien uit die lewering van dienste en uit ander inkomstebronne
- ▣ gedetailleerde eksploitasiekoste
- ▣ netto inkomste vóór rente betaal
- ▣ rente betaal
- ▣ netto inkomste na rente betaal

- tasbare vaste bates soos in die finansiële jaarstate getoon
- aansuiwering met betrekking tot tasbare bates wat nie in die finansiële jaarstate getoon word nie, maar wat wel vir die bedryf van die mark gebruik word
- aansuiwering vir die verskil tussen die boekwaarde van die tasbare bates en die beraamde huidige vervangingswaarde daarvan
- langtermyn-buitefinansiering, korttermynlenings en vlottende laste en
- diverse winsgewendheids-, diverse likiditeits- en omsetsnelheids- en ander verhoudings.

Alhoewel dit beoog was om ondersoek in te stel na alternatiewe bronne van inkomste vir die markte, het dit geblyk dat die saak ten nouste saamhang met eventuele gewysigde scenarios van bedryfsvoering wat in die hoofverslag voorgestel mag word. Dit kan byvoorbeeld tot gevolg hê dat die beskikbare oppervlakte van die mark baie meer intensief benut sal word omdat operateurs wat tans ruimte buite die mark gebruik het, waarskynlik na die mark sal verskuif. Derhalwe is daar in die stadium nie verdere ondersoek na die saak gedoen nie.

Sekondêre bronne is deeglik nagevors en bestaande inligting benut. Dit sluit onder andere die inligting in wat deur die BFA self tydens vorige ondersoeke versamel is, en ook die statistiek wat deur die Kommissie vir Varsprodukteemarke gepubliseer is.

1.5 METODE VAN INSAMELING VAN DATA

1.5.1 Verkennende gesprekke

Aanvanklik het die BFA verkennende gesprekke met 'n aantal persone gevoer tydens persoonlike besoeke aan of telefoniese skakeling met 'n verskeidenheid van instansies, soos:

- die Departement van Landbou
- die Instituut van Markagente van SA
- verskeie NVPM'e en
- Rade en Beurse.

Op hierdie wyse het die BFA:

- sy bestaande agtergrondkennis van die varsproduktebedryf verbreed
- persoonlike kontakte bewerkstellig met 'n aansienlike aantal senior persone by instansies wat in die varsproduktebedryf betrokke is en
- ondersteuning gewerf vir die insameling van data en die invul van vraelyste vir die doeleindes van die ondersoek.

1.5.2 Onderhoude en vraelyste

Tydens onderhoude met Markmeesters van al die NVPM'e, is hulle gemotiveer om aan die ondersoek deel te neem, vraelyste is oorhandig en verduidelikings oor die invul daarvan verstrekk.

1.5.3 Opvolging van vraelyste

Ten einde 'n 100% respons van die kant van die 15 NVPM'e te verseker, is die oorspronklike versoeke om vraelyste in te vul en finansiële state te verstrekk, of per FAKS, of telefonies en in enkele gevalle deur verdere persoonlike besoeke opgevolg. By sommige van die NVPM'e is sodanige opvolging tot vyf maal herhaal en het dit uiteindelik die verlangde 100% respons opgelewer.

Alle onduidelikhede of ontbrekende inligting in ingevulde vraelyste is of per FAKS of telefonies opgevolg en opgeklaar.

1.6 STRUKTUUR VAN DIE VERSLAG

Die verslag bestaan uit 8 hoofstukke, te wete:

Hoofstuk 1: Inleiding, teikengroepe in die ondersoek, die doel van die ondersoek, die vertolking van die opdrag, die metode van insameling van die data en die struktuur van die verslag, sowel as begripsbepaling, afkortings en afrondings van bedrae en persentasies.

Hoofstuk 2: 'n Bondige samevatting van die inhoud van die twee vraelyste wat in die ondersoek gebruik is.

Hoofstuk 3: 'n Funksionele ontleding van personeelkoste van alle NVPM'e en bespreking van resultate. Hierdie hoofstuk sowel as hoofstukke 4 en 7 word gerugsteun deur meer detail in bylae B van die verslag waarin dieselfde patroon van ontledings en besprekings ten opsigte van individuele markte verskyn tesame met verwysings na die gemiddelde resultate van NVPM'e met soortgelyke omsetgrootte sowel as die gemiddelde resultate van alle markte.

Hoofstuk 4: Ontleding van inkomste- en kostestruktuur van alle NVPM'e en bespreking van die resultate.

Hoofstuk 5: Ontleding van die balansstate van alle NVPM'e en kort 'n kort bespreking van die resultate. Die balansstate is met in agneming van die huidige beraamde waardes van grond en geboue en toerusting opgestel.

Hoofstuk 6: 'n Bespreking van diverse finansiële verhoudings wat bereken is.

Hoofstuk 7: Diverse statistiese gegewens van alle NVPM'e en verhoudingsgetalle daaruit bereken, tesame met 'n bespreking van die resultate.

4 *Hoofstuk 8:* Gebruik van die bevindinge van die ondersoek na tema 10(A).

1.7 AFKORTINGS, BEGRIPSBEPALING EN AFRONDINGS

1.7.1 Afkortings

Die volgende afkortings word gebruik, naamlik:

- *NVPM*: Een van die 15 nasionale varsproduktemarkte
- *NVPM'e*: Twee of meer van die 15 nasionale varsproduktemarkte
- *Groot NVPM'e*: Die NVPM'e te Johannesburg, Kaapstad, Pretoria en Durban
- *Middel NVPM'e*: Die NVPM'e te Port Elizabeth, Oos-Londen, Bloemfontein, Springs, Pietermaritzburg en Klerksdorp
- *Klein NVPM'e*: Die NVPM'e te Welkom, Kimberley, Uitenhage, Vereeniging en Witbank.

1.7.2 Begripsbepaling

Vir die doeleindes van verslag beteken:

- *Koper*: 'n Persoon of onderneming wat vars groente en/of vrugte op 'n NVPM, op ander markte en/of deur middel van diverse ander distribusiekanale aankoop.
- *Markagent*: 'n Markagentskap wat deur een persoon, of 'n vennootskap of 'n ander organisasie van persone vir die verkoop, namens produsente, van vars groente en vrugte op 'n NVPM bedryf word.
- *Produsent*: 'n Persoon of onderneming wat 'n inkomste uit die produksie van varsprodukte verdien, hetsy as 'n geheel of 'n gedeelte van sy totale boedery-inkomste.

1.7.3 Afrondings

Tensy dit uitdruklik anders vermeld word, is persentasies tot twee desimale plekke en geldbedrae tot die naaste Rand afgerond.

HOOFSTUK 2

Vraelyste in die ondersoek gebruik

2.1 INLEIDING

Twee verskillende vraelyste, in beide landstale, is opgestel om inligting van die 15 NVPM'e te bekom. Voorbeelde daarvan word aangeheg as:

- *Bylae A1*: Vraelys ten opsigte van personeel in diens van die NVPM.
- *Bylae A2*: Vraelys betreffende vaste bates, inkomste-ontleding en omset-samestelling.

Die vraelyste moes in alle gevalle vergesel gaan van die betrokke NVPM se jaarverslag vir die boekjaar ge-eindig gedurende 1989. In gevalle waar 'n jaarverslag nie gepubliseer is nie, is gevra vir die finansiële state vir daardie boekjaar.

By die ontleding van die vraelyste en finansiële state was dit nodig om beleidsbeslissings oor sekere aangeleenthede te neem. Die beslissings is vervat in afdeling 2.3.

2.2 DIE VRAELYSTE IN DIE ONDERSOEK GEBRUIK

2.2.1 Vraelys oor die bates, inkomste en omset van NVPM'e: *Bylae A2*

In die vraelys word die NVPM om die volgende besonderhede oor die bates en inkomste van en omset op die betrokke mark gevra:

GROND

Die totale oppervlakte, die historiese kosprys en huidige munisipale waardasie van die grond, waarop die NVPM bedryf word, asook die beraamde huidige waarde van die grond as 'n ander sakeperseel.

VERBETERINGS

Die totale afsonderlike oppervlakte van onderdak marksale, markvloer-ruimtes wat nie onderdak is nie, kantoorruimte beskikbaar vir verhuring sowel as die wat die markowerheid self gebruik, sakepersele en stoorkamers beskikbaar vir verhuring, koel- en rypmaakfasiliteite, parkeerareas en onontwikkelde grond. Voorts word inligting gevra omtrent die historiese kosprys van alle verbeterings sowel as die munisipale waardasie, versekerde waarde en huidige vervangingswaarde daarvan.

ADMINISTRATIEWE TOERUSTING EN ALLE ANDER VASTE BATES

Die hoeveelhede, historiese kosprys, versekerde waarde en beraamde huidige vervangingswaarde van altesame 12 groepe van vaste bates.

INKOMSTEBRONNE

'n Ontleding van die NVPM se inkomste volgens 'n lys van 13 moontlike inkomstebronne.

OMSETSAMESTELLING

'n Ontleding van die samestelling van die omset op die mark volgens die massa en verkoopswaarde van 10 groepe van varsprodukte.

Alle NVPM'e het die vraelys – Bylae A2 – ingevul en hul finansiële state vir die boekjaar ge-eindig gedurende 1989 aan die BFA verstrek.

2.2.2 Personeelvraelys: Bylae A1

Die NVPM is versoek om 'n afsonderlike personeelvraelys ten opsigte van iedere werknemer in diens van die markowerheid, in te vul. Inligting is gevra oor die personeellid se geslag, ouderdom, jaar van aanstelling (of maande diens indien korter as 'n jaar) en totale vergoedingspakket vir die belastingjaar geëindig 28 Februarie 1989. 'n Ontleding van die gemiddelde persentuele tyd wat deur elke werknemer aan verskillende aktiwiteite gewy word, volgens 'n lys van altesame 20 moontlike aktiwiteite, moes ook verstrek word.

Volgens die getal ingevulde personeelvraelyste wat deur die BFA ontvang is, het die totale personeel van die 15 NVPM'e op 28 Februarie 1989 uit 'n totaal van ongeveer 1 210 persone bestaan:

NVPM geleë te	Getal werknemers
Johannesburg	378
Kaapstad	202
Pretoria	164
Durban	83
Port Elizabeth	41

NVPM geleë te	Getal werknemers
Bloemfontein	45
Springs	38
Pietermaritzburg	62
Oos-Londen	58
Klerksdorp	30
Vereeniging	30
Welkom	24
Kimberley	26
Uitenhage	19
Witbank	10
Totaal	1 210

Die totale vergoedingspakket van die werknemers in diens van die 15 NVPM'e, vir die boekjaar geëindig gedurende 1989, het nagenoeg R23,8 miljoen bedra.

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NVPM'e

3.1 INLEIDING

Aangesien salarisse en lone verreweg die grootste uitgawepos in die kostestruktuur van 'n NVPM is, is daar 'n funksionele ontleding van salarisse en lone gedoen. Die resultate van hierdie ontleding verskyn in tabelle 3.1 tot 3.5.

Tabel 3.1 bevat die resultate van die 4 individuele groot NVPM'e asook die totaal vir hierdie 4 markte.

Tabel 3.2 bevat die resultate van die 6 middelgroot NVPM'e asook die totaal vir hierdie 6 markte.

Tabel 3.3 bevat die resultate van die 5 klein NVPM'e asook die totaal vir 5 markte.

Tabel 3.4 bevat die resultate van groot, middelgroot en klein NVPM'e, asook die totaal vir al 15 markte.

Tabel 3.5 bevat die resultate van die 15 NVPM'e ten opsigte van, onder andere, die totale jaarlikse vergoeding en die gemiddelde vergoeding per werknemer per jaar.

Die ontleding is gegrond op die inligting wat deur die markbesture aan die navorsers deur middel van die voltooië personeelvorms verskaf is. 'n Voorbeeld hiervan is as bylae A1 aangeheg.

Daar is voorsiening gemaak vir 20 verskillende aktiwiteite wat kortliks in die vraelys omskryf is. Alhoewel hierdie omskrywings in samewerking met sekere van die markbesture gedoen is, was daar nogtans 'n mate van verwarring met die interpretasie daarvan, veral met betrekking tot "arbeiders". In sommige gevalle is sekere aansuiwerings na samesprekings met die betrokke markbestuur gemaak.

Die individuele opgawes wat vir elke werknemer voltooi is, is in die rekenaar ingevoer. Die totale vergoeding wat sodoende verkry is, het feitlik

nooit ooreengekom met die totale personeelkoste wat in die inkomstestaat getoon is nie. Dit is waarskynlik weens die byvoordele wat nie altyd by individuele opgawes in berekening gebring is nie.

Indien verskille nie wesentlik was nie, is die resultate proporsioneel aangesuiwer om dit in ooreenstemming met die syfer op die inkomstestaat te bring. As gevolg hiervan is dit nie vir die navorsers moontlik om te bevestig dat vir elke personeellid wel 'n vorm ontvang is nie. Veral vir relatief laag besoldigde arbeiders is dit moontlik dat in sommige gevalle vorms vir sekere arbeiders nie voltooi is nie – waarskynlik as gevolg van die besondere groot personeelomset van die arbeiders.

Die resultate wat in tabelle 3.1 tot 3.5 vervat is, word vervolgens beoordeel. Die gegewens in die tabelle in bylae B1 tot B15, wat die resultate van individuele markte bevat, word soms ook gebruik. Die syfers is op die 1989 finansiële jaar van die betrokke plaaslike owerhede gegrond.

3.2 DIE GROOT MARKTE

Tabel 3.1 bevat die resultate van die funksionele ontleding van die personeelkoste vir die 4 groot NVPM'e, te wete Johannesburg, Pretoria, Durban en Kaapstad. Vir elke mark word die aantal persone, sowel as die totale vergoeding per arbeidstaak gegee.

▣ *Sekuriteit en toesighouding*

Tabel 3.1 toon dat sekuriteit en toesighouding 'n belangrike kostepos is. Die totale syfers vir die 4 markte is 284 persone met 'n vergoeding van R5 169 794. Dit is 31,14% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R3,16 per ton hanteer; R29,07 per m² onderdak marksaal per jaar; en 11,74% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B4 is die syfers vir die 4 individuele markte soos volg:

SEKURITEITS- EN TOESIGHOUDINGSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	36,94	4,79	41,43	16,08
Pretoria	29,05	2,96	26,12	11,31
Durban	35,15	2,66	31,90	10,11
Kaapstad	18,26	1,42	12,93	5,90

Volgens bostaande gegewens is die Johannesburgmark se personeelkoste vir sekuriteit en toesighouding proporsioneel die hoogste van die 4 markte en die syfer vir die Kaapstadmark in verhouding die laagste.

TABEL 3.1

Funksionele ontleding van personeelkoste - Opsomming van groot markte - 1989

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban		Kaapstad	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding
	No.	R	No.	R	No.	R	No.	R
1 Bestuur	11,00	961 214	4,45	353 751	1,75	153 828	2,80	145 220
2 Finansiële administrasie	0,00	0	1,70	87 556	2,85	127 160	3,40	78 731
3 Personeel-administrasie	1,00	49 190	1,10	46 394	1,10	36 320	2,75	90 495
4 Algemene administrasie	27,00	761 075	6,35	190 571	1,10	60 115	5,50	119 596
5 Statistiese verwerking	4,00	133 014	2,10	59 501	1,70	32 238	14,50	400 545
6 Bemarking- en skakelafdeling	5,00	176 355	0,60	22 127	0,00	0	0,55	29 950
7 Navrae	2,00	53 887	1,00	31 392	1,10	23 001	4,20	118 580
8 Kassiere	40,00	931 499	29,10	796 408	8,10	142 697	29,80	545 641
9 Toesig en inspeksie	7,00	277 911	3,10	158 154	6,10	193 166	7,75	159 542
10 Veiling of verkope	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,30	13 208
11 Onderhoud	7,00	223 089	0,65	34 499	5,00	73 532	11,20	228 498
12 Skoonmaak	66,00	618 340	51,45	481 387	2,00	32 775	62,50	638 120
13 Sekuriteit en toesighouding	165,00	2 829 539	49,50	1 058 404	31,00	654 541	38,60	627 310
14 Verkoeling	0,00	0	2,50	71 683	2,00	66 057	1,15	35 577

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NPM's

TABEL 3.1 (vervolg)
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van groot markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Totaal						
	Getal persone	Totale ver- goeding	% van Totaal	Personeel- koste per ton	Pers. koste % mark- gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
1 Bestuur	20,00	1 614 013	9,72	0,99	4,26	3,66	9,08
2 Finansiële administrasie	7,95	293 447	1,77	0,18	0,77	8,67	1,65
3 Personeel- administrasie	5,95	222 399	1,34	0,14	0,59	0,50	1,25
4 Algemene administrasie	39,95	1 131 357	6,82	0,69	2,98	2,57	6,36
5 Statistiese verwerking	22,30	625 298	3,77	0,38	1,65	1,42	3,52
6 Bemarking- en skakelafdeling	6,15	228 432	1,38	0,14	0,60	0,52	1,28
7 Navrae	8,30	226 860	1,37	0,14	0,60	0,51	1,28
8 Kassiere	107,00	2 416 245	14,56	1,48	6,37	5,48	13,59
9 Toesig en inspeksie	23,95	788 773	4,75	0,48	2,08	1,79	4,44
10 Veiling of verkope	0,30	13 208	0,08	0,01	0,03	0,03	0,07
11 Onderhoud	23,85	559 618	3,37	0,34	1,48	1,27	3,15
12 Skoonmaak	181,95	1 770 622	10,67	1,08	4,67	4,02	9,96
13 Sekuriteit en toesighouding	284,10	5 169 794	31,14	3,16	13,63	11,74	29,07
14 Verkoeling	5,65	173 317	1,04	0,11	0,46	0,39	0,97

TABEL 3.1 (vervolg)
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van groot markte – 1989

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban		Kaapstad	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding
	No.	R	No.	R	No.	R	No.	R
15 Rypmaak	2,00	74 219	0,50	4 071	0,00	0	0,70	24 260
16 Opberging	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,65	17 499
17 Interne vervoer	0,00	0	0,00	0	13,00	153 851	0,00	0
18 Vurkhyserbestuur	11,00	122 981	3,00	58 157	2,00	28 219	1,00	12 189
19 Trekkerbestuur	0,00	0	0,00	0	0,90	11 943	14,60	150 916
20 Ander	30,00	446 730	6,90	189 300	3,30	72 826	0,00	0
Totaal	378,00	7 659 043	164,00	3 643 355	83,00	1 862 269	202	3 435 877
Totale tonnemaat hanteer		590 135		357 125		245 838		442 828
Totale geldwaarde hanteer		300 580 347		161 462 842		110 200 666		192 829 138
Totale markgelde ontvang		14 898 447		8 114 814		5 512 697		9 395 594
Totale inkomste		17 599 305		9 354 248		6 474 558		10 625 979
Oppervlakte onderdak marksale		68 296		40 525		20 520		48 500

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NVPME

TABEL 3.1 (vervolg)
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van groot markte – 1989

Mark:	Totaal						
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	% van Totaal	Personeel-koste per ton	Pers. koste % mark-gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste Per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
15 Rypmaak	3,20	102 550	0,62	0,06	0,27	0,23	0,58
16 Opberging	0,65	17 499	0,11	0,01	0,05	0,04	0,10
17 Interne vervoer	13,00	153 851	0,93	0,09	0,41	0,35	0,87
18 Vurkhyserbestuur	17,00	221 546	1,33	0,14	0,58	0,50	1,25
19 Trekkerbestuur	15,50	162 859	0,98	0,10	0,43	0,37	0,92
20 Ander	40,20	708 856	4,27	0,43	1,87	1,61	3,99
Totaal	826,95	16 600 544	100,00	10,15	43,78	37,68	93,34
Totale tonnemaat hanteer		1 635 926					
Totale geldwaarde hanteer		765 072 993					
Totale markgelde ontvang		37 921 552					
Totale inkomste		44 054 090					
Oppervlakte onderdak marksale		177 841					

■ *Kassiere*

Tabel 3.1 toon dat die personeelkoste vir kassiere die tweede grootste kostepos vir die vier markte is, naamlik R2 416 245 of 14,56% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n koste van R1,48 per ton produkte hanteer, R13,59 per m² onderdak marksaal per jaar en 5,48% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B4 is die syfers vir die 4 individuele markte soos volg:

KASSIERSKOSTE

Mark	% van totale personeelkoste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	12,16	1,58	13,64	5,29
Pretoria	21,86	2,23	19,65	8,51
Durban	7,66	0,58	6,95	2,20
Kaapstad	15,88	1,23	11,25	5,13

Die koste is vir die Pretoriamark proporsioneel die hoogste, terwyl dit vir die Durbanmark in verhouding die laagste skyn te wees.

■ *Onderhoud en skoonmaak*

Personeelkoste vir onderhoud en skoonmaak is volgens tabel 3.1 gesamentlik die derde grootste item teen R2 330 240 vir die 4 markte of 14,04% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,42 per ton produkte hanteer, R13,11 per m² onderdak marksaal per ton per jaar en 5,29% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B4 is die syfers vir die 4 individuele markte soos volg:

ONDERHOUD- EN SKOONMAAKKOSTE

Mark	% van totale personeelkoste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	10,98	1,43	12,32	4,78
Pretoria	14,16	1,45	12,73	5,52
Durban	5,71	0,43	5,18	1,65
Kaapstad	25,22	1,96	17,87	8,16

Kaapstad het in verhouding die hoogste personeelkoste vir die onderhoud en skoonmaak van die marksale. Durban het die skoonmaak van die mark uitgekonnekteer en personeelkoste vir hierdie pos is dus relatief laag.

▣ *Bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking*

Die syfers in tabel 3.1 vir bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking, is saamgevoeg aangesien dit in die praktyk dikwels skynbaar arbitrêr verdeel word. Die totale bedrag vir die vier markte beloop R2 886 514 wat 23,42% van die totale personeelkoste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R2,38 per ton of R24,86 per m² onderdak marksaal per jaar. Dit verteenwoordig 8,82% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B4 is die syfers vir die 4 individuele markte soos volg:

BESTUUR- EN ADMINISTRATIEWE KOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	24,87	3,23	27,88	10,82
Pretoria	20,24	2,07	18,20	7,90
Durban	22,00	1,67	19,97	6,33
Kaapstad	24,29	1,88	17,21	7,86

Bogenoemde personeelkoste is proporsioneel deurgaans die hoogste in Johannesburg, terwyl die syfers vir die ander 3 markte in die algemeen nie noemenswaardig verskil nie.

▣ *Totale personeelkoste*

Die oorblywende poste is relatief onbelangrik en die totale personeelkoste word vervolgens beoordeel. Volgens tabel 3.1 het die 4 groot markte 'n totaal van 827 personeellede in diens met 'n totale jaarlikse vergoeding van ongeveer R16,6 miljoen. Dit is 'n bedrag van R10,15 per ton hanteer en R93,34 per m² onderdak marksaal per jaar. Die bedrag verteenwoordig voorts 37,68% van die totale bruto inkomste van die vier markte.

▣ *Gemiddelde vergoeding per werknemer*

Tabel 3.5 bevat 'n personeelontleding vir die 15 NVPM'e. Hierin verskyn die getal werknemers, die totale jaarlikse vergoeding, die gemiddelde jaarlikse vergoeding per werknemer, personeelkoste in 'n persentasie van die bruto inkomste, personeelkoste per ton hanteer en die personeelkoste per m²

onderdak marksaal. Van die 4 groot markte het die Durbanmark die hoogste jaarlikse gemiddelde vergoeding per worknemer teen R22 134 per jaar. Die feit dat die skoonmaak van die Durbanmark uitgekonnekteer is, verhoog egter die gemiddelde syfer aangesien daar minder laag besoldigde arbeiders in diens van hierdie mark is. Die totale personeelkoste vir die Johannesburgmark is egter volgens al die ander maatstawe van tabel 3.5 proporsionaal die hoogste.

3.3 DIE MIDDELGROOT MARKTE

In tabel 3.2 verskyn die resultate van die funksionele ontleding van die personeelkoste vir die ses middelgroot NVPM'e, te wete Port Elizabeth, Oos-Londen, Bloemfontein, Pietermaritzburg, Springs en Klerksdorp.

■ *Sekuriteit en toesighouding*

Tabel 3.2 toon dat sekuriteit en toesighouding 'n belangrike kostepos is. Die totale syfers vir die 6 markte is 61 persone met 'n vergoeding van R1 080 496 per jaar. Dit verteenwoordig 20,19% van die totale personeelkoste. Dit is 'n bedrag van R1,94 per ton hanteer; R12,40 per m² onderdak marksaal per jaar en 8,10% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B5 tot B10 is die syfers vir die 6 individuele markte soos volg:

SEKURITEIT- EN TOESIGHOUDING

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Port Elizabeth	22,06	1,96	10,34	9,09
Oos-Londen	17,23	2,22	9,77	8,73
Bloemfontein	23,11	2,37	17,77	8,97
Pietermaritzburg	20,70	2,09	17,68	9,01
Springs	17,80	1,38	10,98	5,75
Klerksdorp	20,56	1,61	11,68	6,55

Volgens bostaande inligting is die Bloemfonteinmark se sekuriteit en toesig-houdingskoste proporsioneel die hoogste van die 6 markte en die syfers vir die Oos-Londen- en die Springsmark in verhouding die laagste.

■ *Kassiere*

Tabel 3.2 toon dat die personeelkoste vir kassiere die tweede grootste kostepos vir die 6 markte is, naamlik R665 574 per jaar of 12,44% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,20 per ton

TABEL 3.2
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein	
	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
1 Bestuur	2,00	157 333	1,80	160 932	1,45	104 897
2 Finansiële administrasie	0,00	0	0,65	36 636	0,80	40 116
3 Personeel- administrasie	0,00	0	0,82	38 020	0,50	28 489
4 Algemene administrasie	11,70	229 503	4,97	128 267	3,20	79 087
5 Statistiese verwerking	3,50	170 410	1,59	35 073	0,75	19 120
6 Bemarking- en skakelafdeling	0,00	0	1,18	5 011	0,40	30 250
7 Navrae	0,30	7 384	0,19	10 518	0,75	18 503
8 Kassiere	5,50	119 960	9,57	141 294	7,90	108 660
9 Toesig en inspeksie	1,00	39 389	1,73	58 752	0,80	33 660
10 Veiling of verkope	1,00	22 531	0,00	0	0,05	2 129
11 Onderhoud	1,00	20 254	0,00	0	1,10	25 624
12 Skoonmaak	0,50	15 156	11,25	114 393	10,90	82 469
13 Sekuriteit en toesighouding	13,50	231 183	13,25	196 541	11,00	193 158
14 Verkoeling	1,00	34 895	1,60	49 991	0,40	15 402

TABEL 3.2 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Pietermaritzburg		Springs		Klerksdorp	
	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
1 Bestuur	3,40	155 322	1,85	155 746	1,14	67 795
2 Finansiële administrasie	0,40	21 845	0,45	22 297	0,60	24 846
3 Personeel- administrasie	0,35	16 204	0,05	5 410	0,17	9 383
4 Algemene administrasie	7,10	154 574	0,65	27 416	1,63	46 432
5 Statistiese verwerking	0,75	15 465	0,40	19 820	1,66	53 387
6 Bemarking- en skakelafdeling	0,40	27 245	0,30	26 842	0,10	9 175
7 Navrae	1,55	47 433	0,30	19 039	0,36	28 611
8 Kassiere	10,30	122 439	8,00	130 156	4,81	43 065
9 Toesig en inspeksie	1,40	21 077	0,10	5 523	0,74	30 032
10 Veiling of verkope	0,05	1 268	0,00	0	0,00	0
11 Onderhoud	3,00	61 814	0,15	7 717	0,31	12 424
12 Skoonmaak	15,30	102 563	17,18	110 992	11,43	58 890
13 Sekuriteit en toesighouding	14,10	214 716	4,98	129 571	4,48	115 327
14 Verkoeling	1,90	58 959	0,79	23 931	0,28	5 483

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NVPM'e

TABEL 3.2 (vervolg)

Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark:	Totaal						
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	% van Totaal	Personeel-koste per ton	Pers. koste % mark-gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
1 Bestuur	11,64	802 025	14,99	1,44	6,93	6,01	9,20
2 Finansiële administrasie	2,90	145 740	2,72	0,26	1,26	1,09	1,67
3 Personeel-administrasie	1,89	97 506	1,82	0,18	0,84	0,73	1,12
4 Algemene administrasie	29,25	665 279	12,43	1,20	5,75	4,98	7,63
5 Statistiese verwerking	8,65	313 275	5,86	0,56	2,71	2,35	3,59
6 Bemarking- en skakelafdeling	2,38	149 523	2,79	0,27	1,29	1,12	1,72
7 Navrae	3,45	131 488	2,46	0,24	1,14	0,99	1,51
8 Kassiere	46,08	665 574	12,44	1,20	5,75	4,99	7,64
9 Toesig en inspeksie	5,77	188 433	3,52	0,34	1,63	1,41	2,16
10 Veiling of verkope	1,10	25 928	0,48	0,05	0,22	0,19	0,30
11 Onderhoud	5,56	127 833	2,39	0,23	1,10	0,96	1,47
12 Skoonmaak	66,56	484 463	9,05	0,87	4,19	3,63	5,56
13 Sekuriteit en toesighouding	61,31	1 080 496	20,19	1,94	9,34	8,10	12,40
14 Verkoeling	5,97	188 661	3,53	0,34	1,63	1,41	2,16

TABEL 3.2 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
15 Rypmaak	0,00	0	0,80	22 780	0,40	15 402
16 Opberging	0,00	0	0,00	0	0,75	4 853
17 Interne vervoer	0,00	0	0,00	0		0
18 Vurkhyserbestuur	0,00	0	1,60	17 026	2,00	17 247
19 Trekkerbestuur	0,00	0	0,50	7 982	1,83	12 391
20 Ander	0,00	0	6,50	66 187	0,35	4 285
Totaal	41,00	1 047 998	58,00	1 140 403	45,33	835 742
Totale tonnemaat hanteer		117 846		88 707		81 657
Totale geldwaarde hanteer		42 056 392		40 124 778		36 481 904
Totale markgelde ontvang		2 163 047		1 878 485		1 827 498
Totale inkomste		2 542 998		2 251 775		2 154 025
Oppervlakte onderdak marksale		22 353		20 109		10 868

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NPM's

TABEL 3.2 (vervolg)
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark:	Pietermaritzburg		Springs		Klerksdorp	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
15 Rypmaak	0,00	0	0,10	2 709	0,22	4 575
16 Opberging	0,00	0	0,00	0	1,00	19 038
17 Interne vervoer	0,00	0	0,00	0	0,00	0
18 Vurkhyserbestuur	2,00	16 596	1,20	11 443	0,32	6 977
19 Trekkerbestuur	0,00	0	0,00	0	0,00	0
20 Ander	0,00	0	1,50	29 286	0,96	25 507
Totaal	62,00	1 037 520	38,00	727 898	30,21	560 947
Totale tonnemaat hanteer		102 938		93 836		71 646
Totale geldwaarde hanteer		42 048 998		40 881 332		30 675 466
Totale markgelde ontvang		2 115 156		2 044 158		1 541 350
Totale inkomste		2 384 098		2 253 302		1 759 516
Oppervlakte onderdak marksale		12 146		11 800		9 873

TABEL 3.2 (vervolg)

Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van middelgroot markte – 1989

Mark:	Totaal						
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	% van Totaal	Personeel-koste per ton	Pers. koste % mark-gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste Per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
15 Rypmaak	1,52	45 466	0,85	0,08	0,39	0,34	0,52
16 Opberging	1,75	23 891	0,45	0,04	0,21	0,18	0,27
17 Interne vervoer	0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
18 Vurkhyserbestuur	7,12	69 289	1,29	0,12	0,60	0,52	0,80
19 Trekkerbestuur	2,33	20 373	0,38	0,04	0,18	0,15	0,23
20 Ander	9,31	125 265	2,34	0,23	1,08	0,94	1,44
Totaal	274,54	5 350 508	100,00	9,61	46,25	40,09	61,39
Totale tonnemaat hanteer		556 630					
Totale geldwaarde hanteer		232 268 870					
Totale markgelde ontvang		11 569 694					
Totale inkomste		13 345 714					
Oppervlakte onderdak marksale		87 149					

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NPM's

produkte hanteer, R7,64 per m² onderdak marksaal per jaar; en dit beloop 4,99% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B5 tot B10 is die syfers vir die 6 individuele markte soos volg:

KASSIERSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Port Elizabeth	11,45	1,02	5,37	4,72
Oos-Londen	12,39	1,59	7,03	6,27
Bloemfontein	13,00	1,33	10,00	5,04
Pietermaritzburg	11,80	1,19	10,08	5,14
Springs	17,88	1,39	11,03	5,78
Klerksdorp	7,68	0,60	4,36	2,45

Die koste vir die Springsmark is in verhouding die hoogste vir kassiere, terwyl dié koste vir die Klerksdorpmark proporsioneel die laagste skyn te wees.

▣ *Onderhoud en skoonmaak*

Personeelkoste vir onderhoud en skoonmaak is volgens tabel 3.2 gesamentlik die derde grootste pos teen R612 296 per jaar vir die 6 markte of 11,44% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,10 per ton produk hanteer; R7,03 per m² onderdak marksaal per jaar en 4,59% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B5 tot B10 is die syfers vir die 6 individuele markte soos volg:

ONDERHOUD- EN SKOONMAAKKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Port Elizabeth	3,38	0,30	1,59	1,40
Oos-Londen	10,03	1,29	5,69	5,08
Bloemfontein	12,94	1,32	9,95	5,02
Pietermaritzburg	15,85	1,60	13,53	6,89
Springs	16,31	1,26	9,41	5,27
Klerksdorp	12,71	0,99	7,22	4,06

Springs het in verhouding die hoogste personeelkoste vir onderhoud en skoonmaak, terwyl Port Elizabeth proporsioneel hier die laagste koste het.

■ *Bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking*

Die syfers in tabel 3.2 vir bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking, is om dieselfde redes wat by die groot markte genoem is, ook hier saamgevoeg. Die totale bedrag vir die 6 markte beloop R2 023 825 per jaar wat 37,82% van die totale personeelkoste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R3,64 per ton of R23,21 per m² onderdak marksaal per jaar. Voorts verteenwoordig dit 15,16% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B5 tot B10 is die syfers vir die 6 individuele markte soos volg:

BESTUUR- EN ADMINISTRATIEWE KOSTE

Mark	% van totale personeelkoste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Port Elizabeth	53,17	4,74	24,93	21,91
Oos-Londen	34,98	4,50	19,83	17,73
Bloemfontein	32,51	3,32	25,00	12,61
Pietermaritzburg	35,03	3,53	29,92	15,24
Springs	31,69	2,46	19,55	10,24
Klerksdorp	35,99	2,83	20,45	11,46

Bogenoemde personeelkoste is proporsioneel die hoogste vir Port Elizabeth, terwyl die syfer vir die ander 5 markte in die algemeen nie veel verskil nie.

■ *Totale personeelkoste*

Die oorblywende poste is relatief onbelangrik en die totale personeelkoste word vervolgens booordeel. Volgens tabel 3.2 het die 6 middelgroot markte 'n totaal van 274 personeellede in diens wat 'n totale vergoeding van ongeveer R5,4 miljoen per jaar ontvang. Dit is 'n bedrag van R9,61 per ton hanteer en R61,39 per m² onderdak marksaal per jaar. Die bedrag verteenwoordig ook 40,09% van die totale bruto inkomste van die 6 markte.

■ *Gemiddelde vergoeding per werknemer*

Soos reeds gestel, bevat tabel 3.5 'n personeelontleding, vir al die 15 NVPM'e in terme van die getal werknemers, die totale jaarlikse ver-

goeding, die gemiddelde jaarlikse vergoeding per werknemer, die personeelkoste in 'n persentasie van die bruto inkomste, personeelkoste per ton hanteer en die personeelkoste per m² onderdak marksaal. Van die 6 middelgroot markte het die Port Elizabethmark proporsioneel die hoogste jaarlikse gemiddelde vergoeding per werknemer teen R25 561 per jaar, terwyl die Pietermaritzburgmark teen R16 742 in verhouding die laagste is.

3.4 DIE KLEIN MARKTE

In tabel 3.3 verskyn die resultate van die funksionele ontleding van die personeelkoste vir die 5 klein NVPM'e, te wete Welkom, Kimberley, Uitenhage, Vereeniging en Witbank. Vir elke mark word die getal persone, sowel as die totale vergoeding per arbeidstaak, gegee.

■ Onderhoud en skoonmaak

Die personeelkoste vir onderhoud en skoonmaak is volgens tabel 3.3 ook by markte die grootste pos teen R310 456 per jaar vir die 5 markte of 16,75% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,76 per ton produkte hanteer, R6,68 per m² onderdak marksaal per jaar en 7,27% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B11 tot B15 is die syfers vir die 5 individuele markte soos volg:

ONDERHOUD- EN SKOONMAAKKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Welkom	12,23	1,20	5,54	4,56
Kimberley	38,49	4,94	21,23	21,57
Uitenhage	12,49	1,75	10,93	11,21
Vereeniging	6,35	0,62	1,90	2,77
Witbank	17,08	1,25	8,45	6,68

Kimberley het proporsioneel die hoogste personeelkoste vir die onderhoud en skoonmaak van die mark, terwyl Vereeniging in verhouding hier die laagste koste het. Die ander 3 markte verskil nie veel van mekaar nie.

■ Sekuriteit en toesighouding

Volgens tabel 3.3 is sekuriteit en toesighouding die tweede grootste kostepos. Die totale syfers vir die vyf markte is 17 persone met 'n vergoeding van R254 008 per jaar wat gelyk aan 13,70% van die totale personeelkoste is. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,44 per ton hanteer, R6,05 per m² onderdak

TABEL 3.3
Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van klein markte – 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding
	No.	R	No.	R	No.	R	No.	R
1 Bestuur	2,00	136 029	1,60	94 697	0,70	46 442	1,00	78 459
2 Finansiële administrasie	1,00	33 172	0,80	16 005	0,20	15 189	2,00	67 281
3 Personeel-administrasie	0,00	0	0,00	0	0,10	7 554	0,00	0
4 Algemene administrasie	1,20	14 758	1,20	22 003	0,50	24 896	0,82	24 674
5 Statistiese verwerking	3,08	40 204	1,60	35 205	2,35	56 352	0,35	6 751
6 Bemarking- en skakelafdeling	0,00	0	0,00	0	0,35	16 783	0,00	0
7 Navrae	0,00	0	0,10	1 783	0,15	5 835	0,90	12 204
8 Kassiere	3,72	40 558	1,60	27 082	4,50	64 362	3,75	84 020
9 Toesig en inspeksie	0,60	26 653	0,80	19 659	0,10	4 335	0,90	48 614
10 Veiling of verkope	0,00	0	0,00	0	0,05	1 946	4,33	24 218
11 Onderhoud	0,00	0	0,00	0	0,00	0	6,70	30 318
12 Skoonmaak	8,38	45 489	16,00	158 011	7,00	40 201	0,19	5 915
13 Sekuriteit en toesighouding	2,42	20 834	1,80	24 812	3,00	37 926	5,41	124 253

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NPM's

TABEL 3.3 (vervolg)
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van klein markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Witbank		Totaal						
	Getal persone	Totale ver- goeding	Getal persone	Totale ver- goeding	% van Totaal	Pers. koste per ton	Pers. koste % mark- gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	No.	R	No.	R	%	R	%	%	R
1 Bestuur	1,00	58 369	6,30	413 996	22,33	2,35	12,11	10,74	9,87
2 Finansiële administrasie	0,00	0	4,00	131 567	7,10	0,75	3,85	3,41	3,14
3 Personeel- administrasie	0,00	0	0,10	7 554	0,41	0,04	0,22	0,20	0,18
4 Algemene administrasie	0,20	4 426	3,92	90 757	4,90	0,52	2,65	2,35	2,16
5 Statistiese verwerking	0,35	8 853	7,73	147 365	7,95	0,84	4,31	3,82	3,51
6 Bemarking- en skakelafdeling	0,00	0	0,35	16 783	0,91	0,10	0,49	0,44	0,40
7 Navrae	0,10	2 529	1,25	22 351	1,21	0,13	0,65	0,58	0,53
8 Kassiere	1,55	25 768	15,12	241 790	13,04	1,37	7,07	6,27	5,76
9 Toesig en inspeksie	0,10	2 055	2,50	101 316	5,47	0,58	2,96	2,63	2,41
10 Veiling of verkope	0,00	0	4,38	26 164	1,41	0,15	0,77	0,68	0,62
11 Onderhoud	0,00	0	6,70	30 318	1,64	0,17	0,89	0,79	0,72
12 Skoonmaak	2,80	30 522	34,37	280 138	15,11	1,59	8,19	7,27	6,68
13 Sekuriteit en toesighouding	3,90	46 173	16,53	254 008	13,70	1,44	7,43	6,59	6,05

TABEL 3.3 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste - Opsomming van klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding	Getal persone	Totale ver-goeding
	No.	R	No.	R	No.	R	No.	R
14 Verkoeling	0,10	4 442	0,10	2 249	0,00	0	1,10	51 205
15 Rypmaak	0,10	4 442	0,40	8 994	0,00	0	0,00	0
16 Opberging	0,20	1 516	0,00	0	0,00	0	0,80	3 659
17 Interne vervoer	0,20	1 516	0,00	0	0,00	0	2,00	9 512
18 Vurkhyserbestuur	0,07	264	0,00	0	0,00	0	0,00	0
19 Trekkerbestuur	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
20 Ander	0,40	1 958	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Totaal	23,47	371 835	26,00	410 500	19,00	321 741	30,25	571 093
Totale tonnemaat hanteer		37 924		31 985		22 922		58 855
Totale geldwaarde hanteer		16 905 149		13 027 492		7,065 660		22 992 536
Totale markgelde ontvang		849 784		651 390		353 283		1 166 154
Totale inkomste		997 390		732 682		358 553		1 308 638
Oppervlakte onderdak marksale		8 208		7 442		3 678		19 017

Funksionele ontleding van personeelkoste in die 15 N/PM's

TABEL 3.3 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste - Opsomming van klein markte - 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Witbank		Totaal		% van Totaal	Pers. koste per ton	Pers. koste % mark- gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	Getal persone	Totale ver- goeding	Getal persone	Totale ver- goeding					
	No.	R	No.	R	%	R	%	%	R
14 Verkoeling	0,00	0	1,30	57 896	3,12	0,33	1,69	1,50	1,38
15 Rypmaak	0,00	0	0,50	13 436	0,72	0,08	0,39	0,35	0,32
16 Opberging	0,00	0	1,00	5 175	0,28	0,03	0,15	0,13	0,12
17 Interne vervoer	0,00	0	2,20	11 028	0,59	0,06	0,32	0,29	0,26
18 Vurkhyserbestuur	0,00	0	0,07	264	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01
19 Trekkerbestuur	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20 Ander	0,00	0	0,40	1 958	0,11	0,01	0,06	0,05	0,05
Totaal	10,00	178 695	108,72	1 853 864	100,00	10,52	54,22	48,10	44,19
Totale tonnemaat hanteer		24 504		176 200					
Totale geldwaarde hanteer		7 934 166		67 925 003					
Totale markgelde ontvang		398 742		3 419 353					
Totale inkomste		456 851		3 854 164					
Oppervlakte onderdak marksale		3 610		41 955					

marksaal per jaar, en 6,59% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B11 tot B15 is die syfers vir die 5 individuele markte soos volg:

SEKURITEIT- EN TOESIGHOUDINGSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Welkom	5,60	0,55	2,54	2,09
Kimberley	6,04	0,78	3,33	3,39
Uitenhage	11,79	1,65	10,31	10,58
Vereeniging	21,76	2,11	6,53	9,50
Witbank	25,84	1,88	12,79	10,11

Volgens bostaande inligting is die Witbankmark se personeelkoste vir sekuriteit en toesig houing in verhouding die hoogste van die 5 markte en die syfer vir die Welkom- en Kimberley mark proporsioneel die laagste.

■ *Kassiere*

Tabel 3.3 toon dat die personeelkoste vir kassiere die dorde grootste kostepos vir die 5 markte is, naamlik R241 790 per jaar of 13,04% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,37 per ton produkte hanteer, R5,76 per m² onderdak marksaal per jaar en 6,27% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B11 tot B15 is die syfers vir die 5 individuele markte soos volg:

KASSIERSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Welkom	10,91	1,07	4,94	4,07
Kimberley	6,60	0,85	3,64	3,70
Uitenhage	20,00	2,81	17,50	17,95
Vereeniging	14,71	1,43	4,42	6,42
Witbank	14,42	1,05	7,14	5,64

Die kassierskoste vir die Uitenhagemark is proporsioneel die hoogste, terwyl die koste vir die Kimberley mark in verhouding die laagste skyn te wees.

■ *Bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking*

Die syfers in tabel 3.3 vir bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking, is ook hier saamgevoeg. Die totale bedrag vir die 5 markte beloop R791 239 per jaar, wat 42,69% van die totale personeelkoste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R4,50 per ton of R18,86 per m² onderdak marksaal per jaar, en verteenwoordig 20,52% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B11 to B15 is die syfers vir die 5 individuele markte soos volg:

BESTUUR- EN ADMINISTRATIEWE KOSTE

Mark	% van totale personeelkoste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Welkom	60,28	5,91	27,31	22,48
Kimberley	40,91	5,25	22,56	22,90
Uitenhage	46,73	6,57	40,88	41,93
Vereeniging	31,02	3,00	9,32	13,55
Witbank	40,09	2,92	19,85	15,69

Bogenoemde personeelkoste is in verhouding die hoogste vir die Welkommark en proporsioneel die laagste vir die Vereenigingmark.

■ *Totale personeelkoste*

Die oorblywende poste is relatief onbelangrik en die totale personeelkoste word vervolgens beoordeel. Volgens tabel 3.3 het die 5 klein markte in totaal 109 personeellede in diens wat 'n totale vergoeding van ongeveer R1,9 miljoen per jaar ontvang. Dit is 'n koste van R10,52 per ton hanteer en R44,19 per m² onderdak marksaal per jaar. Die bedrag verteenwoordig 48,10% van die totale bruto inkomste van die 5 markte.

■ *Gemiddelde vergoeding per werknemer*

Soos reeds gestel, bevat tabel 3.5 'n personeelontleding, vir al 15 NVPM'e, in terme van die getal werknemers, die totale jaarlikse vergoeding, die gemiddelde jaarlikse vergoeding per werknemer, personeelkoste in 'n persentasie van die bruto inkomste, personeelkoste per ton hanteer en die personeelkoste per m² onderdak marksaal. Van die 5 klein markte het die Vereenigingmark proporsioneel die hoogste jaarlikse gemiddelde vergoeding per werknemer teen R19 033 per jaar en Welkom in verhouding die laagste teen R15 500.

3.5 AL DIE MARKTE

In tabel 3.4 verskyn die resultate van die funksionele ontleding van die personeelkoste vir die 15 NVPM'e, te wete Johannesburg, Pretoria, Durban, Kaapstad, Port Elizabeth, Oos-Londen, Bloemfontein, Pietermaritzburg, Springs, Klerksdorp, Welkom, Kimberley, Uitenhage, Vereeniging en Witbank. Vir elke mark word die getal persone, sowel as die totale vergoeding per arbeidstaak, gegee.

■ Sekuriteit en toesighouding

Tabel 3.4 toon dat sekuriteit en toesighouding die belangrikste personeelkoste is. Die totale syfers vir die 15 markte is 362 persone met 'n vergoeding van R6 504 298 per jaar wat 27,32% van die totale personeelkoste beloop. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R2,75 per ton hanteer, R21,19 per m² onderdak marksaal per jaar en 10,62% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B15 is die syfers vir die 15 individuele markte soos volg:

SEKURITEIT- EN TOESIGHOUDINGSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	36,94	4,79	41,43	16,08
Pretoria	29,05	2,96	26,12	11,31
Durban	35,15	2,66	31,90	10,11
Kaapstad	18,26	1,42	12,93	5,90
Port Elizabeth	22,06	1,96	10,34	9,09
Oos-Londen	17,23	2,22	9,77	8,73
Bloemfontein	23,11	2,37	17,77	8,97
Pietermaritzburg	20,70	2,09	17,68	9,01
Springs	17,80	1,38	10,98	5,75
Klerksdorp	20,56	1,61	11,68	6,55
Welkom	5,60	0,55	2,54	6,59
Kimberley	6,04	0,78	3,33	3,39
Uitenhage	11,79	1,65	10,31	10,58
Vereeniging	21,76	2,11	6,53	9,50
Witbank	25,84	1,88	12,79	10,11

Volgens bostaande gegewens is die Johannesburgmark se personeelkoste vir sekuriteit en toesighouding in verhouding die hoogste van al die markte en die syfers vir die Welkom- en Kimberleymark proporsioneel die laagste.

TABEL 3.4
 Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van alle markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwiteit	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
1 Bestuur	20,00	1 614 013	11,64	802 025	6,30	413 996
2 Finansiële administrasie	7,95	293 447	2,90	145 740	4,00	131 567
3 Personeel- administrasie	5,95	222 399	1,89	97 506	0,10	7 554
4 Algemene administrasie	39,95	1 131 357	29,25	665 279	3,92	90 757
5 Statistiese verwerking	22,30	625 298	8,65	313 275	7,73	147 365
6 Bemarking- en skakelafdeling	6,15	228 432	2,38	149 523	0,35	16 783
7 Navrae	8,30	226 860	3,45	131 488	1,25	22 351
8 Kassiere	107,00	2 416 245	46,08	665 574	15,12	241 790
9 Toesig en inspeksie	23,95	788 773	5,77	188 433	2,50	101 316
10 Veiling of verkope	0,30	13 208	1,10	25 928	4,38	26 164
11 Onderhoud	23,85	559 618	5,56	127 833	6,70	30 318
12 Skoonmaak	181,95	1 770 622	66,56	484 463	34,37	280 138
13 Sekuriteit en toesighouding	284,10	5 169 794	61,31	1 080 496	16,53	254 008
14 Verkoeling	5,65	173 317	5,97	188 661	1,30	57 896

TABEL 3.4 (vervolg)

Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van alle markte – 1989

Mark:	Alle markte						
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	% van Totaal	Personeel-koste per ton	Pers. koste % mark-gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
1 Bestuur	37,94	2 830 034	11,89	1,19	5,35	4,62	9,22
2 Finansiële administrasie	14,85	570 754	2,40	0,24	1,08	0,93	1,36
3 Personeel-administrasie	7,94	327 459	1,38	0,14	0,62	0,53	1,07
4 Algemene administrasie	73,12	1 887 393	7,93	0,80	3,57	3,08	6,15
5 Statistiese verwerking	38,68	1 085 938	4,56	0,46	2,05	1,77	3,54
6 Bemarking- en skakelafdeling	8,88	394 738	1,66	0,17	0,75	0,64	1,29
7 Navrae	13,00	380 699	1,60	0,16	0,72	0,62	1,24
8 Kassiere	168,20	3 323 609	13,96	1,40	6,28	5,43	10,83
9 Toesig en inspeksie	32,22	1 078 522	4,53	0,46	2,04	1,76	3,51
10 Veiling of verkope	5,78	65 300	0,27	0,03	0,12	0,11	0,21
11 Onderhoud	36,11	717 769	3,02	0,30	1,36	1,17	2,34
12 Skoonmaak	282,88	2 535 223	18,65	1,07	4,79	4,14	8,26
13 Sekuriteit en toesighouding	361,94	6 504 298	27,32	2,75	12,29	10,62	21,19
14 Verkoeling	12,92	419 874	1,76	0,18	0,79	0,69	1,37

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NPPM'e

TABEL 3.4 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van alle markte – 1989

Mark: Kode omskrywing van aktiwitiet	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding	Getal persone	Totale vergoeding
	No.	R	No.	R	No.	R
15 Rypmaak	3,20	102 550	1,52	45 466	0,50	13 436
16 Opberging	0,65	17 499	1,75	23 891	1,00	5 175
17 Interne vervoer	13,00	153 851	0,00	0	2,20	11 028
18 Vurkhyserbestuur	17,00	221 546	7,12	69 289	0,07	264
19 Trekkerbestuur	15,50	162 859	2,33	20 373	0,00	0
20 Ander	40,20	708 856	9,31	125 265	0,40	1 958
Totaal	826,95	16 600 544	274,54	5 350 508	108,72	1 853 864
Totale tonnemaat hanteer		1 635 926		556 630		176 200
Totale geldwaarde hanteer		765 072 993		232 268 870		67 925 003
Totale markgelde ontvang		37 921 552		11 569 694		3 419 353
Totale inkomste		44 054 090		13 345 714		3 854 164
Oppervlakte onderdak marksale		177 841		87 149		41 955

TABEL 3.4 (vervolg)
Funksionele ontleding van personeelkoste – Opsomming van alle markte – 1989

Mark:		Alle markte					
Kode omskrywing van aktiwiteit	Getal persone	Totale ver-goeding	% van Totaal	Personeel-koste per ton	Pers. koste % mark-gelde	Pers. koste % tot inkomste	Pers. koste per m ² M. Saal
	No.	R	%	R	%	%	R
15 Rypmaak	5,22	161 452	0,68	0,07	0,31	0,26	0,53
16 Opberging	3,40	46 565	0,20	0,02	0,09	0,08	0,15
17 Interne vervoer	15,20	164 879	0,69	0,07	0,31	0,27	0,54
18 Vurkhyserbestuur	24,19	291 099	1,22	0,12	0,55	0,48	0,95
19 Trekkerbestuur	17,83	183 232	0,77	0,08	0,35	0,30	0,50
20 Ander	49,91	836 079	3,51	0,35	1,58	1,36	2,72
Totaal	1,210,21	23 804 916	100,00	10,05	44,99	38,86	77,55
Totale tonnemaat hanteer		2,368 756					
Totale geldwaarde hanteer		1 065 266 866					
Totale markgelde ontvang		52 910 599					
Totale inkomste		61 253 968					
Oppervlakte onderdak marksale		306 945					

Funksionele ontleding van personeelkoste nan die 15 NVPM's

□ *Kassiere*

Tabel 3.4 toon dat die personeelkoste vir kassiere die tweede grootste kostepos vir die 15 markte is, naamlik R3 323 609 per jaar of 13,96% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,40 per ton produkte hanteer, R10,83 per m² onderdak marksaal per jaar en dit beloop 5,43% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B15 is die syfers vir die 15 individuele markte soos volg:

KASSIERSKOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	12,16	1,58	13,64	5,29
Pretoria	21,86	2,23	19,65	8,51
Durban	7,66	0,58	6,95	2,20
Kaapstad	15,88	1,23	11,25	5,13
Port Elizabeth	11,45	1,02	5,37	4,72
Oos-Londen	12,39	1,59	7,03	6,27
Bloemfontein	13,00	1,33	10,00	5,04
Pietermaritzburg	11,80	1,19	10,08	5,14
Springs	17,88	1,39	11,03	5,78
Klerksdorp	7,68	0,60	4,36	2,45
Welkom	10,91	1,07	4,94	4,07
Kimberley	6,60	0,85	3,64	3,70
Uitenhage	20,00	2,81	17,50	17,95
Vereeniging	14,71	1,36	4,42	6,27
Witbank	14,42	1,05	7,14	5,64

Die koste vir kassiere vir die Pretoriamark is proporsioneel die hoogste, terwyl die koste vir die Kimberley-, Durban- en Klerksdorpsmark in verhouding die laagste skyn te wees.

□ *Onderhoud en skoonmaak*

Personeelkoste vir onderhoud en skoonmaak is volgens tabel 3.4 gesamentlik die derde grootste pos teen R3 252 992 per jaar vir die 15 markte of 13,67% van die totale personeelkoste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,07 per ton produkte hanteer, R8,26 per m² onderdakmarksaal per jaar en

4,14% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B15 is die syfers vir die 15 individuele markte soos volg:

ONDERHOUD- EN SKOONMAAKKOSTE

Mark	% van totale personeelkoste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	10,98	1,43	12,32	4,78
Pretoria	14,16	1,45	12,73	5,52
Durban	5,71	0,43	5,18	1,65
Kaapstad	25,22	1,96	17,87	8,16
Port Elizabeth	3,38	0,30	1,59	1,40
Oos-Londen	10,03	1,29	5,69	5,08
Bloemfontein	12,94	1,32	9,95	5,02
Pietermaritzburg	15,85	1,60	13,53	6,89
Springs	16,31	1,26	10,06	5,27
Klerksdorp	12,71	0,99	7,22	4,06
Welkom	12,23	1,20	5,54	4,56
Kimberley	38,49	4,94	21,23	21,57
Uitenhage	12,49	1,75	10,93	11,21
Vereeniging	6,35	0,62	1,90	2,77
Witbank	17,08	1,25	8,45	6,68

Uitgedruk in 'n persentasie van die totale personeelkoste het die Kimberley- en Kaapstadmark proporsioneel die hoogste personeelkoste vir die onderhoud en skoonmaak van die mark. Die Durbanmark kontrakteer die skoonmaak uit en gevolglik is die persentasie vir die Durbanmark vir onderhoud en skoonmaak relatief laag. Die persentasie vir die Port Elizabethmark is egter nog laer as dié vir Durban terwyl die Vereenigingmark se persentasie ietwat hoër is as dié vir die Durbanmark.

■ *Bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking*

Die syfers in tabel 3.4 vir bestuur, finansiële administrasie, personeeladministrasie, algemene administrasie en statistiese verwerking, is eweneens hier saamgevoeg. Die totale bedrag vir die 15 markte beloop R6 701 578 per jaar wat 28,16% van die totale personeelkoste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R2,83 per ton of R21,84 per m² onderdak marksaal per jaar. Dit verteenwoordig voorts 10,93% van die totale bruto inkomste. Volgens bylaes B1 tot B15 is die syfers vir die 15 individuele markte soos volg:

BESTUUR- EN ADMINISTRATIEWE KOSTE

Mark	% van totale personeel- koste	Bedrag per ton hanteer	Bedrag per m ² onderdak marksaal	% van totale bruto inkomste
	%	R	R	%
Johannesburg	24,87	3,23	27,88	10,82
Pretoria	20,24	2,07	18,20	7,90
Durban	22,00	1,67	19,97	6,33
Kaapstad	24,29	1,88	17,21	7,86
Port Elizabeth	53,17	4,74	24,93	21,91
Oos-Londen	34,98	4,50	19,83	17,73
Bloemfontein	32,51	3,32	25,00	12,61
Pietermaritzburg	35,03	3,53	29,92	15,24
Springs	31,69	2,46	19,55	10,24
Klerksdorp	35,99	2,83	20,45	11,46
Welkom	60,28	5,91	27,31	22,48
Kimberley	40,91	5,25	22,56	22,90
Uitenhage	46,73	6,57	40,88	41,93
Vereeniging	31,02	3,00	9,32	13,55
Witbank	40,09	2,92	19,85	15,69

Uitgedruk in 'n persentasie van die totale personeelkoste het die Welkommark proporsioneel die hoogste syfer vir bestuur- en administratiewe koste en die Pretoriamark in verhouding die laagste. Per ton hanteer het die Uitenhagemark proporsioneel die hoogste syfer en die Durbanmark in verhouding die laagste. Per m² onderdaksaal is die syfer vir die Uitenhagemark proporsioneel die hoogste en vir die Vereenigingmark in verhouding die laagste. Uitgedruk in 'n persentasie van die bruto inkomste het die Uitenhagemark proporsioneel die hoogste syfer en die Durbanmark in verhouding die laagste.

▣ *Totale personeelkoste*

Die oorblywende items is relatief onbelangrik en die totale personeelkoste word vervolgens beoordeel. Volgens tabel 3.4 het die 15 markte 'n totaal van 1 210 personeellede in diens met 'n totale vergoeding van ongeveer R23,8 miljoen per jaar. Dit is 'n bedrag van R10,05 per ton hanteer en beloop R77,55 per m² onderdak marksaal per jaar. Die totale personeelkoste verteenwoordig 38,86% van die totale bruto inkomste van die 15 markte.

▣ *Gemiddelde vergoeding per werknemer*

In tabel 3.5 verskyn 'n personeelontleding, vir al die 15 NVPM'e, volgens die getal werknemers, die totale jaarlikse vergoeding, die gemiddelde jaarlikse

vergoeding per werknemer, die personeelkoste in 'n persentasie van die bruto inkomste, die personeelkoste per ton hanteer en die personeelkoste per m² onderdak marksaal. Van die 15 markte het die Port Elizabethmark proporsioneel die hoogste jaarlikse gemiddelde vergoeding per werknemer teen R25 561 per jaar en die Welkommark in verhouding die laagste teen R15 500 per jaar. Die totale personeelkoste, uitgedruk in 'n persentasie van die bruto inkomste is die hoogste vir die Uitenhagemark en die laagste vir die Pretoriamark. Die totale personeelkoste per ton varsprodukte hanteer was proporsioneel die hoogste vir die Uitenhagemark en in verhouding die laagste vir die Witbankmark. Die totale personeelkoste per m² onderdak marksaal was proporsioneel die hoogste vir die Johannesburgmark en in verhouding die laagste vir die Vereenigingmark.

3.6 SLOTOPMERKINGS

Volgens tabel 3.4 bied die 15 NVPM'e werk aan 1 210 persone waarvan die 4 groot markte 827 in diens het, gevolg deur die 6 middelgroot markte met 274 en die 5 klein markte met 109.

Die totale vergoeding van R23,8 miljoen per jaar is soos volg saamgestel:

Groot markte	16,6
Middelgroot markte	5,3
Klein markte	1,9
Totaal	R23,8 miljoen

Daar bestaan relatief min standaardisasie in die benaming van die verskillende take. Dit is dus moeilik om sinvolle vergelykings te tref tussen die individuele markte wat spesifieke take aanbetref.

Uitgedruk in 'n persentasie van die totale personeelkoste wissel die syfers vir die groter uitgaweposte soos volg:

- sekuriteit en toesighouding – van 36,94% in Johannesburg en 18,26% in Kaapstad tot 5,60% in Welkom
- kassierskoste – van 21,86% in Pretoria en 12,16% in Johannesburg tot 6,60% in Kimberley en
- onderhoud en skoonmaak – van 38,49% in Kimberley en 25,22% in Kaapstad tot 3,38% in Pietermaritzburg.

TABEL 3.5
 Personeelontleding vir al die 15 NVPM'e - 1989
 Getal personeellede, totale vergoeding, gemiddelde vergoeding per persoon

Mark	Getal personeellede No	Jaarlikse vergoeding R000	Gemiddelde jaarlikse vergoeding R	Personeel koste in % van bruto inkomste %	Personeel koste per ton R	Personeel- koste per m ² onderdak marksaal R
GROOT MARKTE						
Johannesburg	378	7 659	20 262	43,52	12,89	112,14
Kaapstad	202	3 436	17 010	38,95	7,76	70,85
Pretoria	164	3 643	22 213		10,20	89,90
Durban	83	1 862	22 434		7,57	90,74
Totaal	827	16 600	20 073		10,15	93,34
MIDDELGROOT MARKTE						
Pietermaritburg	62	1 038	16 742		10,08	85,46
Oos-Londen	58	1 140	19 655		12,85	56,69
Bloemfontein	45	836	18 578		10,24	76,92
Port Elizabeth	41	1 048	25 561		8,89	46,88
Springs	38	728	19 158		7,76	61,69
Klerksdorp	30	561	18 700		7,83	56,82
Totaal	274	5 351	19 529		9,61	61,40

TABEL 3.5 (vervolg)
Personneelontleding vir al die 15 NVPM'e - 1989
Getal personeellede, totale vergoeding, gemiddelde vergoeding per persoon

Mark	Getal personeellede No	Jaarlikse vergoeding R000	Gemiddelde jaarlikse vergoeding R	Personeel koste in % van bruto inkomste %	Personeel koste per ton R	Personeel- koste per m ² onderdak marksaal R
KLEIN MARKTE						
Vereeniging	30	571	19 033		9,70	30,03
Kimberley	26	410	15 769		12,82	55,09
Welkom	24	372	15 500		9,81	45,32
Uitenhage	19	322	16 947		14,05	87,55
Witbank	10	179	17 900		7,30	49,58
Totaal	109	1 854	17 009		10,52	44,19
ALLE MARKTE						
Groot markte	827	16 600	20 073		ERR	93,34
Middelgroot markte	274	5 351	19 529		ERR	61,40
Klein markte	109	1 854	17 009		ERR	44,19
Alle markte	1,210	23 805	19 674		ERR	77,55

Funksionele ontleding van personeelkoste van die 15 NVPM'e

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e

4.1 INLEIDING

Die ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e is in tabelle 4.1 tot 4.4 uiteengesit.

Tabel 4.1 bevat die individuele resultate en in totaal van die vier groot markte.

Tabel 4.2 bevat die individuele resultate en in totaal van die ses middelgroot markte.

Tabel 4.3 bevat die individuele resultate en in totaal van die vyf klein markte.

Tabel 4.4 bevat die resultate van die groot, middelgroot en klein markte, asook die totaal vir al die 15 NVPM'e.

Die ontleding van die resultate is gegrond op die inligting wat in die genoemde 4 tabelle gegee is, asook die individuele resultate van elkeen van die 15 NVPM'e soos in bylae B vervat.

Die tabelle is onderverdeel in:

- die totale bruto inkomste
- die bedryfsuitgawes
- die bedryfswins of verlies
- die perseelkoste, rente betaal en rente ontvang, asook staatsubsidie ontvang
- die netto inkomste
- die uitgawes van 'n kapitale aard en
- die oorskot of tekort vir die jaar soos weergegee in die inkomstestaat van die betrokke mark.

Die koste vir die gebruik van afskryfbare vaste bates, naamlik waardevermindering, word nie in die finansiële state van die 15 NVPM'e getoon nie en die waarde van die bates verskyn ook nie in die finansiële state nie. Dit is dus nie moontlik om die koste van waardevermindering te bepaal nie. Die bedryfskoste en die bedryfswins getoon in die verslag sluit dus nie waardevermindering in nie. Die resultate in tabelle 4.1 tot 4.4 word vervolgens kortliks bespreek.

4.2 DIE GROOT MARKTE

4.2.1 Die totale bruto inkomste

Volgens tabel 4.1 bestaan die totale bruto inkomste van die 4 groot markte hoofsaaklik uit markgelde wat in totaal R37 921 552 vir die 4 markte beloop en gelyk is aan 86,08% van die totale bruto inkomste. Die resterende bruto-inkomsteposte bestaan hoofsaaklik uit huurgelde ontvang, R1 954 754 (4,44% van die totaal) bruto inkomste van koel- en rypmaakgeriewe, R2 492 645 (5,66% van die totaal) en die verhuuring van trollies R510 309 (1,16% van die totaal). Totale markgelde beloop R23,18 per ton varsprodukte hanteer en R213,23 per m² onderdak marksaal per jaar.

4.2.2 Bedryfsuitgawes en die bedryfswins

Die grootste individuele bedryfsuitgawe is die personeelkoste van ongeveer R16,6 miljoen wat reeds breedvoerig in hoofstuk 3 bespreek is.

By administratiewe uitgawes is die munisipale toedeling van R2 359 072 die grootste kostepos. Dit beloop 5,35% van die totale bruto inkomste. Die kostepos wat veral in Kaapstad en Pretoria relatief hoog is, is ongespesifiseer, en dit is dus baie moeilik om presies vas te stel wat die dienste is wat daarvoor gelewer word.

Water en ligte is ook 'n relatiewe groot kostepos en beloop R2 265 715 per jaar (5,14% van die totale bruto inkomste). Veral by die Johannesburgmark is die kostepos relatief hoog teen 8,36% van die totale bruto inkomste.

Onderhoud en herstel beloop in totaal 6,07% van die totale bruto inkomste. Die ander bedryfskoste is relatief klein en word nie afsonderlik bespreek nie. Die totale bedryfskoste beloop 63,71% van die totale bruto inkomste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R17,16 per ton hanteer en R157,84 per m² onderdak marksaal per jaar.

Die bedryfswins beloop 36,29% van die totale bruto inkomste. Die bedryfswins van die Durbanmark in persentasie van die bruto inkomste is die hoogste teen 48,78%, gevolg deur die Kaapstadmark met 45,70%. Die Pretoria mark met 37,05% en die Johannesburgmark met 25,59% is hier heelwat laer as Durban en Kaapstad. Verskille tussen individuele markte word in meer besonderhede in bylae B bespreek.

TABEL 4.1
Ontleding van inkomstestaat - 1989 groot markte

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban	
Item	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:						
Markgeld	14 898 447	84,65	8 114 814	86,75	5 512 697	85,12
Diverse heffings		0,00		0,00		0,00
Huur ontvang - Kantore	1 130 000	6,42	423 136	4,52	207 482	3,20
Huur ontvang - Winkels en store		0,00		0,00	12 376	0,19
Huur ontvang - Ander		0,00	360	0,00	5 640	0,09
Bruto inkomste - Koel- kamergeriewe	850 000	4,83	477 929	5,11	337 578	5,21
Bruto inkomste - Ryp- maakgeriewe		0,00	29 563	0,32		0,00
Bruto inkomste - Opber- gingsgeriewe		0,00		0,00	151 323	2,34
Bruto inkomste - Trollies	200 000	1,14	141 026	1,51	68 859	1,06
Bruto inkomste - Trekkers		0,00		0,00		0,00
Bruto inkomste - Vurk- hysers		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Rekenaar- koste		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Skoonmaak		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Administrasie		0,00		0,00	123 340	1,90

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVP/ME

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat - 1989 groot markte

Mark:	Kaapstad		Totaal		Item per ton	Item in % markgelde	Item per m ² marksaal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:							
Markgeld	9 395 594	88,42	37 921 552	86,08	23,18	100,00	213,23
Diverse heffings		0,00	00,0	0,00	0,00	0,00	0,00
Huur ontvang - Kantore	175 760	1,65	1 936 378	4,40	1,18	5,11	10,89
Huur ontvang - Winkels en store		0,00	12 376	0,03	0,01	0,03	0,07
Huur ontvang - Ander		0,00	6 000	0,01	0,00	0,02	0,03
Bruto inkomste - Koelkamergeriewe	212 382	2,00	1 877 889	426	1,15	4,95	10,56
Bruto inkomste - Rypmaakgeriewe	585 193	5,51	614 756	1,40	0,38	1,62	3,46
Bruto inkomste - Opbergingsgeriewe		0,00	151 323	0,34	0,09	0,40	0,85
Bruto inkomste - Trollies	100 424	0,95	510 309	1,16	0,31	1,35	2,87
Bruto inkomste - Trekkers		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Bruto inkomste - Vurk-hysers		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling - Rekenaar-koste		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling - Skoonmaak		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling - Administrasie		0,00	123 340	0,28	0,08	0,33	0,69

TABEL 4.1 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban	
Item	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:						
Verhaling – Skryfbenodig- hede		0,00		0,00	28 544	0,44
Verhaling – Ander	520 858	2,96	74 296	0,79		0,00
Ander inkomste		0,00	93 124	1,00	28 719	0,44
Totale bruto inkomste	17 599 305	100,00	9 354 248	100,00	6 476 558	100,00
Bedryfsuitgawes:						
Personeel Uitgawes	7 659 042	43,52	3 643 354	38,95	1 862 269	28,75
Administratiewe uitgawes:						
Advertensies	173	0,00		0,00	1 869	0,03
Ouditgelde		0,00		0,00		0,00
Bankkoste	173 362	0,99	121 842	1,30		0,00
Drukwerk en skryf- benodighede	401 353	2,28	144 053	1,54	131 502	2,03
Rekenaarkoste	42 771	0,24		0,00	12 811	0,20
Telefoon en posgeld	49 740	0,28	26 539	0,28	16 862	0,26
Munisipale toedeling	358 863	2,04	756 879	8,09	99 351	1,53
Reis- en verblyfkoste	64 165	0,36	12 983	0,14	2 169	0,03
Ander	38 535	0,22	868	0,01	14 168	0,22
Ongespesifiseer		0,00		0,00		0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPPM's

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Kaapstad		Totaal		Item per ton	Item in % markgelde	Item per m ² marksaal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:							
Verhaling – Skryfbenodig- hede	102 363	0,96	130 907	0,30	0,08	0,35	0,74
Verhaling – Ander		0,00	595 154	1,35	0,36	1,57	3,35
Ander inkomste	54 263	0,51	176 106	0,40	0,11	0,46	0,99
Totale bruto inkomste	10 625 979	100,00	44 056 090	100,00	26,93	116,18	247,73
Bedryfsuitgawes:							
Personeel uitgawes	3 435 877	32,33	16 600 542	37,68	10,15	43,78	93,34
Administratiewe uitgawes:							
Advertensies	2 663	0,03	4 705	0,01	0,00	0,01	0,03
Ouditgelde		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Bankkoste	977	0,01	296 181	0,67	0,18	0,78	1,67
Drukwerk en skryf- benodighede	144 585	1,36	821 493	1,86	0,50	2,17	4,62
Rekenaarkoste		0,00	55 582	0,13	0,03	0,15	0,31
Telefoon en posgeld	25 520	0,24	118 661	0,27	0,07	0,31	0,67
Munisipale toedeling	1 143 979	10,77	2 359 072	5,35	1,44	6,22	13,27
Reis- en verblyfkoste	20 609	0,19	99 926	0,23	0,06	0,26	0,56
Ander	11 477	0,11	65 048	0,15	0,04	0,17	0,37
Ongespesifiseer		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat - 1989 groot markte

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban	
Item	R	%	R	%	R	%
Bedryfsuitgawes:						
Munisipale Dienste:						
Water en ligte	1 470 621	8,36	344 206	3,68	144 389	2,23
Sanitasie en afval- verwydering		0,00	114 052	1,22		0,00
Onderhoud en Herstel:						
Geboue		0,00	90 876	0,97	237 266	3,56
Terrein		0,00	46 303	0,49	55 782	0,36
Toerusting		0,00	405 131	4,33	93 205	1,44
Motorvoertuie		0,00	9 112	0,10	2 513	0,04
Ongespesifiseer	1 490 320	8,47		0,00		0,00
Skoonmaakkoste	246 496	1,40	35 118	0,38	122 977	1,90
Grondstowwe en verbruiks- materiaal	593 098	3,37	17 885	0,19		0,00
Ontwikkeling en navorsing	63 728	0,36		0,00		0,00
Streekdiensheffings	30 721	0,17	19 848	0,21		0,00
Sekuriteit	2 645	0,02		0,00	159 950	2,47
Versekering	385 150	2,19	8 984	0,10	42 223	0,65

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NYPMA's

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat - 1989 groot markte

Mark:	Kaapstad		Totaal		Item per ton	Item in % markgelde	Item per m ² marksaal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Bedryfsuitgawes:							
Munisipale Dienste:							
Water en ligte Sanitasie en afvalverwydering	306 499	2,88	2 265 715	5,14	1,38	5,97	12,74
	42 100	0,40	156 152	0,35	0,10	0,41	0,88
Onderhoud en Herstel							
Geboue	31 217	0,29	359 359	0,82	0,22	0,95	2,02
Terrein	104 579	0,98	206 664	0,47	0,13	0,54	1,16
Toerusting	90 338	0,85	588 674	1,34	0,36	1,55	3,31
Motorvoertuie	16 489	0,16	28 114	0,06	0,02	0,07	0,16
Ongespesifiseer		0,00	1 490 320	3,38	0,91	3,93	8,38
Skoonmaakkoste	327	0,00	404 918	0,92	0,25	1,07	2,28
Grondstowwe en verbruiksmateriaal	23 251	0,22	634 234	1,44	0,39	1,67	3,57
Ontwikkeling en navorsing		0,00	63 728	0,14	0,04	0,17	0,36
Streekdiensheffings	15 098	0,14	65 667	0,15	0,04	0,17	0,37
Sekuriteit		0,00	162 595	0,37	0,10	0,43	0,91
Versekering	102 130	0,96	538 487	1,22	0,33	1,42	3,03

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban	
Item	R	%	R	%	R	%
Verkoeling		0,00		0,00	313 272	4,84
Rypmaak		0,00		0,00		0,00
Huur van toerusting	24 024	0,14	90 877	0,97	4 496	0,07
Totale bedryfsuitgawes	13 094 807	74,41	5 888 910	62,95	3 317 074	51,22
Bedryswins	4 504 498	25,59	3 465 338	37,05	3 159 484	48,78
Min:						
Perseelkoste:						
Huur betaal	993 164	5,64	408 700	4,37		0,00
Eiendomsbelasting		0,00	59 313	0,63	513 480	7,93
Rente betaal		0,00		0,00	1 402 439	21,65
Plus: Rente ontvang	775 000	4,40	2 500 261	26,73	629 311	9,72
Staatsubsidie ontvang		0,00		0,00		0,00
Netto Inkomste	4 286 334	24,36	5 497 586	58,77	1 872 876	28,92
Min: Kapitale Uitgawes:						
Argitekkostes		0,00		0,00	7 369	0,11
Kapitale heffings	2 294 617	13,04		0,00		0,00
Bydraes tot kapitaal uitleg	62 830	0,36	5 061 635	54,11		0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPPM'e

TABEL 4.1 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Kaapstad		Totaal		Item per ton	Item in % markgelde	Item per m ² marksaal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Verkoeling		0,00	313 272	0,71	0,19	0,83	1,76
Rypmaak	251 755	2,37	251 755	0,57	0,15	0,66	1,42
Huur van toerusting		0,00	119 397	0,27	0,07	0,31	0,67
Totale bedryfsuitgawes	5 769 470	54,30	28 070 261	63,71	17,16	74,02	157,84
Bedryswins	4 856 509	45,70	15 985 829	36,29	9,77	42,15	89,89
Min:							
Perseelkoste:							
Huur betaal		0,00	1 401 864	3,18	0,86	3,70	7,88
Eiendomsbelasting	377 320	3,55	950 113	2,16	0,58	2,51	5,34
Rente betaal		0,00	1 402 439	3,18	0,86	3,70	7,89
Plus: Rente ontvang		0,00	3 984 572	8,86	2,39	10,30	21,96
Staatsubsidie ontvang		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Netto inkomste	4 479 189	42,15	16 135 985	36,63	9,86	42,55	90,73
Min: Kapitale Uitgawes:							
Argitekkostes		0,00	7 369	0,02	0,00	0,02	0,04
Kapitale heffings	62 043	0,58	2 356 660	5,35	1,44	6,21	13,25
Bydraes tot kapitale uitleg		0,00	5 124 465	11,63	3,13	13,51	28,81

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Johannesburg		Pretoria		Durban	
Item	R	%	R	%	R	%
Bydraes	426 000	2,42		0,00		0,00
Kapitaal ontwik- kelingsfonds		0,00	112 985	0,21		0,00
Delging lening		0,00		0,00		0,00
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)	1 502 887	8,54	322 966	3,45	1 865 507	28,30
Totale tonnemaat hanteer	590 135		357 125		245 838	
Totale waarde hanteer	300 580 347		161 462 842		110 200 666	
Totale markgelde ontvang	14 898 447		8 114 814		5 512 697	
Totale bruto inkomste	17 599 305		9 354 248		6 474 558	
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	68 296		40 525		20 520	

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPME

TABEL 4.1 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat – 1989 groot markte

Mark:	Kaapstad		Totaal		Item per ton	Item in % markgelde	Item per m ² marksaal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Bydraes		0,00	426 000	0,97	0,26	1,12	2,40
Kapitaal ontwikkelingsfonds		0,00	112 985	0,26	0,07	0,30	0,64
Delging lening		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)	4 417 146	41,57	8 108 506	18,40	4,96	21,38	45,59
Totale tonnemaat hanteer	442 828		1 635 926				
Totale waarde hanteer	192 829 138		765 072 993				
Totale markgelde ontvang	9 395 594		37 921 552				
Totale bruto inkomste	10 625 979		44 054 090				
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	48 500		177 841				

4.2.3. Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste

Die netto totaal van die perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang en netto inkomste beloop (-)0,34% van die totale bruto inkomste. Dit varieer egter grootliks tussen individuele markte en vergelykings kan prakties nie gemaak word nie.

Na aansuiwering van die poste is die netto inkomste in persentasie van die bruto inkomste die hoogste vir Pretoria met 58,77%, daarna kom Kaapstad met 42,15%, dan Durban met 28,92% en laaste is Johannesburg met 24,36%.

4.2.4 Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort

In die finansiële jaarstate vir die markte word deur die markowerhede vir diverse oordragte, heffings en bydraes van 'n kapitale aard, voorsiening gemaak. Die poste word hoofsaaklik gegee ten einde die netto oorskot of tekort, soos dit in die finansiële jaarstaat vir elke mark individueel getoon word, weer te gee. Enige vergelykings tussen die resultate van individuele markte met betrekking tot hierdie poste, is nie sinvol nie.

4.3 DIE MIDDELGROOT MARKTE

4.3.1 Die totale bruto inkomste

In tabel 4.2 kan gesien word dat 86,69% van die totale bruto inkomste van die 6 middelgroot markte uit markgelde bestaan. Koel- en rypmaakgeriewe se bruto inkomste verteenwoordig 7,92%, en die verhuring van kantore, winkels en opberggeriewe, 3,21% van die totale bruto inkomste. Die res bestaan uit relatief klein poste waarvan die verhuring van trollies die grootste is met 1,13%. Die totale markgelde van die ses markte beloop R11 569 694. Dit verteenwoordig 'n bruto inkomste van R20,79 per ton produkte hanteer en R132,76 per m² onderdak marksaal per jaar.

Die grootste omset is deur die Port Elizabethmark behaal, naamlik R2 163 047, terwyl die Klerksdorpmark met R1 541 350 die laagste omset in die groep behaal het. Vergelykinge van die resultate van individuele markte met dié van die groepgemiddelde word in bylae B gemaak en word nie hier herhaal nie.

4.3.2 Bedryfsuitgawes en die bedryfswins

Soos voorheen gemeld is personeelkoste die grootste kostepos vir die middelgroot markte en beloop dit R5 350 506 wat 40,09% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Personeelkoste is reeds breedvoerig in hoofstuk 3 van hierdie verslag bespreek.

TABEL 4.2
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:								
Markgeld	2 163 047	85,06	1 878 485	83,42	1 827 498	84,84	2 115 156	88,72
Diverse heffings		0,00		0,00		0,00		0,00
Huur ontvang - Kantore	56 692	2,23	27 251	1,22	48 877	2,27	97 781	4,10
Huur ontvang - Winkels en store	40 492	1,59	14 126	0,63	4 126	0,19		0,00
Huur ontvang - Ander		0,00		0,00		0,00		0,00
Bruto inkomste - Koelkamergeriewe	82 552	3,25	154 654	6,87	208 805	9,69	138 423	5,81
Bruto inkomste - Rypmaakgeriewe	146 466	5,76	138 232	6,14		0,00		0,00
Bruto inkomste - Opbergingsgeriewe		0,00	5 402	0,24	7 762	0,36		0,00
Bruto inkomste - Trollies	19 215	0,76	7 855	0,35	34 555	1,60	18 338	0,77
Bruto inkomste - Trekkeers		0,00		0,00		0,00		0,00

TABEL 4.2 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- saal
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:									
Markgeld	2 044 158	90,72	1 541 350	87,60	11 569 694	86,69	20,79	100,00	132,76
Diverse heffings	9 942	0,44		0,00	9 942	0,07	0,02	0,09	0,11
Huur ontvang - Kantore	92 185	4,09	46 426	2,64	369 482	2,77	0,66	3,19	4,24
Huur ontvang - Winkels en store		0,00		0,00	58 887	0,44	0,11	0,51	0,68
Huur ontvang - Ander		0,00		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Bruto inkomste - Koelkamergeriewe	64 888	2,88	124 001	7,05	773 323	5,79	1,39	6,68	8,87
Bruto inkomste - Rypmaakgeriewe		0,00		0,00	284 698	2,13	0,51	2,46	3,27
Bruto inkomste - Opbergingsgeriewe		0,00		0,00	13 164	0,10	0,02	0,11	0,15
Bruto inkomste - Trollies	28 073	1,25	42 200	2,40	150 236	1,13	0,27	1,30	1,72
Bruto inkomste - Trekkeers		0,00		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPPM'e

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat - Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:								
Bruto inkomste - Vurkhysers		0,00		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Rekenaarkoste		0,00	8 232	0,37		0,00		0,00
Verhaling - Skoonmaak		0,00		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Administrasie	34 534	1,36	17 125	0,76		0,00		0,00
Verhaling - Skryfbenodig- hede		0,00		0,00		0,00	12 770	0,54
Verhaling - Ander		0,00		0,00	22 402	1,04	1 630	0,07
Ander inkomste		0,00		0,00		0,00		0,00
Totale bruto inkomste	2 542 998	100,00	2 251 775	100,00	2 154 025	100,00	2 384 098	100,00
Bedryfsuitgawes:								
Personeel Uitgawes	1 047 998	41,21	1 140 404	50,64	835 741	38,80	1 037 520	43,52
Administratiewe uitgawes: Advertensies	239	0,01	3 136	0,14	743	0,03	2 522	0,11

TABEL 4.2 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:									
Bruto inkomste –									
Vurkhyers		0,00		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling –									
Rekenaarkoste		0,00	1 240	0,07	9 472	0,07	0,02	0,08	0,11
Verhaling –									
Scoonmaak		0,00		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling –									
Administrasie	12 206	0,54		0,00	63 865	0,48	0,11	0,55	0,73
Verhaling –									
Skryfbenodighede		0,00		0,00	12 770	0,10	0,02	0,11	0,15
Verhaling – Ander		0,00	4 299	0,24	28 331	0,21	0,05	0,24	0,33
Ander inkomste	1 850	0,00		0,00	1 850	0,01	0,00	0,02	0,02
Totale bruto inkomste	2 253 302	100,00	1 759 516	100,00	13 345 714	100,00	23,98	115,35	153,14
Bedryfsuitgawes:									
Personeel uitgawes	727 897	32,30	560 946	31,88	5 350 506	40,09	9,61	46,25	61,59
Administratiewe uitgawes:									
Advertensies		0,00	242	0,01	6 882	0,05	0,01	0,06	0,08

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVP's

TABEL 4.2 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat - Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Bedryfsuitgawes:								
Ouditgelde		0,00		0,00		0,00		0,00
Bankkoste	12 960	0,51	43 689	1,94	19 971	0,93		0,00
Drukwerk en skryf- benodighede	29 103	1,14	43 363	1,93	42 819	1,99	43 519	1,83
Rekenaarkoste	1 000	0,04	10 127	0,45		0,00	52 794	2,21
Telefoon en posgeld	8 130	0,32	11 500	0,51	9 434	0,44	10 866	0,46
Munisipale toedeling	135 861	5,34		0,00	78 690	3,65	173 416	7,27
Reis- en verblyfkoste	12 490	0,49	3 699	0,16	22 458	1,04	2 869	0,12
Ander	534	0,02	1 541	0,07		0,00	3 077	0,13
Ongespesifiseer		0,00	18 875	0,84		0,00		0,00
Munisipale Dienste:								
Water en ligte Sanitasie en afval- verwydering	187 750	7,38	108 392	4,81	115 968	5,38	132 781	5,57
		0,00	26 815	1,19		0,00	25 462	1,07
Onderhoud en Herstel:								
Geboue	40 654	1,60	6 631	0,29	35 059	1,63	16 516	0,69
Terrein	23 374	0,92	7 195	0,32	21 103	0,98	116	0,00
Toerusting	81 713	3,21	77 625	3,45	56 118	2,61	34 315	1,44

TABEL 4.2 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- ge de
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Ouditgelde		0,00	3 750	0,21	3 750	0,03	0,01	0,03	0,04
Bankkoste	13 000	0,58	24 275	1,38	113 895	0,85	0,20	0,98	1,31
Drukwerk en skryf- benodighede	43 000	1,91	29 382	1,67	231 226	1,73	0,42	2,00	2,65
Rekenaarkoste	5 040	0,22	43 295	2,46	112 256	0,84	0,20	0,97	1,29
Telefoon en posgeld	8 752	0,39	6 850	0,39	55 532	0,42	0,10	0,48	0,64
Munisipale toedeling		0,00	30 000	1,71	417 967	3,13	0,75	3,61	4,80
Reis- en verblyfkoste	15 320	0,68	1 796	0,10	58 632	0,44	0,11	0,51	0,67
Ander	251	0,01	289	0,02	5 692	0,04	0,01	0,05	0,07
Ongespesifiseer	57 702	2,56		0,00	76 577	0,57	0,14	0,66	0,88
Bedryfsuitgawes:									
Munisipale Dienste:									
Water en ligte Sanitasie en afval- verwydering	91 390	4,06	66 896	3,80	703 177	5,27	1,26	6,08	8,07
	29 431	1,31	14 299	0,81	96 007	0,72	0,17	0,83	1,10
Onderhoud en Herstel:									
Geboue		0,00	12 692	0,72	111 552	0,84	0,20	0,96	1,28
Terrein		0,00	1 015	0,06	52 803	0,40	0,09	0,46	0,51
Toerusting	56 439	2,50	18 356	1,04	324 566	2,43	0,58	2,81	3,72

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NYP/Me

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontien		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Motorvoertuie		0,00		0,00		0,00	2 357	0,10
Ongespesifiseer		0,00		0,00		0,00		0,00
Skoonmaakkoste		0,00		0,00		0,00		0,00
Grondstowwe en verbruiks- materiaal	6 068	0,24	14 560	0,65	4 485	0,21	12 679	0,53
Ontwikkeling en navorsing		0,00		0,00		0,00		0,00
Streekdiensheffings	5 070	0,20		0,00	1 698	0,08	849	0,04
Sekuriteit	9 392	0,37		0,00		0,00	4 544	0,19
Versekering	36 550	1,44	55 825	2,48	27 763	1,29	28 695	1,20
Verkoeling	54 876	2,16		0,00	27 940	1,30		0,00
Rypmaak	2 000	0,08		0,00		0,00		0,00
Huur van toerusting		0,00		0,00		0,00		0,00
Totale bedryfsuitgawes	1 695 762	66,68	1 573 377	69,87	1 299 990	60,35	1 584 897	66,48

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Motorvoertuie	951	0,04	0,00	0,00	3 308	0,02	0,01	0,03	0,04
Ongespesifiseer		0,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Skoonmaakkoste	147	0,01	0,00	0,00	147	0,00	0,00	0,00	0,00
Grondstowwe en ver- bruiksmateriaal	7 439	0,33	5 644	0,32	50 875	0,38	0,09	0,44	0,58
Ontwikkeling en navorsing		0,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Streekdiensheffings	3 804	0,17	2 713	0,15	14 134	0,11	0,03	0,12	0,16
Sekuriteit		0,00	1 638	0,09	15 574	0,12	0,03	0,13	0,18
Versekering	24 795	1,10	26 751	1,52	200 379	1,50	0,36	1,73	2,30
Verkoeling		0,00	0,00	0,00	82 816	0,62	0,15	0,72	0,95
Rypmaak		0,00	0,00	0,00	2 000	0,01	0,00	0,02	0,02
Huur van toerusting		0,00	491	0,03		0,00	0,00	0,00	0,01
Totale bedryfsuitgawes	1 085 398	48,17	851 320	48,38	8 090 744	60,62	14,54	69,93	92,84

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Bedryswins	847 236	33,32	678 398	30,13	854 035	39,65	799 201	33,52
Min:								
Perseelkoste:								
Huur betaal	62 000	2,44		0,00		0,00	38 626	1,62
Eiendomsbelasting	160 685	6,32	32 143	1,43	102 674	4,77	139 446	5,85
Rente betaal	300 873	11,83	863 978	38,37	761 292	35,34		0,00
Plus: Rente ontvang		0,00		0,00		0,00	68 213	2,86
Staatsubsidie ontvang		0,00		0,00		0,00		0,00
Netto Inkomste	323 678	12,73	(217 723)	(9,67)	(9 931)	(0,46)	689 342	28,91
Min: Kapitale Uitgawes:								
Argitekkostes		0,00		0,00		0,00		0,00
Kapitale heffings	1 404	0,06		0,00		0,00	406 118	17,03
Bydraes tot kapitaal uitleg		0,00	10 000	0,44	28 247	1,31		0,00
Bydraes		0,00		0,00		0,00	86 039	3,61

TABEL 4.2 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Bedryswins	1 167 984	51,83	908 196	51,62	5 254 970	39,38	9,44	45,42	60,30
Min:									
Perseelkoste:									
Huur betaal		0,00	6 000	0,34	186 626	0,00	0,19	0,92	1,22
Eiendomsbelasting		0,00	4 500	0,26	439 448	3,29	0,79	3,80	5,04
Rente betaal	812 003	36,04	113 535	6,45	2 851 681	21,37	5,12	24,65	32,72
Plus: Rente ontvang		0,00	113 284	6,44	181 497	1,36	0,33	1,57	2,08
Staatsubsidie ontvang	114 497	5,08		0,00	114 497	0,86	0,21	0,99	1,31
Netto inkomste	470 398	20,88	897 445	51,01	2 153 209	16,13	3,87	18,61	24,71
Min: Kapitale Uitgawes:									
Argitekkostes		0,00		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Kapitale heffings		0,00		0,00	407 522	30,5	0,73	3,52	4,68
Bydraes tot kapitale uitleg	68 499	3,04	5 000	0,28	111 746	0,84	0,20	0,97	1,28
Bydraes	30 250	1,34	3 000	0,17	119 289	0,89	0,21	1,03	1,37

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPM's

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte - 1989

Mark:	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Kapitaal ontwikkelingsfonds		0,00		0,00		0,00	73 569	3,09
Delging lening	215 376	8,47	182 151	8,09	259,503	12,05		0,00
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)	106 898	4,20	(409 874)	(18,20)	(297 681)	(13,82)	123 616	5,19
Totale tonnemaat hanteer	117 846		88 707		81 657		102 938	
Totale waarde hanteer	42 056 392		40 124 778		36 481 904		42 048 998	
Totale markgelde ontvang	2 163 047		1 878 485		1 827 498		2 115 156	
Totale bruto inkomste	2 542 998		2 251 775		2 154 025		2 384 098	
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	22 353		20 109		10 868		12 146	

TABEL 4.2 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Middelgroot markte – 1989

Mark:	Springs		Klerksdorp		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R	%	R
Kapitaal ontwik- kelingsfonds		0,00	332 829	18,92	406 398	3,05	0,73	3,51	4,66
Delging lening	371 649	16,49	572 211	32,52	1 600 890	12,00	2,88	13,84	18,37
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)		0	0,00	(15,595)	(0,89)	(492,636)	(0,89)	(4,26)	(5,65)
Totale tonnemaat hanteer	93 836		71 646		556 630				
Totale waarde hanteer	40 881 332		30 675 466		232 268 870				
Totale markgelde ontvang	2 044 158		1 541 350		11 569 694				
Totale bruto inkomste	2 253 302		1 759 516		13 345 714				
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	11 800		9 873		87 149				

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM's

Munisipale toedeling is die grootste enkele administratiewe uitgawepos en beloop 3,13% van die bruto inkomste. Die item varieer heelwat vir individuele markte – van 7,27% vir die Pietermaritzburgmark tot nul% vir die Springsmark en die Oos-Londenmark.

Drukwerk en skryfbenodigdhede teen 1,73% van die bruto inkomste is die volgende grootste administratiewe uitgawepos. Die resterende administratiewe uitgaweposte is relatief klein. Die totaal van die administratiewe uitgaweposte beloop 8,10% van die bruto inkomste. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R1,95 per ton produkte hanteer en R12,43 per m² onderdak marksaal per jaar.

Die koste van water en ligte is ook relatief hoog en beloop 5,27% van die bruto inkomste. Dit is 'n bedrag van R1,26 per ton produkte hanteer en R8,07 per m² onderdak marksaal per jaar.

Onderhoud- en herstelkoste beloop in totaal 3,69% van die bruto inkomste. Dit is 'n bedrag van R0,88 per ton produkte hanteer en R5,65 per m² onderdak marksaal per jaar. Van die resterende bedryfsuitgaweposte is versekering die grootste teen 1,50% van die bruto inkomste.

Die totale bedryfskoste van die 6 middelgroot markte beloop R8 090 744 wat 60,62% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R14,54 per ton produkte hanteer en R92,84 per m² onderdak marksaal per jaar.

Bedryfskoste, uitgedruk in 'n persentasie van die bruto inkomste, is die laagste vir Springs, (48,17%) en Klerksdorp (48,38%), terwyl dit die hoogste in Oos-Londen is (69,87%). Verdere besonderhede met betrekking tot individuele markte se afwykings van die groepgemiddelde word in bylae B bespreek.

Die totale bedryfswins vir die 6 middelgroot markte het R5 254 970 beloop wat 39,38% van die bruto inkomste verteenwoordig.

4.3.3 Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste

Die netto totaal van die perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang en netto inkomste beloop 23,24% van die bruto inkomste. Verreweg die grootste pos is die rente betaal wat 21,37% van die totale bruto inkomste beloop. Veral in Oos-Londen (38,37%), Bloemfontein (35,34%) en Springs (36,04%) is die rentelas baie hoog in teenstelling met Pietermaritzburg (nul%), Klerksdorp (6,45%) en Port Elizabeth (11,83%).

Na aansuiwering van genoemde poste is die totale netto inkomste R2 153 209 wat 16,13% van die bruto inkomste vir die ses markte beloop. Dit is 'n netto inkomste van R3,87 per ton produkte hanteer en R24,71 per m² onderdak marksaal per jaar. Die Pietermaritzburgmark met 28,91% en die Springsmark met 20,88% van die bruto inkomste het die beste gevaar. Die Oos-Londenmark met 'n netto nadelige saldo van R217 723 – wat (-)9,67% van die bruto inkomste verteenwoordig – het die swakste gevaar.

4.3.4. Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort

Daar word in die finansiële jaarstate vir die meeste van die markte deur die betrokke markowerhede vir diverse oordragte, heffings en bydraes van 'n kapitale aard voorsiening gemaak. Die poste word slegs getoon ten einde die netto oorskot of tekort soos dit in die finansiële jaarstate weerspieël word, weer te gee. Enige vergelyking tussen die resultate van individuele markte met betrekking tot die poste kan nie as sinvol beskou word nie.

4.4 DIE KLEIN MARKTE

4.4.1 Die totale bruto inkomste

Tabel 4.3 bevat onder andere die inligting met betrekking tot die inkomste- en kostestrukture van die 5 klein markte. Soos by die ander twee groeperings is markgeld verreweg die belangrikste bruto inkomste bron, naamlik 88,72% van die totale bruto inkomste.

Bruto inkomste uit koel- en rypmaakgeriewe beloop 5,40% en huur ontvang 3,80% van die totale bruto inkomste. Van die resterende poste is die inkomste uit die verhuring van trolies die grootste, naamlik 1,14% van die bruto inkomste.

Die totale markgelde van die vyf klein markte het R3 419 353 beloop wat 'n inkomste van R19,41 per ton produkte hanteer en R81,50 per m² onderdak marksaal per jaar verteenwoordig. Die hoogste markgelde is deur die Verenigingmark ontvang, naamlik R1 166 154, terwyl die Uitenhagemark met 'n totaal van R353 283 die laagste markgelde toon.

Vergelykings van die resultate van individuele klein markte met die groep-gemiddelde word in bylae B bespreek.

4.4.2 Bedryfsuitgawes en die bedryfswins

Personeelkoste vir die vyf klein markte beloop R1 853 860. Dit is gelyk aan 48,10% van die totale bruto inkomste. Aangesien personeelkoste reeds breedvoerig in hoofstuk 3 bespreek is, word geen verdere kommentaar oor dié kostepos hier gelewer nie.

Die 3 grootste kosteposte by administratiewe uitgawes is munisipale toedelings (3,54%), drukwerk en skryfbenodigdhede (1,93%), en bankkoste (1,68%) van die bruto inkomste. Die oorblywende poste verteenwoordig minder as 1,00% elk, behalwe ongespesifiseerde uitgawes wat 1,73% beloop.

Die totale administratiewe uitgawes beloop 10,82% van die totale bruto inkomste. Dit is R2,38 per ton produkte hanteer of R9,96 per m² onderdak marksaal per jaar. Die bedrag vir water en ligte beloop 7,23% van die totale bruto inkomste. Dit is 'n bedrag van R1,58 per ton produkte hanteer en R6,64 per m² onderdak marksaal per jaar.

Onderhoud- en herstelkoste vir die 5 klein markte verteenwoordig 5,52% van die totale bruto inkomste, of te wel R1,20 per ton produkte hanteer en

TABEL 4.3
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:								
Markgeld	849 784	85,20	651 390	88,90	353 283	98,53	1 166 154	89,11
Diverse heffings		0,00		0,00		0,00		0,00
Huur ontvang - Kantore	51 044	5,12	11 207	1,53	5 270	1,47	53 556	4,09
Huur ontvang - Winkels en store		0,00		0,00		0,00		0,00
Huur ontvang - Ander		0,00		0,00		0,00	738	0,06
Bruto inkomste - Koelkamergeriewe	36 821	3,69	8 850	1,21		0,00	43 546	3,33
Bruto inkomste - Rypmaakgeriewe	35 476	3,56	46 103	6,29		0,00	20 000	1,53
Bruto inkomste - Opbergingsgeriewe		0,00		0,00		0,00	6 971	0,53
Bruto inkomste - Trollies	15 131	1,52	4 694	0,64		0,00	10 608	0,81
Bruto inkomste - Trekkers		0,00		0,00		0,00		0,00

TABEL 4.3 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Witbank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- saal
Item	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:							
Markgeld	398 742	87,28	3 419 353	88,72	19,41	100,00	81,50
Diverse heffings		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Huur ontvang - Kantore	8 100	1,77	129 177	3,35	0,73	3,78	3,08
Huur ontvang - Winkels en store	16 704	3,66	16 704	0,43	0,09	0,49	0,40
Huur ontvang - Ander		0,00	738	0,02	0,00	0,02	0,02
Bruto inkomste - Koelkamergeriewe	17 200	3,76	106 417	2,76	0,60	3,11	2,54
Bruto inkomste - Rypmaakgeriewe		0,00	101 579	2,64	0,58	2,97	2,42
Bruto inkomste - Opbergingsgeriewe		0,00	6 971	0,18	0,04	0,20	0,17
Bruto inkomste - Trollies	13 396	2,93	43 829	1,14	0,25	1,28	1,04
Bruto inkomste - Trekke		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM's

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat - Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:								
Bruto inkomste - Vurkhyers		0,00		0,00		0,00	5 035	0,38
Verhaling - Rekenaarkoste	3 449	0,35		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Skoonmaak		0,00		0,00		0,00	1 264	0,00
Verhaling - Administrasie	5 685	0,57		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Skryfbenodig- hede		0,00		0,00		0,00		0,00
Verhaling - Ander		0,00	6 480	0,88		0,00	816	0,06
Ander inkomste		0,00	3 958	0,54		0,00		0,00
Totale bruto inkomste	997 390	100,00	732 682	100,00	358 553	100,00	1 308 688	100,00
Bedryfsuitgawes:								
Personeel Uitgawes	371 833	37,28	410 500	56,03	321 739	89,73	571 093	43,64
Administratiewe uitgawes: Advertensies		0,00		0,00	529	0,15	403	0,03

TABEL 4.3 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Witbank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R
Inkomstebron:							
Bruto inkomste -							
Vurkhysers		0,00	5 035	0,13	0,03	0,15	0,12
Verhaling -							
Rekenaarkoste		0,00	3 449	0,09	0,002	0,10	0,08
Verhaling -							
Skoonmaak		0,00	1 264	0,03	0,01	0,04	0,03
Verhaling -							
Administrasie		0,00	5 685	0,15	0,03	0,17	0,143
Verhaling -							
Skryfbenodighede		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Verhaling - Ander	2 709	0,59	10 005	0,26	0,06	0,29	0,24
Ander inkomste		0,00	3 958	0,10	0,02	0,12	0,09
Totale bruto inkomste	456 851	100,00	3 854 164	100,00	21,87	112,72	91,86
Bedryfsuitgawes:							
Personeel uitgawes	178 695	39,11	1 853 860	48,10	10,52	54,22	44,19
Administratiewe uitgawes:							
Advertensies		0,00	6 883 282	0,02	0,01	0,03	0,02

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat - Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Bedryfsuitgawes:								
Ouditgelde		0,00	794	0,11	5 500	1,53	11 000	0,84
Bankkoste		0,00		0,00	31 279	8,72	23 012	1,76
Drukwerk en skryf- benodighede	22 032	2,21	7 501	1,02	9 469	2,64	29 518	2,26
Rekenaarkoste		0,00		0,00		0,00		0,00
Telefoon en posgeld	6 091	0,61	4 310	0,59	3 824	1,07	6 691	0,51
Munisipale toedeling	41 920	4,20	27 832	3,80	17 752	4,95	30 704	2,35
Reis- en verblyfkoste	7 779	0,78	1 091	0,15	1 665	0,46	12 176	0,93
Ander		0,00		0,00	8 689	2,40	1 414	0,11
Ongespesifiseer	62 850	6,30		0,00	1 835	0,51		0,00
Munisipale Dienste:								
Water en ligte	68 512	6,87	57 593	7,86	16 572	4,62	116 953	8,94
Sanitasie en afval- verwydering		0,00	3 405	0,46		0,00	23 844	1,82
Onderhoud en Herstel:								
Geboue		0,00	24 746	3,38	4 623	1,29	20 000	1,53
Terrein		0,00		0,00		0,00	3 097	0,24
Toerusting		0,00	3 352	0,46	1 260	0,35	84 164	6,43

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Witbank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R
Ouditgelde		0,00	17 294	0,45	0,10	0,51	0,41
Bankkoste	10 593	2,32	64 884	1,68	0,37	1,90	1,55
Drukwerk en skryf- benodighede	6 055	1,33	74 575	1,93	0,42	2,18	1,78
Rekenaarkoste		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Telefoon en posgeld	1 792	0,39	22 708	0,59	0,13	0,66	0,54
Munisipale toedeling	18 390	4,03	136 598	3,54	0,78	3,99	3,26
Reis- en verblyfkoste	1 000	0,22	23 711	0,62	0,13	0,69	0,57
Ander		0,00	10 023	0,26	0,06	0,29	0,24
Ongespesifiseer	2 000	0,44	66 685	1,73	0,38	1,95	1,59
Bedryfsuitgawes:							
Munisipale Dienste:							
Water en ligte	18 935	4,14	278 565	7,23	1,58	8,15	6,64
Sanitasie en afval- verwydering	10 368	2,27	37 617	0,98	0,21	1,10	0,90
Onderhoud en Herstel:							
Geboue	16 364	3,58	65 733	1,71	0,37	1,92	1,57
Terrein	511	0,11	3 608	0,09	0,02	0,11	0,09
Toerusting	14 055	3,08	102 831	2,67	0,58	3,01	2,45

Ontleding van die inkomste- en koste-struktuur van die 15 NPPM's

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Motorvoertuie	9 261	0,93		0,00		0,00		0,10
Ongespesifiseer	31 044	3,11		0,00		0,00		0,00
Skoonmaakkoste		0,00		0,00		0,00		0,00
Grondstowwe en verbruiks- materiaal		0,00	5 697	0,78		0,00	11 812	0,90
Ontwikkeling en navorsing		0,00		0,00		0,00		0,00
Streekdiensheffings		0,00	504	0,07		0,00		0,00
Sekuriteit		0,00		0,00		0,00		0,00
Versekering		0,00	5 714	0,78	1 765	0,49	9 547	0,73
Verkoeling		0,00		0,00		0,00		0,00
Rypmaak	19 932	2,00		0,00		0,00		0,00
Huur van toerusting		0,00		0,00		0,00	27 098	2,07
Totale bedryfsuitgawes	641 254	64,29	553 039	75,48	426 421	118,93	982 526	75,08

TABEL 4.3 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte – 1989

Mark:	Withank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
	R	%	R	%	R	%	R
Motorvoertuie		0,00	9 261	0,24	0,05	0,27	0,22
Ongespesifiseer		0,00	31 044	0,81	0,18	0,91	0,74
Skoonmaakkoste		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Grondstowwe en ver- bruiksmateriaal	2 000	0,44	19 509	0,51	0,11	0,57	0,46
Ontwikkeling en navorsing		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Streekdiensheffings		0,00	504	0,01	0,00	0,01	0,01
Sekuriteit		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Versekering	8 284	1,81	25 310	0,66	0,14	0,74	0,60
Verkoeling		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Rypmaak		0,00	19 932	0,52	0,11	0,58	0,43
Huur van toerusting		0,00	27 098	0,70	0,15	0,79	0,65
Totale bedryfsuitgawes	289 042	2,892	282	75,04	16,41	84,59	68,94

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e

TABEL 4.3 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Bedryswins	356 136	35,71	179 643	24,52	(67 868)	(18,93)	326 162	24,92
Min:								
Perseelkoste:								
Huur betaal		0,00		0,00		0,00		0,00
Eiendomsbelasting	100,00	10,03		0,00	11 558	3,22	2 000	0,15
Rente betaal	1 056 483	105,92	24 970	3,41	12 916	3,60	288 350	22,03
Plus: Rente ontvang	400 753	40,18		0,00		0,00		0,00
Staatsubsidie ontvang		0,00		0,00		0,00	40 798	3,12
Netto Inkomste	(399 594)	(40,06)	154 673	21,11	(92 342)	(25,75)	76 610	5,85
Min: Kapitale Uitgawes:								
Argitekkostes		0,00		0,00		0,00		0,00
Kapitale heffings		0,00		0,00		0,00		0,00
Bydraes tot kapitaal uitleg	7 379	0,74	41 958	5,73		0,00	4 331	0,33
Bydraes		0,00		0,00		0,00		0,00

TABEL 4.3 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Witbank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
Item	R	%	R	%	R	%	R
Bedryswins	167 809	36,73	96 882	24,96	5,46	28,13	22,93
Min:							
Perseelkoste:							
Huur betaal		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Eiendomsbelasting	25 770	5,64	139 328	3,61	0,79	4,07	3,32
Rente betaal	109 035	23,87	1,491 754	38,70	8,47	43,63	35,56
Plus: Rente ontvang		0,00	400 753	10,40	2,27	11,72	9,55
Staatsubsidie ontvang		0,00	40 798	1,06	0,23	1,19	0,97
Netto inkomste	33 004	7,22	(227 649)	(5,91)	(1,29)	(6,66)	(5,43)
Min: Kapitale Uitgawes:							
Argitekkostes		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Kapitale heffings		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Bydraes tot kapitale 1,57							
uitleg		0,00	53 668	1,39	0,30	0,20	1,23
Bydraes		0,00	0	0,00	0,00	0,00	0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPM's

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Welkom		Kimberley		Uitenhage		Vereeniging	
Item	R	%	R	%	R	%	R	%
Kapitaal ontwikkelingsfonds		0,00	9 922	1,35		0,00		0,00
Delging lening	38 743	3,88	29 060	3,97		0,00	116 890	8,93
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)	(445 716)	(44,69)	73 733	10,06	(92 342)	(25,75)	(44 611)	(3,41)
Totale tonnemaat hanteer	37 924		31 985		22 922		58 865	
Totale waarde hanteer	16 905 149		13 027 492		7 065 660		22 992 536	
Totale markgelde ontvang	849 784		651 390		353 283		1 166 154	
Totale bruto inkomste	997 390		732 682		358 553		1 308 688	
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	8 208		7 442		3 678		19 017	

TABEL 4.3 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat- Mark: Klein markte - 1989

Mark:	Witbank		Totaal		Item per ton	Item in % mark- gelde	Item per m ² mark- gelde
	R	%	R	%	R	%	R
Kapitaal ontwik- kelingsfonds	4 198	0,92	14 120	0,37	0,08	0,41	0,34
Delging lening	33 126	7,27	217 909	5,65	1,24	6,37	5,19
Oorskot of tekort vir jaar (Soos per staat)	(4 410)	(0,97)	(513 346)	(13,32)	(2,91)	(15,01)	(12,24)
Totale tonnemaat hanteer	24 504		176 200				
Totale waarde hanteer	7 934 166		67 925 003				
Totale markgelde ontvang	398 742		3 419 353				
Totale bruto inkomste	456 851		3 854 164				
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	3 610		41 955				

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM's

R5,07 per m² onderdak marksaal per jaar. Die oorblywende kosteposte is relatief klein en elkeen is minder as 1,00% van die bruto inkomste.

Die totale bedryfskoste van die 5 klein markte is R2 892 282 wat 75,04% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Dit is 'n bedrag van R16,41 per ton produkte hanteer en R68,94 per m² onderdak marksaal per jaar. Die laagste persentasies is behaal deur die Witbankmark met 63,27% en die Welkommarmet met 64,29% van die bruto inkomste. Die Uitenhagemark met 118,93% toon die hoogste persentasie.

Verdere afwykings in die kostestruktuur van individuele markte, vergeleke met die groepgemiddelde vir die klein markte word in bylae B bespreek.

Die bedryfswins van die 5 klein markte is R961 882 wat gelyk aan 24,96% van die totale bruto inkomste is.

4.4.3 Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste

Die netto totaal van die perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang en netto inkomste beloop 30,85% van die bruto inkomste. Dit is R6,76 per ton produkte hanteer en R28,36 per m² onderdak marksaal per jaar. Na aansuiwering van die poste is daar 'n nadelige saldo van R227 649, dit is (-)5,91% van die bruto inkomste. Die Kimberleymark toon 'n netto inkomste van 21,11%, maar die Welkommarmet toon 'n nadelige saldo van (-)40,06% van die bruto inkomste, hoofsaaklik as gevolg van sy groot rentelas.

4.4.4 Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort

In die finansiële jaarstate vir die NVPM'e word deur die markowerhede vir diverse oordragte, heffings en bydraes van 'n kapitale aard voorsiening gemaak. Die poste word hoofsaaklik gegee om die netto oorskot of tekort soos in die finansiële jaarstate vir die individuele markte getoon, weer te kan gee. Enige vergelykings tussen die resultate van individuele markte met betrekking tot hierdie poste, kan nie as sinvol beskou word nie.

4.5 AL DIE MARKTE

4.5.1 Die totale bruto inkomste

Markgeld lewer die grootste bydrae tot die totale bruto inkomste van die 15 NVPM'e, naamlik R52 910 599 of 86,38%. Die persentasie vir die groot, middelgroot en klein markte is 86,08%, 86,69% en 88,72%. Markgelde beloop R22,34 per ton produkte hanteer en R172,38 per m² onderdak marksaal per jaar. Ander bruto inkomste bydraes is hoofsaaklik koel- en rypmaakgeriewe (6,13%), huurgelde ontvang (4,13%) en die verhuring van trollies (1,15%).

TABEL 4.4
Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte – 1989

Mark: Item	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	R	%	R	%	R	%
Inkomstebron:						
Markgeld	37 921 552	86,08	11 569 694	86,69	3 419 353	88,72
Diverse heffings		0,00	9 942	0,07		0,00
Huur ontvang – kantore	1 936 378	4,40	369 482	2,77	129 177	3,35
Huur ontvang – winkels en store	12 376	0,03	58 887	0,44	16 704	0,43
Huur ontvang – ander	6 000	0,01		0,00	738	0,02
Bruto inkomste – koelkamergeriewe	1 877 889	4,26	773 323	5,79	106 417	2,76
Bruto inkomste – rypmaakgeriewe	614 756	1,40	284 698	2,13	101 579	2,64
Bruto inkomste – opbergingsgeriewe	151 323	0,34	13 164	0,10	6 971	0,18
Bruto inkomste – trollies	510 309	1,16	150 236	1,13	43 829	1,14
Bruto inkomste – trekkers		0,00		0,00		0,00
Bruto inkomste – vurkhysers		0,00		0,00	5 035	0,13
Verhaling – rekenaarkoste		0,00	9 472	0,07	3 449	0,09

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPMe

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	R	Alle markte %	ton R	markgelde %	marksaal R
Inkomstebron:					
Markgeld	52 910 599	86,38	22,34	100,00	172,38
Diverse heffings	9 942	0,02	,00	0,02	0,03
Huur ontvang - kantore	2 435 037	3,98	1,03	4,60	7,93
Huur ontvang - winkels en store	87 967	0,14	0,04	0,17	0,29
Huur ontvang - ander	6 738	0,01	,00	0,01	0,02
Bruto inkomste - koelkamergeriewe	2 757 629	4,50	1,16	5,21	8,98
Bruto inkomste - rypmaakgeriewe	1 001 033	1,63	0,42	1,89	3,26
Bruto inkomste - opbergingsgeriewe	171 458	0,28	0,07	0,32	0,56
Bruto inkomste - trollies	704 374	1,15	0,30	1,33	2,29
Bruto inkomste - trekkers	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Bruto inkomste - vurkhyers	5 035	0,01	,00	0,01	0,02
Verhaling - rekenaarkoste	12 921	0,02	0,01	0,02	0,04

TABEL 4.4 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	R	%	R	%	R	%
Verhaling - skoonmaak		0,00		0,00	1 264	0,03
Verhaling - administrasie	123 340	0,28	63 865	0,48	5 685	0,15
Verhaling - skryfbenodighede	130 907	0,30	12 770	0,10		0,00
Verhaling - ander	595 154	1,35	28 331	0,21	10 005	0,26
Ander inkomste	176 106	0,40	1 850	0,01	3 958	0,10
Totale bruto inkomste	44 056 090	100,00	13 345 714	100,00	3 854 164	100,00
Bedryfsuitgawes:						
Personeel uitgawes	16 600 542	37,68	5 350 506	40,09	1 853 860	48,10
Administratiewe uitgawes:						
Advertensies	4 705	0,01	6 882	0,05	932	0,02
Ouditgelde		0,00	3 750	0,03	17 294	0,45
Bankkoste	296 181	0,67	113 895	0,85	64 884	1,68
Drukwerk en skryfbenodighede	821 493	1,86	231 226	1,73	74 575	1,93
Rekenaarkoste	55 582	0,13	112 256	0,84		0,00
Telefoon en posgeld	118 661	0,27	55 532	0,42	22 708	0,59
Munisipale toedeling	2 359 072	5,35	417 967	3,13	136 598	3,54
Reis- en verblyfkoste	99 926	0,23	58 632	0,44	23 711	0,62

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPM'e

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	R	Alle markte %	ton R	markgelde %	marksaal R
Verhaling - skoonmaak	1 264	,00	,00	,00	,00
Verhaling - administrasie	192 890	0,31	0,08	0,36	0,63
Verhaling - skryfbenodighede	143 677	0,23	0,06	0,27	0,47
Verhaling - ander	633 490	1,03	0,27	1,20	2,06
Ander inkomste	181 914	0,30	0,08	0,34	0,59
Totale bruto inkomste	61 255 968	100,00	25,86	115,77	199,57
Bedryfsuitgawes:					
Personeel uitgawes	23 804 908	38,86	10,05	44,99	77,55
Administratiewe uitgawes:					
Advertensies	12 519	0,02	0,01	0,02	0,04
Ouditgelde	21 044	0,03	0,01	0,04	0,07
Bankkoste	474 960	0,78	0,20	0,90	1,55
Drukwerk en skryfbenodighede	1 127 294	1,84	0,48	2,13	3,67
Rekenaarkoste	167 838	0,27	0,07	0,32	0,55
Telefoon en posgeld	196 901	0,32	0,08	0,37	0,64
Munisipale toedeling	2 913 637	4,76	1,23	5,51	9,49
Reis- en verblyfkoste	182 269	0,30	0,08	0,34	0,59

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte – 1989

Mark: Item	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	R	%	R	%	R	%
Ander	65 048	0,15	5 692	0,04	10 023	0,25
Ongespesifiseer		0,00	76 577	0,57	66 685	1,73
Munisipale dienste:						
Water en ligte	2 265 715	5,14	703 177	5,27	278 565	7,23
Sanitasie en afvalverwydering	156 152	0,35	96 007	0,72	37 617	0,98
Onderhoud en herstel:						
Geboue	359 359	0,82	111 552	0,84	65 733	1,71
Terrein	206 664	0,47	52 803	0,40	3 608	0,09
Toerusting	588 674	1,34	324 566	2,43	102 831	2,67
Motorvoertuie	28 114	0,06	3 308	0,02	9 261	0,24
Ongespesifiseer	1 490 320	3,38		0,00	31 044	0,81
Skoonmaakkoste	404 918	0,92	147	,00		0,00
Grondstowwe en verbruiksmateriaal	634 234	1,44	50 875	0,38	19 509	0,51
Ontwikkeling en navorsing	63 728	0,14		0,00		0,00
Streekdiensheffings	65 667	0,15	14 134	0,11	504	0,01
Sekuriteit	162 595	0,37	15 574	0,12		0,00
Versekering	538 487	1,22	200 379	1,50	25 310	0,66
Verkoeling	313 272	0,71	82 816	0,62		0,00

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVPMe

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	R	Alle markte %	ton R	markgelde %	marksaal R
Ander	80 763	0,13	0,03	0,15	0,26
Ongespesifiseer	143 262	0,23	0,06	0,27	0,47
Munisipale dienste:					
Water en ligte	3 247 457	5,30	1,37	6,14	10,58
Sanitasie en afvalverwydering	289 776	0,47	0,12	0,55	0,94
Onderhoud en herstel:					
Geboue	536 644	0,88	0,23	1,01	1,75
Terrein	263 075	0,43	0,11	0,50	0,86
Toerusting	1 016 071	1,66	0,43	1,92	3,31
Motorvoertuie	40 683	0,07	0,02	0,08	0,13
Ongespesifiseer	1 521 364	2,48	0,64	2,88	4,96
Skoonmaakkoste	405 065	0,66	0,17	0,77	1,32
Grondstowwe en verbruiksmateriaal	704 618	1,15	0,30	1,33	2,30
Ontwikkeling en navorsing	63 728	0,10	0,03	0,12	0,21
Streekdiensheffings	80 305	0,13	0,03	0,15	0,26
Sekuriteit	178 169	0,29	0,08	0,34	0,58
Versekering	764 176	1,25	0,32	1,44	2,49
Verkoeling	396 088	0,65	0,17	0,75	1,29

TABEL 4.4 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte – 1989

Mark: Item	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	R	%	R	%	R	%
Rypmaak	251 755	0,57	2 000	0,01	19 932	0,52
Huur van toerusting	119 397	0,27	491	,00	27 098	0,70
Totale bedryfsuitgawes	28 070 261	63,71	8 090 744	60,62	2 892 282	75,04
Bedryfswins	15 985 829	36,29	5 254 970	39,38	961 882	24,96
Min:						
Perseelkoste:						
Huur betaal	1 401 864	3,18	106 626	0,80		0,00
Eiendomsbelasting	950 113	2,16	439 448	3,29	139 328	3,61
Rente betaal	1 402 439	3,18	2 851 681	21,37	1 491 754	38,70
Plus: Rente ontvang	3 904 572	8,86	181 497	1,36	400 753	10,40
staatsubsidie						
ontvang		0,00	114 497	0,86	40 798	1,06
Netto inkomste	16 135 985	36,63	2 153 209	16,13	(227 649)	(5,91)
Min: kapitale uitgawes:						
Argitekkostes	7 369	0,02		0,00		0,00
Kapitale heffings	2 356 660	5,35	407 522	3,05		0,00
Bydraes tot kapitaal						
uitleg	5 124 465	11,63	111 746	0,84	53 668	1,35

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NVP's

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	Alle markte		ton	markgelde	marksaal
	R	%	R	%	R
Rypmaak	273 687	0,45	0,12	0,52	0,89
Huur van toerusting	146 986	0,24	0,06	0,28	0,48
Totale bedryfsuitgawes	39 053 287	63,75	16,49	73,81	127,23
Bedryfswins	22 202 681	36,25	9,37	41,96	72,33
Min:					
Perseelkoste:					
Huur betaal	1 508 490	2,46	0,64	2,85	4,91
Eiendomsbelasting	1 528 889	2,50	0,65	2,89	4,98
Rente betaal	5 745 874	9,38	2,43	10,86	18,72
Plus: Rente ontvang	4 486 822	7,32	1,89	8,48	14,62
Staatsubsidie ontvang	155 295	0,25	0,07	0,29	0,51
Netto inkomste	18 061 545	29,49	7,62	34,14	58,84
Min: kapitale uitgawes:					
Argitekkostes	7 369	0,01	,00	0,01	0,02
Kapitale heffings	2 764 182	4,51	1,17	5,22	9,01
Bydraes tot kapitaal uitleg	5 289 879	8,64	2,23	10,00	17,23

TABEL 4.4 (vervolg)
Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	Groot markte		Middelgroot markte		Klein markte	
	R	%	R	%	R	%
Bydraes Kapitaal	426 000	0,97	119 289	0,89		0,00
ontwikkelingsfonds	112 985	0,26	406 398	3,05	14 120	0,37
Delging lening	0	0,00	1 600 890	12,00	217 909	5,65
Oorskot of tekort vir jaar (soos per staat)	8 108 506	18,40	(492 636)	(3,69)	(513 346)	(13,32)
Totale tonnemaat hanteer	1 635 926		556 630		176 200	
Totale waarde hanteer	765 072 993		232 268 870		67 925 003	
Totale markgelde ontvang	37 921 552		11 569 694		3 419 353	
Totale bruto inkomste	44 054 090		13 345 714		3 854 164	
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	177 841		87 149		41 955	

Ontleding van die inkomste- en kostestruktuur van die 15 NPM's

TABEL 4.4 (vervolg)
 Ontleding van inkomstestaat-mark: Alle markte - 1989

Mark: Item	R	Alle markte %	ton R	markgelde %	marksaal R
Bydraes	545 289	0,89	0,23	1,03	1,78
Kapitaal					
ontwikkelingsfonds	533 503	0,87	0,23	1,01	1,74
Delging lening	1 818 799	2,97	0,77	3,44	5,93
Oorskot of tekort vir jaar (soos per staat)	7 102 524	11,59	3,00	13,42	23,14
Totale tonnemaat hanteer	2 368 756				
Totale waarde hanteer	1 065 266 866				
Totale markgelde ontvang	52 910 599				
Totale bruto inkomste	61 253 968				
Oppervlakte onderdak marksale in m ²	306 945				

4.5.2 Bedryfsuitgawes en die bedryfswins

Personeelkoste teen R23 884 908 verteenwoordig 38,86% van die totale bruto inkomste vir die 15 NVPM'e. Dit is verreweg die grootste uitgawepos en word volledig in hoofstuk 3 bespreek.

Munisipale toedeling is die grootste enkele administratiewe uitgawepos en is gelyk aan 4,76% van die totale bruto inkomste. Vir die groot, middelgroot en klein markte is die persentasies onderskeidelik 5,35%, 3,13% en 3,54% van die bruto inkomste. Drukwerk en skryfbenodigdhede maak 1,84% van die totale bruto inkomste uit en is die tweede grootste administratiewe uitgawepos. Administratiewe uitgawes vir al die NVPM'e beloop 8,68% van die totale bruto inkomste vergeleke met 8,67% vir die groot markte, 8,10% vir die middelgroot markte en 10,82% vir die klein markte. Die totale bedrag, R5 320 487, is gelyk aan R2,25 per ton varsprodukte hanteer en R17,33 per m² onderdak marksaal per jaar.

Die koste van water en ligte is ook relatief hoog en bedra 5,30% van die totale bruto inkomste. Dit is gelyk aan R1,37 per ton varsprodukte hanteer en R10,58 per m² onderdak marksaal per jaar.

Onderhoud- en herstelkoste verteenwoordig 5,52% van die totale bruto inkomste en is gelyk aan R1,43 per ton varsprodukte hanteer en R12,44 per m² onderdak marksaal per jaar.

Van die oorblywende bedryfskoste is slegs versekering (1,25%) en grondstowwe en verbruiksmateriaal (1,15%) hoër as 1,00% van die totale bruto inkomste.

Die totale bedryfskoste vir die 15 NVPM'e beloop R39 053 287 wat aan 63,75% van die totale bruto inkomste gelyk is. Dit verteenwoordig 'n bedrag van R16,49 per ton varsprodukte hanteer en R127,23 per m² onderdak marksaal per jaar. Die totale bedryfskoste vir die groot markte beloop 63,71% van die totale bruto inkomste teenoor 60,62% vir die middelgroot markte en 75,04% vir die klein markte. Die gemiddelde vir die klein markte is dus relatief hoër as die gemiddelde van 63,75% vir al die markte. Meer volledige vergelykings met betrekking tot individuele markte word in bylae B getref.

Die totale bedryfswins vir al die NVPM'e bedra R22 202 681 wat 36,25% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Die persentasies vir die groot, middelgroot en klein markte is onderskeidelik 36,29%, 39,38% en 24,96%.

4.5.3 Perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en die netto inkomste

Die netto totaal van die perseelkoste, rente betaal, rente ontvang en staatsubsidie ontvang, en netto inkomste, is gelyk aan 6,77% van die totale bruto inkomste. Rente betaal is die grootste uitgawepos en bedra in totaal 9,38% van die totale bruto inkomste en die persentasies vir die groot, middelgroot

en klein markte is onderskeidelik 3,18%, 21,37% en 38,70%. Die persentasies vir die middelgroot en die klein markte is dus relatief hoër as die gemiddelde van 9,38% vir al die 15 NVPM'e.

Na aansuiwering van bogaande poste is die totale netto inkomste R18 061 545, wat aan 29,49% van die totale bruto inkomste vir al die NVPM'e gelyk is. Dit verteenwoordig 'n netto inkomste van R7,62 per ton varsprodukte hanteer en R58,84 per m² onderdak marksaal per jaar. Die groot markte het 'n netto inkomste gelyk aan 36,63% van die bruto inkomste behaal teenoor die middelgroot markte se 16,13%, maar die klein markte het 'n nadelige saldo van R227 649, wat gelyk is aan (-)5,91%, opgelewer.

4.5.4 Uitgawes van 'n kapitale aard en die netto oorskot of tekort

Die finansiële jaarstate van meeste van die markte bevat voorsienings vir uitgawes van 'n kapitale aard soos kapitaalinvestering, kapitale ontwikkeling en leningsdelging. Die items word slegs getoon om die netto oorskot of tekort vir die jaar, soos dit in die finansiële jaarstate van die NVPM'e verskyn, weer te gee. Vergelykings tussen die resultate vir die groot, middelgroot en klein markte, of vir individuele markte, met betrekking tot genoemde uitgawes van 'n kapitale aard, kan nie sinvol getref word nie.

4.6 SLOTOPMERKINGS

Markgeld lewer die grootste bydrae tot die totale bruto inkomste van die 15 NVPM'e, naamlik R52 910 599 of 86,38%. Die persentasie vir die groot, middelgroot en klein markte is 86,08%, 86,69% en 88,72%, onderskeidelik.

Ander bruto inkomste bydraes is hoofsaaklik koel- en ryppmaakgeriewe (6,13%), huurgelde ontvang (4,13%) en die verhuring van trollies (1,15%).

Personeelkoste teen R23 884 908 verteenwoordig 38,86% van die totale bruto inkomste vir al die 15 NVPM'e. Dit is verreweg die grootste uitgawepos en word volledig in hoofstuk 3 bespreek.

Administratiewe uitgawes vir al die NVPM'e beloop 8,68% van die totale bruto inkomste vergeleke met 8,67% vir die groot markte, 8,10% vir die middelgroot markte en 10,82% vir die klein markte.

Die koste van water en ligte is ook relatief hoog en bedra 5,30% van die totale bruto inkomste. Dit is gelyk aan R1,37 per ton varsprodukte hanteer en R10,58 per m² onderdak marksaal per jaar.

Onderhoud- en herstelkoste verteenwoordig 5,52% van die totale bruto inkomste en dit is gelyk aan R1,43 per ton varsprodukte hanteer en R12,44 per m² onderdak marksaal per jaar.

Van die oorblywende bedryfskoste is slegs versekering (1,25%) en grondstowwe en verbruiksmateriaal (1,15%) hoër as 1,00% van die totale bruto inkomste.

Die totale bedryfskoste vir die 15 NVPM'e beloop R39 053 287 wat gelyk is aan 63,75% van die totale bruto inkomste. Die totale bedryfskoste vir die groot markte beloop 63,71% van die totale bruto inkomste teenoor 60,62%

vir die middelgroot markte en 75,04% vir die klein markte. Die gemiddelde vir die klein markte is dus relatief hoër as die gemiddelde van 63,75% vir al die markte. Meer volledige vergelykings met betrekking tot individuele markte word in bylae B getref.

Die totale bedryswins vir al die NVPM'e bedra R22 202 681 wat 36,25% van die totale bruto inkomste verteenwoordig. Die persentasies vir die groot, middelgroot en klein markte is onderskeidelik 36,29%, 39,38% en 24,96%.

Na aansuiwering van perseelkoste, rente betaal en ontvang en staat-subsidie, is die totale netto inkomste R18 061 545, wat gelyk is aan 29,49% van die totale bruto inkomste vir al die NVPM'e. Die groot markte het 'n netto inkomste gelyk aan 36,63% van die bruto inkomste behaal teenoor die middelgroot markte se 16,13%, maar die klein markte het 'n nadelige saldo van R227 649, wat gelyk is aan (-)5,91%, opgelewer.

Die finansiële jaarstate van die meeste van die markte bevat voorsienings vir uitgawes van 'n kapitale aard soos kapitaalinvesterings, kapitale ontwikkeling en leningsdelging. Die items word slegs getoon om die netto oorskot of tekort vir die jaar, soos dit in die finansiële jaarstate van die NVPM'e verskyn, weer te gee. Vergelykings tussen die resultate vir die groot, middelgroot en klein markte, of vir individuele markte, met betrekking tot genoemde uitgawes van 'n kapitale aard, kan nie sinvol getref word nie.

Ontleding van die balansstate van die 15 NVPM'e

5.1 INLEIDING

Die ontleding van die grondwaardes, die verbeterings en balansstate van die 15 NVPM'e word uiteengesit in tabelle 5.1 tot 5.6.

Tabel 5.1 bevat 'n vergelyking tussen die grondwaardes soos deur die BFA, LHA en die markowerhede se waardebepalings gebruik.

Tabel 5.2 bevat 'n vergelyking tussen die waardes van verbeterings soos deur die BFA, LHA en die markowerhede se waardebepalings gebruik.

Tabel 5.3 bevat die individuele resultate en in totaal van die 4 groot markte.

Tabel 5.4 bevat die individuele resultate en in totaal van die 6 middelgroot markte.

Tabel 5.5 bevat die individuele resultate en in totaal van die 5 klein markte.

Tabel 5.6 bevat die resultate van die groot, middelgroot en klein markte asook die totaal vir al die 15 NVPM'e.

Die bates van die markte is onderverdeel in vaste bates (bestaande uit grond, geboue, toerusting en beleggings) en vlottende bates (bestaande uit voorraad, debiteure en bank- en kontantsaldo's).

Die eienaarsbelang en laste van die markte is onderverdeel in munisipale belang en langtermyn lenings en vlottende laste bestaande uit krediteure, oortrokke bank, korttermyn lenings en waarborg deposito's.

5.2 DIE WAARDASIE VAN DIE VASTE BATES VAN DIE NVPM'e

In die finansiële verslae van die NVPM'e word vaste bates slegs teen historiese koste getoon en in baie gevalle word sekere bates glad nie getoon nie. In die vraelys aan die markowerhede is inligting gevra oor die bestaande

huidige waarde van grond, geboue en toerusting wat deur die mark gebruik word.

Die volgende formule word vir die bepaling van die huidige afgeskryfde vervangingswaarde van geboue en toerusting te gebruik:

- ▣ gestel die vervangingswaarde van 'n bate is x
- ▣ gestel die verwagte leeftyd van hierdie bate is y en
- ▣ gestel die oorblywende nuttige leeftyd van daardie bate is z dan is
- ▣ die afgeskryfde vervangingswaarde vir daardie bate $x(z+y)$.

Daar is ook sekere standaardwaardes, gegrond op bedryfstaknorme, ramings deur bourekenaars en geskrewe kwotasies deur LHA, gebruik wat vir die BFA aanvaarbaar is.

Dit moet deeglik besef word dat die waardasies wat in die balansstate gebruik is nog steeds arbitrêr is, en dat dit slegs 'n aanduiding van die vervangingswaarde is. Meer akkurate syfers kan slegs verkry word indien geswore waardasies van grond en geboue, sowel as toerusting, gemaak sou word wat uiteraard buite die opdrag van die ondersoek val.

5.3 DIE WAARDASIE VAN DIE GROND WAAROP DIE NVPM'e GEVESTIG IS

In die vraelys aan die markowerhede is inligting gevra oor die waarde van grond, geboue en toerusting wat deur die mark gebruik word. Met betrekking tot die markperseel is die volgende inligting onder andere gevra:

- ▣ die historiese kosprys van die grond
- ▣ die huidige munisipale waardasie van die grond en
- ▣ die beraamde huidige markwaarde van die grond as 'n sakeperseel.

Die historiese kosprys was by 9 van die markte nie beskikbaar nie. Munisipale waardasies was oor die algemeen ver benede die beramings van die huidige markwaarde. Beramings deur die markowerhede van die huidige markwaarde van die grond was soms waarskynlik te hoog, maar in ander gevalle weer te laag. Die antwoorde van individuele markowerhede op hierdie vrae word in bylae B verstrekk.

By die meeste markte is daar relatief groot dele van die grond wat onbenut lê. Die onbenutte grond is meestal bedoel vir toekomstige uitbreiding, maar dit word nie tans produktief benut nie. Die waarde van die grond moet dus, streng gesproke, buite rekening gelaat word by berekenings en kan dus hoogstens as 'n belegging vir die toekoms beskou word. Vir doeleindes van die ondersoek is dit egter nie gedoen nie. Die grondwaardes wat in die tabelle gebruik is, is oor die algemeen redelik na aan die LHA-waardasies gekies.

Daar was soms aansienlike verskille tussen die waardasies van die markowerhede en die van LHA. Ter illustrasie kan die Johannesburgmark as voorbeeld dien. Die markowerheid se beraming van die grond beloop R25 300 000 terwyl LHA se waardasie wat in hulle verslag gebruik is, sowat R63 000 000 beloop. In die verslag is die LHA-waardasie van R63 000 000 aanvaar.

Tabel 5.1 bevat 'n vergelyking tussen die grondwaardes wat deur die BFA en LHA gebruik is en die wat deur die markowerhede in die BFA-vraelys gegee is. Hieruit kan gesien word dat veral Springs en Kimberley relatiewe hoë waardes op hul grond plaas. Daarteenoor is die waardasie van Johannesburg, Durban en Port Elizabeth relatief konserwatief.

Dit moet nogmaals beklemtoon word dat die waarde van grond ten nouste saamhang met die gebruiksregte wat daaraan verbind is. Dit maak waardasies in die geval van grond waarop markte gevestig is, uiters moeilik. Die totale beraamde huidige waarde van die grond van die 15 NVPM'e is deur die BFA teen R140,1 miljoen in die balansstate opgeneem, vergeleke met die LHA-beraming van R136,6 miljoen en die munisipale owerhede se beraming van R98,9 miljoen.

TABEL 5.1

Vergelyking tussen die grondwaardasies soos gebruik deur die B F A, L H A en die markowerhede se waardebepalings

	B F A waarde R000	L H A waarde R000	Munisipale Owerheid waarde R000
Johannesburg	63 000	63 000	25 300
Pretoria	20 000	20 240	20 000
Durban	15 000	14 550	10 000
Kaapstad	25 000	24 000	20 000
Port Elizabeth	3 000	2 940	1 100
Oos-Londen	2 000	1 720	2 000
Bloemfontein	1 000	900	1 000
Pietermaritzburg	2 000	1 910	1 843
Springs	2 000	1 720	8 605
Klerksdorp	1 000	1 120	1 114
Welkom	2 700	2 700	2 500
Kimberley	1 000	500	3 080
Uitenhage	205	205	203
Vereeniging	1 750	650	1 750
Witbank	420	420	417
Totaal	140 075	136 575	98 912

5.4 DIE WAARDASIE VAN DIE VERBETERINGS

In die vraelys aan die markowerhede is onder andere die volgende, met betrekking tot die waarde van die verbeterings, gevra:

- ▣ die historiese kosprys van alle verbeterings
- ▣ die munisipale waardasie van alle verbeterings
- ▣ die versekerde waarde van alle verbeterings en
- ▣ die beraamde huidige vervangingswaarde van alle verbeterings.

TABEL 5.2

Vergelyking tussen die waardasie van verbeterings soos gebruik deur die B F A, L H A en die waardasies verskaf deur die markowerhede

	B F A waarde R000	L H A waarde R000	Munisipale Owerheid waarde R000
Johannesburg	85 000	84 250	163 000
Pretoria	45 000	42 220	60 000
Durban	30 000	26 120	42 773
Kaapstad	50 000	49 210	69 600
Port Elizabeth	35 000	34 290	35 000
Oos-Londen	30 000	29 920	30 000
Bloemfontein	20 000	20 530	19 380
Pietermaritzburg	12 000	12 050	12 000
Springs	20 000	19 620	17 000
Klerksdorp	15 000	14 530	8 542
Welkom	14 000	14 460	9 400
Kimberley	6 000	5 930	8 200
Uitenhage	3 000	2 940	2 213
Vereeniging	15 000	17 520	5 000
Witbank	3 700	3 700	4 000
Totaal	383 700	377 290	486 108

Die individuele antwoorde van markowerhede op hierdie vrae word in bylae B verstrek. Tabel 5.2 gee die vergelyking tussen die waardasies wat deur die BFA en LHA gebruik, en die beraamde vervangingswaardes wat deur die markowerhede verstrek is.

By die 4 groot markte is die waardasie deur die markowerhede aansienlik hoër as dié van LHA. Soos gesien kan word, het die BFA in dié geval die meer konserwatiewe syfers aanvaar. Die totale beraamde vervangingswaarde van die verbeterings op die markte is deur die BFA teen R383,7 miljoen by die balansstate ingesluit, vergeleke met LHA se beraming van R377,3 miljoen en

die markowerhede se beraming van R484,1 miljoen. Hieruit blyk weer eens dat die waardasie van die vervangingswaarde van die verbeterings as 'n riglyn, eerder as 'n absolute syfer, beskou moet word.

5.5 DIE WAARDE VAN TOERUSTING

In die vraelys wat deur die markowerhede voltooi is, is die volgende inligting oor die verskillende soorte bates gevra:

- die historiese kosprys
- die versekerde waarde en
- die beraamde huidige vervangingswaarde.

Die individuele antwoorde op die vrae word in bylae B verstrekk. Die waardasie wat deur die BFA in die balansstate gebruik is, is min of meer dieselfde as dié wat deur LHA gebruik is en dit lê ook na aan die beraamde vervangingswaarde wat deur die markowerhede verstrekk is.

5.6 BALANSSTATE VAN GROOT MARKTE

In tabel 5.3 word die balansstate van die 4 groot markte gegee. Dit is opmerklik dat die totale vaste bates uitgedruk in 'n persentasie van totale bates vir die vier markte, baie na aan mekaar lê. Die persentasies varieer naamlik van 97,48% vir Durban tot 99,93% vir Kaapstad met 'n gemiddelde van 98,72%. Die totale vlottende bates speel dus 'n relatief onbeduidende rol.

Die belangrikste vaste bates is uiteraard grond en geboue. Beleggings beloop 22,21% vir Pretoria, 15,30% vir Durban, 9,24% vir Kaapstad en 3,72% vir Johannesburg. Gemiddeld verteenwoordig dit 10,76% van die totale bates. Langtermyn lenings beloop 13,28% van die totale finansiering vir Durban terwyl dit vir Johannesburg 6,03% is.

Die vlottende laste is onbeduidend en die markowerhede is dus basies die enigste verskaffers van die finansiering van die vier groot markte. Die persentasies wissel van 84,83% vir Durban tot 99,89% vir Pretoria, terwyl die gemiddelde 94,18% bedra.

5.7 BALANSSTATE VAN MIDDELGROOT MARKTE

In tabel 5.4 word die balansstate van die 6 middelgroot markte gegee. Die gemiddelde vaste bates vir die ses markte beloop 98,47% van die totale bates. Die syfers lê weereens na aan mekaar vir die individuele markte en dit varieer van 96,35% vir Pietermaritzburg tot 99,44% vir Oos-Londen. Die belangrikste bates is grond en geboue, terwyl beleggings by middelgroot markte slegs 0,40% van die totale bates beloop.

Dit is verder insiggewend om daarop te let dat grond by middelgroot markte 7,35% van totale bates beloop, vergeleke met 'n ooreenstemmende syfer van 31,43% vir die vier groot markte. Vlottende bates is ook by die middelgroot markte relatief onbeduidend.

TABEL 5.3

Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van groot markte

Mark	Johannesburg		Pretoria		Durban		Kaapstad		Totaal	
	R000	%	R000	%	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates										
Grond	63 000	38,93	20 000	22,55	15 000	26,85	25 000	29,43	123 000	31,43
Geboue	85 000	52,52	45 000	50,75	30 000	53,70	50 000	58,86	21 000	53,66
Toerusting	5 204	3,22	3 050	3,44	907	1,62	2 035	2,40	11 196	2,86
Beleggings	6 024	3,72	19 692	22,21	8 547	15,30	7 853	9,24	42 116	10,76
Totale vaste bates	159 228	98,38	87 742	98,95	54 454	97,48	84 888	99,93	386 312	98,72
Vlottende bates										
Voorraad	139	0,09		0,00		0,00		0,00	139	0,04
Debiteure	2 421	1,50	608	0,69	670	1,20	36	0,04	3 735	0,95
Bank en kontant	55	0,03	324	0,37	738	1,32	22	0,03	1 139	0,29
Totale vlottende bates	2 615	1,62	932	1,05	1 408	2,52	58	0,07	5 013	1,28
Totale bates	161 843	100,00	88 674	100,00	55 862	100,00	84 946	100,00	391 325	100,00
Munisipale belang										
L/T Lenings	149 257	92,22	88 574	99,89	47 386	84,83	83 318	98,08	368 535	94,18
	9 767	6,03		0,00	7 419	13,28		0,00	17 186	4,39
Vlottende laste										
Krediteure	245	0,15	94	0,11	1 057	1,89	843	0,99	2 239	0,57
Oortrokke bank									0	
K/T Lenings	2 458	1,52		0,00		0,00	785	0,92	3 243	0,83
Waarborgdeposito's	116	0,07	6	0,01		0,00		0,00	122	0,03
Totale vlottende laste	2 819	1,74	100	0,11	1 057	1,89	1 628	1,92	5 604	1,43
Totale finansiering	161 843	100,00	88 674	100,00	55 862	100,00	84 946	100,00	391 325	100,00

TABEL 5.4
Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van middelgroot markte

Mark	Port Elizabeth		Oos-Londen		Bloemfontein		Pietermaritzburg	
	R000	%	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates								
Grond	3 000	7,63	2 000	6,07	1 000	4,52	2 000	13,33
Geboue	35 000	89,04	30 000	91,12	20 000	90,31	12 000	79,96
Toerusting	727	1,85	730	2,22	789	3,56	460	3,07
Beleggings	16	0,04	12	0,04		0,00		0,00
Totale vaste bates	38 743	98,57	32 742	99,44	21 789	98,38	14 460	96,35
Flottende bates								
Voorraad		0,00		0,00		0,00		0,00
Debiteure	563	1,43	183	0,56	357	1,61	82	0,55
Bank en kontant	1	,00		0,00	1	,00	466	3,11
Totale flottende bates	564	1,43	183	0,56	358	1,62	548	3,65
Totale bates	39 307	100,00	32 925	100,00	22 147	100,00	15 008	100,00
Munisipale belang	36 602	93,12	25 081	76,18	21 789	98,38	12 781	85,16
L/T Lenings	1 648	4,17	6 435	19,54		0,00	2 216	14,77
Flottende laste								
Krediteure	40	0,10		0,00	18	0,08	11	0,07
Oortrokke bank			183		340			
K/T Lenings	1 025	2,61	1 212	3,68		0,00		0,00
Waarborgdeposito's		0,00	14	0,04		0,00		0,00
Totale flottende laste	1 065	2,71	1,409	4,28	358	1,62	11	0,07
Totale finansiering	39 307	100,00	32 925	100,00	22 147	100,00	15 008	100,00

Ontleding van die balansstate van die 15 NVP's

TABEL 5.4 (vervolg)
Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van middelgroot markte

Mark	Springs		Klerksdorp		Totaal	
	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates						
Grond	2 000	8,74	1 000	5,75	11 000	7,35
Geboue	20 000	87,40	15 000	86,31	132 000	88,21
Toerusting	498	2,18	556	3,20	3 760	2,51
Beleggings	7	0,03	566	3,26	601	0,40
Totale vaste bates	22 505	98,34	17 122	98,52	147 361	98,47
Vlottende bates						
Voorraad		0,00		0,00	0	0,00
Debiteure	379	1,66	137	0,79	1 701	1,14
Bank en kontant		0,00	120	0,69	588	0,39
Totale vlottende bates	379	1,66	257	1,48	2 289	1,53
Totale bates	22 884	100,00	17 379	100,00	149 650	100,00
Munisipale belang						
L/T Lenings	15 815	69,11	16 327	93,95	128 395	85,80
	6 252	27,32	791	4,55	17 334	11,58
Vlottende laste						
Krediteure	128	0,56	179	1,03	376	0,25
Oortrokke bank	183				706	
K/T Lenings	499	2,18		0,00	2 736	1,83
Waarborgdeposito's	7	0,03	82	0,47	103	0,07
Totale vlottende laste	817	3,57	261	1,50	3 921	2,62
Totale finansiering	22 884	100,00	17 379	100,00	149 650	100,00

Die munisipale belang in die middelgroot markte beloop 85,80% van totale bates. Die syfers varieer van 69,11% vir Springs tot 98,38% vir Bloemfontein. Langtermyn lenings beloop 'n gemiddelde van 11,58% en dit is veral hoog by Springs, (27,32%), Oos-Londen (19,54%) en Pietermaritzburg (14,77%). Die gemiddelde vlottende laste beloop slegs 2,62% van die totale finansiering en is dus relatief onbeduidend.

5.8 BALANSSTATE VAN KLEIN MARKTE

In tabel 5.5 word die balansstate van die 5 klein markte gegee. Die gemiddelde vaste bates beloop 98,51% van die totale bates. Dit wissel van 97,56% vir Uitenhage tot 99,61% vir Kimberley. Beleggings is relatief onbeduidend terwyl grond en geboue 95,87% van die totale bates verteenwoordig. Vlottende bates is ook relatief onbelangrik.

Die munisipale belang in die klein markte beloop gemiddeld slegs 64,59% van die totale bates. Dit wissel van 42,20% vir Welkom tot 97,11% vir Kimberley. Langtermyn lenings is hoog vir Welkom, (43,81%), Witbank (23,62%) en Vereeniging (20,36%). Vlottende laste beloop gemiddeld 10,80% van die totale finansiering. Dit is hoofsaaklik die gevolg van krediteure vir Welkom wat 12,99% beloop; en korttermyn lenings vir Vereeniging gelykstaande aan 14,34% van totale finansiering.

5.9 OPGESOMDE BALANSSTATE VAN AL DIE MARKTE

In tabel 5.6 is die gesamentlike balansstate van groot, middelgroot en klein markte opgesom met 'n totaal vir al 15 die markte. Die gemiddelde vaste bates beloop 98,64% van totale bates met feitlik geen noemenswaardige afwykings nie. Grond verteenwoordig die hoogste persentasie by groot markte met 31,43% en die laagste by middelgroot markte met 7,35%.

Geboue en verbeterings verteenwoordig die hoogste persentasie by middelgroot markte met 88,21% van totale bates en die laagste by groot markte met 53,66%. Toerusting verteenwoordig die laagste persentasie by klein markte (1,21%) en die hoogste by groot markte (2,86%). Beleggings word hoofsaaklik deur groot markte gedoen (10,76%). Vlottende bates is in die algemeen relatief onbeduidend met 'n gemiddelde van 1,36% van totale bates.

Die munisipale belang in markte is gemiddeld 89,56% van totale finansiering. Die grootste belang is in groot markte, (94,18%) en die laagste in klein markte (64,59%). Die omgekeerde geld vir langtermyn lenings wat die grootste persentasie is by klein markte (24,62%) en die laagste by die groot markte (4,39%). Vlottende laste is slegs beduidend by klein markte met 2,52%.

5.10 SLOTOPMERKINGS

Grond en geboue vorm die grootste enkele bate van die 15 NVPM'e naamlik 88,65% van die totale bates. Beleggings wat feitlik uitsluitend deur groot

TABEL 5.5
Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van klein markte

Mark	Welkom		Kimberley		Uitenhage	
	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates						
Grond	2 700	15,67	1 000	12,95	205	6,17
Geboue	14 000	81,27	6 000	77,70	3 000	90,33
Toerusting	165	0,96	120	1,55	35	1,85
Beleggings	138	0,80	572	7,41		0,00
Totale vaste bates	17 003	98,71	7 692	99,61	3 240	97,56
Vlottende bates						
Voorraad		0,00		0,00		0,00
Debiteure	222	1,29	29	0,38	76	2,29
Bank en kontant	1	0,01	1	0,01	5	0,15
Totale vlottende bates	223	1,29	30	0,39	81	2,44
Totale bates	17 226	100,00	7 722	100,00	3 321	100,00
Munisipale belang	7 270	42,20	7 499	97,11	3 045	91,69
L/T Lenings	7 547	43,81	193	2,50		0,00
Vlottende laste						
Krediteure	2 237	12,99		0,00		0,00
Oortrokke bank	172		29		81	
K/T Lenings		0,00	1	0,01	195	5,87
Waarborgdeposito's		0,00		0,00		0,00
Totale vlottende laste	2 409	13,98	30	0,39	276	8,31
Totale finansiering	17 226	100,00	7 722	100,00	3 321	100,00

TABEL 5.5 (vervolg)
Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van klein markte

Mark	Vereeniging		Witbank		Totaal	
	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates						
Grond	1 750	10,08	420	9,97	6 075	12,19
Geboue	15 000	86,44	3 700	87,84	41 700	83,68
Toerusting	245	1,41	40	0,95	605	1,21
Beleggings		0,00		0,00	710	1,42
Totale vaste bates	16 995	97,94	4 160	98,77	49 090	98,51
Vlottende bates						
Voorraad		0,00		0,00	0	0,00
Debiteure	358	2,06	52	1,23	737	1,48
Bank en kontant		0,00		0,00	7	0,01
Totale vlottende bates	358	2,06	52	1,23	744	1,49
Totale bates	17 353	100,00	4 212	100,00	49 834	100,00
Munisipale belang	11 157	64,29	3 215	76,33	32 186	64,59
L/T Lenings	3 533	20,36	995	23,62	12 268	24,62
Vlottende laste						
Krediteure	20	0,12	2	0,05	2 259	4,53
Oortrokke bank	154				436	
K/T Lenings	2 488	14,34		0,00	2 684	5,39
Waarborgdeposito's	1	0,01		0,00	1	,00
Totale vlottende laste	2 663	15,35	2	0,05	5 380	10,80
Totale finansiering	17 353	100,00	4 212	100,00	49 834	100,00

Ontleding van die balansstate van die 15 NPPM's

TABEL 5.6
Ontleding van balansstate op 30 Junie 1989 van alle markte

Mark	Groot markte		Middelgroot		Klein markte		Totaal	
	R000	%	R000	%	R000	%	R000	%
Vaste bates								
Grond	123 000	31,43	11 000	7,35	6 075	12,19	140 075	23,71
Geboue	210 000	53,66	132 000	88,21	41 700	83,68	383 700	64,94
Toerusting	11 196	2,86	3 760	2,51	605	1,21	15 561	2,63
Beleggings	42 116	10,76	601	0,40	710	1,42	43 427	7,35
Totale vaste bates	386 312	98,72	147 361	98,47	49 090	98,51	582 763	98,64
Vlottende bates								
Voorraad	139	0,04		0,00		0,00	139	0,02
Debiteure	3 735	0,95	1 701	1,14	737	1,48	6 173	1,04
Bank en kontant	1 139	0,29	588	0,39	7	0,01	1 734	0,29
Totale vlottende bates	5 013	1,28	2 289	1,53	744	1,49	8 046	1,36
Totale bates	39 325	100,00	149 650	100,00	49 834	100,00	590 809	100,00
Munisipale belang	368 535	94,18	128 395	85,80	32 186	64,59	529 116	89,56
L/T Lenings	17 186	4,39	17 334	11,58	12 268	24,62	46 788	7,92
Vlottende laste								
Krediteure	2 239	0,57	376	0,25	2 259	4,53	4 874	0,82
Oortrokke bank		0,00	706	0,47	436	0,87	1 142	0,19
K/T Lenings	3 243	0,83	2 736	1,83	2 684	5,39	8 663	1,47
Waarborgdeposito's	122	0,03	103	0,07	1	,00	226	0,04
Totale vlottende laste	5 604	1,43	3 921	2,62	5 380	10,80	14 905	2,52
Totale finansiering	391 325	100,00	149 650	100,00	49 834	100,00	590 809	100,00

markte gehou word, beloop 7,35%. Toerusting van markte beloop 2,63%. Vlottende bates is relatief onbeduidend en beloop slegs 1,36% van die totale bates. Die markowerhede se belang in die 15 NVPM'e beloop 89,56% van totale finansiering terwyl langtermyn lenings 7,92% van die totale finansiering uitmaak. Vlottende laste wat net by klein markte beduidend is beloop 2,52% van die totale finansiering.

Finansiële verhoudings: 15 NVPM'e

6.1 INLEIDING

In die hoofstuk word 'n aantal verhoudingsgetalle gegee en bespreek ten einde die finansiële prestasie en aktiwiteite van die 15 NVPM'e te beoordeel. Die verhoudingsgetalle meet onder andere omsetsnelheid; winsgewendheid; likiditeit; en solvabiliteit.

6.2 DIVERSE OPBRENGS- EN OMSETSNELHEIDS- VERHOUDINGS

Rentabiliteit van totale bates is die algemeenste gebruikte verhoudingsgetal om die uiteindelijke finansiële prestasie van 'n onderneming te meet. Dit lê 'n oorsaaklike verband tussen die kapitaal wat in die bates investeer is, en die wins wat met die aanwending van hierdie bates verdien is. Ook by die beoordeling van die finansiële resultate van NVPM'e, is die resultate van die verhoudingsgetal van die grootste belang. Die verhoudingsgetal word soos volg bereken:

$$\text{Rentabiliteit van totale bates} = \frac{\text{Wins voor rente}}{\text{Totale bates}} \times 100 (\%)$$

Die resultaat word dus in 'n persentasie uitgedruk. Die verhoudingsgetal bestaan basies uit twee komponente, naamlik die vermoë van die bates om omset te genereer (omsetsnelheid van die bates); en die vermoë om 'n wins op die omset (winsmarge op verkope) te verdien.

Die vermoë van bates om omset te genereer, word met behulp van die omsetsnelheid van die bates bereken:

$$\frac{\text{Totale verkope}}{\text{Totale bates}} = (\text{keer})$$

Die antwoord word in 'n aantal keer per jaar uitgedruk:

Die vermoë om 'n wins op die omset te kan verdien word deur die berekening van die winsmarge op verkope gemeet:

$$\frac{\text{Wins (voor rente)} \times 100 (\%)}{\text{Totale verkope}}$$

Die antwoord word dus in 'n persentasie uitgedruk.

Die onderlinge verband tussen die verhoudingsgetalle kan soos volg geïllustreer word:

$$\frac{\text{Wins (voor rente)}}{\text{Verkope}} \times \frac{\text{Verkope}}{\text{Totale bates}} = \frac{\text{Wins (voor rente)}}{\text{Totale bates}}$$

of te wel

Winsmarge x Bateomsetsnelheid = Opbrengs op bates.

Die twee komponente is baie belangrik by die beoordeling van die finansiële resultate van die NVPM'e. Onderbenutting van bates verminder die moontlikheid om wins te genereer. Hoë koste en ondoeltreffendheid verminder die wins wat uit die gegewe omset verdien kan word.

Resultate kan dus minstens op drie maniere verbeter word, naamlik:

- ▣ deur die omset te verhoog
- ▣ deur die winsmarge te verhoog en
- ▣ deur die bateaanwending (alle ander dinge gelyksynde) te verminder.

6.3 BEGRIPSBEPALING BY DIE BEREKENING VAN DIE WINS OP TOTALE BATES

Ten einde die verhoudingsgetalle sinvol te kan gebruik by die beoordeling van die resultate van die NVPM'e, is dit nodig om die verskillende komponente van die verhoudingsgetalle te formuleer en te omskryf.

6.3.1 Totale bates (Aktiewe bates)

Die totale bates sluit in vaste sowel as vlottende bates. By die NVPM'e is daar in enkele gevalle in bates soos beleggings geïnvesteer wat nie direk met die normale bedrywighede van die mark verband hou nie. Om die rede is daar besluit om die beleggings by die totale bates uit te sluit. Daar word in die verslag verwys na aktiewe bates wat gelyk is aan totale bates minus beleggings. Aktiewe bates is dus die noodsaaklike bates wat in die aktiwiteit van die mark gebruik word.

6.3.2 Totale verkope (Bruto inkomste)

Die verkope van produkte op die mark word deur markagente teen kommissie namens die produsente gedoen. Die verskoopswaarde van die pro-

dukte is dus nie die bruto inkomste van die markte nie. Die inkomste wat die mark uit die gebruik van sy bates genereer, bestaan uit die 5% markgelde op verkope wat van die produsente ingevorder word. Soos in hoofstuk 4 in tabel 4.4 gesien is, verteenwoordig die markgelde 86,38% van die totale bruto inkomste van die 15 NVPM'e. Die resterende bruto inkomste bestaan hoofsaaklik uit huurinkomste en bruto inkomste van koel- en rypmaakgeriewe. Die term "verkope" by die NVPM'e beteken dus eintlik "bruto inkomste". By die bepaling van bruto inkomste, word rente ontvang nie bygetel nie, aangesien die beleggings waarop dit verdien word nie by die bates ingesluit is nie. Subsidie wat van die Staat ontvang is, is ook buitengewone inkomste en is nie by die bruto inkomste ingesluit nie.

6.3.3 Wins vóór rente (Bedryfswins)

In hoofstuk 4, in tabelle 4.1 tot 4.4, is 'n bedryfswins bereken. Die wins word verkry deur die totale bruto inkomste (soos omskryf in afdeling 6.3.2) te verminder met die bedryfsuitgawes. Die volgende items word nie by die bedryfsuitgawes ingesluit nie:

WAARDEVERMINDERING OP GEBOUE EN TOERUSTING

Soos voorheen vermeld, word in die finansiële jaarstate van die NVPM'e geen voorsiening vir waardevermindering gemaak nie en is besluit om vir doeleindes van die verslag waardeverminderingskoste vir individuele markte nie te beraam nie. Die bedryfswins is dus 'n bedryfswins voor waardevermindering.

PERSEELKOSTE

Perseelkoste bestaan uit die huur betaal en eiendomsbelasting. As gevolg van verskille in beleid tussen verskillende markowerhede is die item nie vegelykbaar tussen markte nie. Om dié rede is besluit om dit nie by die bedryfskoste in te sluit nie. Die bedryfswins is dus die bedryfswins voor perseelkoste. Vir die 15 NVPM'e beloop die perseelkoste 4,96% van die totale bruto inkomste. Indien perseelkoste dus wel in berekening gebring was, sou die bedryfswins van 36,25% na 31,29% van die totale bruto inkomste verminder het.

RENTE BETAAL EN RENTE ONTVANG

Aangesien die rentabiliteit op totale bates bereken word, moet rente betaal buite rekening gelaat word en moet met die bedryfswins vóór rente gewerk word. By die bepaling van die aktiewe bates is beleggings buite rekening gelaat en derhalwe word rente ontvang, nie by die bedryfswins ingesluit nie.

STAATSUBSIDIE ONTVANG

In enkele gevalle het markte 'n staatsubsidie ontvang. Die subsidie word wel gegrond op die finansiële resultaat van die betrokke mark ('n verlies), maar

dit hou nie enige direkte verband met die bedryfsaktiwiteite nie. Derhalwe is die bedrae by die berekening van die bedryfswins uitgelaat.

KAPITAALUITGAWES

Soos aangedui in tabelle 4.1 tot 4.4 van hoofstuk 4, is daar 'n aantal kapitaaluitgawes wat in die gepubliseerde verslae van die NVPM'e by die bepaling van die netto oorskot of tekort in berekening gebring word. Die bedrae verteenwoordig na die oordeel van die navorsers nie bedryfsuitgawes nie, en dus is hulle by die berekening van die bedryfswins nie in aanmerking geneem nie.

6.4 OMSETSNELHEID VAN AKTIEWE BATES

Die omsetsnelheid van die aktiewe bates is soos volg bereken:

$$\frac{\text{Totale bruto inkomste}}{\text{Aktiewe bates}} = (\text{Keer per jaar})$$

In tabel 6.1 word die volgende inligting vir individuele markte asook vir subgroeperings en die totaal verskaf:

- ▣ kolom 1 – die aktiewe bates
- ▣ kolom 2 – die bruto inkomste
- ▣ kolom 3 – die bedryfswins
- ▣ kolom 4 – die omsetsnelheid (O/S) van die aktiewe bates, uitgedruk in aantal keer per jaar
- ▣ kolom 5 – die bedryfswins (omsetmarge) uitgedruk in 'n persentasie van die bruto inkomste en
- ▣ kolom 6 – die persentasie-opbrengs op die totale aktiewe bates.

Volgens kolom 4 beloop die omsetsnelheid van die aktiewe bates 0,11 keer per jaar vir alle markte. Die omsetsnelheid van groot markte is die hoogste met 0,13 keer per jaar. Die Johannesburgmark se omsetsnelheid van 0,11 keer is relatief laag vergeleke met dié van die ander 3 groot markte teen 0,14 keer per jaar.

Die gesamentlike syfer vir middelgroot markte is 0,09 keer per jaar, en is aansienlik laer as die 0,13 keer van die groot markte. By die middelgroot markte is die omsetsnelheid van aktiewe bates van Pietermaritzburg relatief hoog met 1,6 keer, terwyl dit by Port Elizabeth en Oos-Londen relatief laag is met onderskeidelik 0,6 keer en 0,7 keer.

Klein markte se gemiddelde omsetsnelheid van aktiewe bates is 0,08 keer per jaar. Die laagste syfers is vir Welkom, naamlik 0,06 keer en Vereeniging met 0,08 keer.

Die gemiddelde omsetsnelheid van die aktiewe bates van die 15 NVPM'e, van 0,11 keer per jaar, of te wel ongeveer een keer elke nege jaar, vergelyk goed met die omsetsnelheid van totale bates van sekere eiendoms-maatskappye.

TABEL 6.1
Diverse opbrengs- en omsetsnelheidsverhoudings 1989

	Aktiewe bates R000	Bruto inkomste R000	Bedryfs- wins R000	O/S van aktiewe bates keer	Wins- marge %	Opbrengs op bates %
Johannesburg	155 819	17 599	4 504	0,11	25,59	2,89
Pretoria	68 982	9 354	3 465	0,14	37,04	5,02
Durban	47 315	6 477	3 159	0,14	48,77	6,68
Kaapstad	77 093	10 626	4 857	0,14	45,71	6,30
Groot markte	349 209	44 056	15 985	0,13	36,28	4,58
Port Elizabeth	39 291	2 543	847	0,06	33,31	2,16
Oos-Londen	32 913	2 252	678	0,07	30,11	2,06
Bloemfontein	22 147	2 154	854	0,10	39,65	3,86
Pietermaritzburg	15 008	2 384	799	0,16	33,52	5,32
Springs	22 877	2 253	1 168	0,10	51,84	5,11
Klerksdorp	16 813	1 760	908	0,10	51,59	5,40
Middelgroot markte	149 049	13 346	5 254	0,09	39,37	3,53
Welkom	17 088	997	356	0,06	35,71	2,08
Kimberley	7 150	733	180	0,10	24,56	2,52
Uitenhage	3 321	359	(68)	0,11	(18,94)	(2,05)
Vereeniging	17 353	1 309	326	0,08	24,90	1,88
Witbank	4 212	457	168	0,11	36,76	3,99
Klein markte	49 124	3 855	962	0,08	24,95	1,96
Alle markte	547 382	61 257	22 201	0,11	36,24	4,06
Kolom nommer	1	2	3	4	5	6

Die resultate word getoon in kolom 5 van tabel 6.1.

6.5 WINSMARGE OP TOTALE BRUTO INKOMSTE

Die syfer word soos volg bereken:

$$\frac{\text{Bedryfswins}}{\text{Totale bruto inkomste}} \times 100 (\%)$$

Die gemiddelde winsmarge vir die 4 groot markte is 36,28% van hul totale bruto inkomste. Johannesburg met 25,59% het die laagste winsmarge terwyl Durban met 48,77% hier die beste onder die groot markte vertoon. Die gemiddelde winsmarge vir middelgroot markte is 39,37% wat effens hoër is as die gemiddelde van 36,28% vir die groot markte. Binne in die groep van middelgroot markte het Springs met 51,84%, en Klerksdorp met 51,59% die hoogste winsmarges, terwyl hulle ook in totaal die hoogste is van al die 15 NVPM'e. Oos-Londen met 30,11% het die laagste winsmarge gevolg deur die 33,31% van Port Elizabeth en Pietermaritzburg met 33,52%.

Klein markte se gemiddelde winsmarge is relatief laag teen 24,95% vergeleke met die groot en middelgroot markte met 36,28% en 39,37%, onderskeidelik. By die klein markte het die Uitenhagemark 'n bedryfsverlies van 18,94% van totale bruto inkomste gely. Die winsmarge vir die ander markte in die groep varieer van 36,76% vir Witbank tot 24,56% vir Kimberley, met 'n gemiddelde winsmarge van 24,95% vir die vyf klein markte.

Die gemiddelde winsmarge van al 15 NVPM'e beloop 36,24% van die bruto inkomste. Dit beteken dus dat elke een rand bruto inkomste 'n bydrae van 36 sent tot die investering in die infrastruktuur maak. In die lig van die omsetsnelheid van die aktiewe bates is hierdie winsmarge te laag om 'n bevredigende opbrengs op hierdie bates te verseker.

6.6 OPBRENGS OP AKTIEWE BATES

Die berekening van die opbrengs op aktiewe bates is soos volg gedoen:

$$\frac{\text{Bedryfswins}}{\text{Aktiewe bates}} \times 100 (\%)$$

Die resultate word getoon in kolom 6 van tabel 6.1.

Vir groot markte is die opbrengs op aktiewe bates 4,58%. Die syfer van 2,89% vir Johannesburg is besonder laag in die groep vergeleke met Durban se 6,68%, Kaapstad se 6,30% en Pretoria se 5,02%. Middelgroot markte se gemiddelde opbrengs op aktiewe bates is 3,53%, wat heelwat laer is as die 4,58% van die groot markte. In die groep is veral Oos-Londen met 2,06% en Port Elizabeth met 2,16% besonder laag. Ook Bloemfontein met 3,86% was relatief laag vergeleke met die oorblywende drie markte. Klein markte se opbrengs op aktiewe bates is die laagste van die drie groepe, naamlik 1,96%. Witbank met 3,99% vaar die beste in die groep, terwyl Uitenhage 'n negatiewe opbrengs van (-)2,05% toon. Vir die 15 NVPM'e is die gemiddelde opbrengskoers 4,06% op die totale aktiewe bates.

6.6.1 Kommentaar oor die opbrengs op aktiewe bates

Uit 'n investeringsoogpunt is 'n opbrengs van 4,06% op totale aktiewe bates baie onbevredigend. Indien in aanmerking geneem word dat die oprigting van die markte deur die plaaslike owerhede nie juis as 'n suiwer sake-transaksie gesien word nie, maar dat hulle eerder opgerig is om 'n diens aan

die plaaslike gemeenskap te lewer, is die resultaat verstaanbaar. Heelwat van die markte, te wete Johannesburg, Durban, Port Elizabeth, Oos-Londen, Bloemfontein, Pietermaritzburg, Springs, Klerksdorp, Welkom en Vereeniging is ook gedeeltelik gefinansier met Staatsubsidies om verliese wat ontstaan het te help dra - wat dus die uiteindelijke finansiële verpligtings van die plaaslike belastingbetalers verminder het.

Indien dit egter oorweeg sou word om die markte te "privatiseer", sal daar uiteraard 'n meer realistiese opbrengs op die kapitaalinvestering oorweeg moet word. Daar is basies twee moontlikhede om dit te doen, naamlik:

- verhoog die winsmarge deur 'n besparing van uitgawes, en/of 'n verhoging van die bruto inkomste deur 'n verhoging van markgelde en
- verbeter die omsetsnelheid van die aktiewe bates.

Die omsetsnelheid van die aktiewe bates kan verhoog word deur die bates van die mark te privatiseer teen waardes laer as die beraamde ver-vangings-waarde. Indien aanvaar sou word dat sê, 'n 25% opbrengs op totale aktiewe bates (vóór belasting) 'n aanvaarbare opbrengskoers sou wees, sou dit beteken dat die aktiewe bates van die 15 NVPM'e met 'n gegewe bedryfswins van R22 201 miljoen, op R88 804 miljoen gewaardeer sou moes word vir doeleindes van privatisering. Indien die opbrengs op aktiewe bates op 20% gestel sou word, sou die aktiewe bates op R111 miljoen gewaardeer moes word.

6.7 LIKIDITEITSVERHOUDINGS

Die likiditeit van 'n onderneming word weerspieël in sy vermoë om lopende verpligtings betyds uit beskikbare fondse na te kom. Twee verhoudings-getalle wat gewoonlik in dié verband bereken word, is die vlottende verhouding en die vuurproefverhouding.

Die vlottende verhouding meet die mate waarin die vlottende laste op 'n bepaalde tydstip deur die beskikbare vlottende bates gedek word. Die vlottende verhouding word soos volg bereken:

Vlottende bates

Vlottende laste

Die sogenaamde vuisreël dui op 'n verhouding van 2:1, dit wil sê dat die vlottende bates tweekeer die vlottende laste behoort te wees. Die vuurproefverhouding is dieselfde as die vlottende verhouding, behalwe dat die voorraad by vlottende bates uitgesluit word. 'n Vuisreëlverhouding dui op 1:1, dit wil sê dat die vlottende bates met uitsluiting van die voorraad aan die vlottende laste gelyk is.

6.7.1 Die vlottende verhouding

Die gemiddelde vlottende verhouding van die 15 NVPM'e is 0,54:1 soos blyk uit in tabel 6.2, kolom 1. Vir groot, middelgroot en klein markte is die

verhoudings onderskeidelik 0,89:1, 0,58:1 en 0,14:1. Vir ondernemings in die privaatsektor dui hierdie soort vlottende verhoudings in die algemeen op 'n baie swak likiditeit.

By plaaslike owerhede wat normaalweg die skuld van die markte "waarborg", is die swak likiditeit minder onrusbarend, veral aangesien vlottende bates sowel as vlottende laste, relatief tot die totale bates, onbeduidend is. Die 15 NVPM'e dra geen of relatief onbeduidende voorrade en daar is min sin in om die vuurproefverhoudings te bereken, aangesien hulle min of meer dieselfde sal wees as die vlottende verhoudings.

Vir die individuele markte skommel die vlottende verhouding aansienlik, naamlik 49,82:1 vir Pietermaritzburg tot 0,09:1 vir Welkom. Dit is tog opvallend dat die vlottende verhouding vir groot markte met 0,89:1 die hoogste is, terwyl dié van klein markte teen 0,14:1 baie laag is.

TABEL 6.2
Vergelyking tussen die likiditeits- en solvabiliteitsverhoudings van individuele markte

	Vlottende verhouding	Persentasie munisipale belang %
Johannesburg	0,93:1	92,22
Pretoria	9,32:1	99,89
Durban	1,33:1	84,83
Kaapstad	0,03:1	98,08
Groot markte	0,89:1	94,18
Port Elizabeth	0,53:1	93,12
Oos-Londen	0,13:1	76,18
Bloemfontein	1,00:1	98,38
Pietermaritzburg	49,82:1	85,16
Springs	0,46:1	69,11
Klerksdorp	0,98:1	93,95
Middelgroot markte	0,58:1	85,80
Welkom	0,09:1	42,20
Kimberley	1,00:1	97,11
Uitenhage	0,29:1	91,69
Vereeniging	0,13:1	64,29
Witbank	29,00:1	76,33
Klein markte	0,14:1	64,59
Totaal	0,54:1	89,56
Kolom	1	2

6.8 SOLVABILITEITSVERHOUDINGS

Solvabiliteit kan omskryf word as die mate waarin die onderneming se bates die laste op die langtermyn oorskry. Waar die likiditeitsverhouding die vermoë van die onderneming aandui om sy korttermyn verpligtinge na te kom, bepaal die solvabiliteitsverhouding die oorwaarde van die totale bates, bo die totale laste. Die verskil verteenwoordig die eienaarsbelang. Indien die eienaarsbelang negatief is, beteken dit dat die totale laste groter is as die totale bates in welke geval die onderneming insolvent is. Solvabiliteit kan gemeet word deur die eienaarsbelang in 'n persentasie van totale bates uit te druk. Dit is in hoofstuk 5 in tabelle 5.3 tot 5.5 gedoen.

6.8.1 Munisipale belang in persentasie van totale bates

Die munisipale eienaarsbelang uitgedruk in 'n persentasie van totale bates en wat in tabelle 5.3 tot 5.6 bereken is, is in tabel 6.2, kolom 2 opgesom. Die gemiddelde syfer vir die 15 NVPM'e beloop 89,56%, wat in vergelyking met die norme in die privaatsektor, relatief hoog is. By die groot markte is die belang die hoogste, naamlik 94,18%, terwyl dit vir klein markte teen 64,59% die laagste is. Welkom met 42,20% het die laagste persentasie munisipale belang, met Vereeniging en Springs tweede en derde laagste met 64,29% en 69,11% onderskeidelik. Nie minder nie as agt van die 15 NVPM'e toon hier persentasies van meer as 90%, wat besonder hoog is.

6.9 SLOTPMERKINGS

- Volgens kolom 4 van tabel 6.1 is die omsetsnelheid van die aktiewe bates soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
	Aantal keer per jaar			
Gemiddelde omsetsnelheid van die aktiewe bates	0,13	0,09	0,08	0,11

Dit wil dus voorkom asof daar 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde omsetsnelheid van hul aktiewe bates bestaan.

- Volgens kolom 5 van tabel 6.1 is die gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste	36,28%	39,37%	24,95%	36,24%

In die geval is die gemiddelde winsmarge op die totale bruto inkomste die hoogste vir die middelgroot markte - hoofsaaklik omdat die Springsmark (51,84%) en die Klerksdorpmark (51,59%) heelwat bo die gemiddelde van 39,37% vir die middelgroot markte is; en ook omdat die winsmarge vir die Johannesburgmark (25,59%) heelwat laer is as die gemiddelde van 36,28% vir die groot markte.

- Volgens kolom 6 van tabel 6.1 is die gemiddelde opbrengs op die aktiewe bates soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde opbrengs op die aktiewe bates	4,58%	3,53%	1,96%	4,06%

Hier skyn daar weer eens 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde opbrengs op hul aktiewe bates te wees.

- Volgens kolom 2 van tabel 6.2 is gemiddelde munisipale belang in die totale bates soos volg:

	Groot markte	Middelgroot markte	Klein markte	Al die markte
Gemiddelde munisipale belang in die totale bates	94,18%	85,80%	64,59%	89,56%

Ook hier skyn 'n duidelike verhouding tussen die grootte van die markte en die gemiddelde munisipale belang en die totale bates van die markte te wees.

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle: 15 NVPM'e

7.1 INLEIDING

Die diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle van die 15 NVPM'e is gegrond op die finansiële jaar wat gedurende 1989 geëindig het.

In tabel 7.1 word sekere statistiese gegewens gegee waaruit 7 verhoudingsgetalle vir die 4 groot NVPM'e bereken is.

Tabelle 7.2 tot 7.4 bevat dieselfde gegewens vir die 6 middelgroot NVPM'e, die 5 klein NVPM'e en al 15 die NVPM'e gesamentlik.

Die statistiese gegewens in tabelle 7.1 tot 7.4 bestaan uit die volgende:

- geldwaarde van produkte hanteer gedurende die jaar
- tonnement van produkte hanteer gedurende die jaar
- totale markgelde ingevorder gedurende die jaar
- totale oppervlakte van die onderdak marksale
- oppervlakte van die koel- en rypmaakgeriewe en
- Die bruto inkomste uit die koel- en rypmaakgeriewe.

Elkeen van die verhoudingsgetalle in die tabelle word vervolgens kortliks bespreek.

7.2 DIE GROOT MARKTE

Die diverse verhoudingsgetalle vir groot markte verskyn in tabel 7.1.

7.2.1 Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989

Die syfer behoort teoreties 5,00% te beloop, aangesien dit die markgelde is wat deur die markte gevra word. Johannesburg, Pretoria en Durban is baie na aan 5,00%, terwyl Kaapstad se syfer van 4,87 effens onderkant die merk is.

TABEL 7.1

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – groot markte

	Eenheid	Johannesburg	Pretoria	Durban	Kaapstad	Totaal
STATISTIESE INLIGTING						
Geldwaarde van produkte hanteer	R	300 580 347	161 462 842	110 200 666	192 829 138	765 072 993
Tonnemaat van produkte hanteer	TON	590,135	357,125	245,838	442,828	1,635,926
Markgelde ingevorder	R	14 898 447	8 114 814	5 512 697	9 395 594	37 921 552
Oppervlakte: onderdak marksale	VK.M	68,296	40,525	20,520	48,500	177,841
Oppervlakte: koel- en rypmaakgeriewe	VK.M	5,562	4,125	5,871	6,400	21,958
Inkomste uit koel- en rypmaakgeriewe	R	850 000	507 492	337 578	797 575	2 492 645
VERHOUDINGSGETALLE						
Markgelde in % van waarde van produkte	%	4,96	5,03	5,00	4,87	4,96
Geldwaarde van produkte per ton	R	509,34	452,12	448,27	435,45	467,67
Markgelde per ton per jaar	R	25,25	22,72	22,42	21,22	23,18

TABEL 7.1 (vervolg)
Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – groot markte

	Eenheid	Johannesburg	Pretoria	Durban	Kaapstad	Totaal
Onderdak marksale:						
Geldwaarde van produkte per vierk meter per jaar	R	4 401,14	3 984,28	5 370,40	3 975,86	4 302,01
Markgelde per vierkante meter per jaar	R	218,15	200,24	268,65	193,72	213,23
Tonnemaat per vierkante meter per jaar	TON	8,64	8,81	11,98	9,13	9,20
Koel- en rypmaakgeriewe:						
Inkomste per vierkante meter per jaar	R	152,82	123,03	57,50	124,62	113,52

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle: 15 NPPM'e

7.2.2 Die geldwaarde per jaar per ton produkte hanteer

Die geldwaarde van produkte per ton is die hoogste vir die Johannesburg-mark teen R509,34 per ton, terwyl die laagste syfer van R435,45 per ton op die Kaapstadmark behaal is.

7.2.3 Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar

Die verhoudingsgetal is in werklikheid 'n kombinasie van die vorige twee en die resultaat is dus ook soortgelyk. Johannesburg is die hoogste met R25,25 en Kaapstad die laagste met R21,22.

7.2.4 Die geldwaarde van produkte verkoop per m² onderdak marksaal per jaar

Die geldwaarde van produkte verhandel per m² onderdak marksaal-oppervlakte per jaar is die hoogste op die Durbanmark teen R5 370,40. Die tweede hoogste is Johannesburg met R4 401,14, terwyl die syfers vir Pretoria en Kaapstad, met onderskeidelik R3 984,28 en R3 975,86, baie na aan mekaar lê.

7.2.5 Die markgelde per m² onderdak marksaal per jaar

Die resultate vir die verhoudingsgetal is baie soortgelyk aan dié in 7.2.4 hierbo; die resultate is dus ook soortgelyk met die hoogste syfer vir Durban teen R268,65 per jaar en Kaapstad die laagste teen R193,72 per jaar.

7.2.6 Die tonnemaat produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die grootste tonnemaat hanteer per m² onderdak marksaal is behaal op die Durbanmark met 11,98 ton per jaar. Die tweede hoogste was Kaapstad met 9,13 ton terwyl Pretoria en Johannesburg onderskeidelik 8,81 ton en 8,64 ton behaal het.

7.2.7 Die bruto inkomste per m² koel- en rypmaakgeriewe per jaar

Die hoogste bruto inkomste per m² koel- en rypmaakgeriewe is by die Johannesburgmark behaal met R152,82 per jaar, terwyl die laagste syfer van R57,50 by die Durbanmark voorgekom het.

7.3 DIE MIDDELGROOT MARKTE

Die diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle vir middelgroot markte verskyn in tabel 7.2.

7.3.1 Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989

Die syfer behoort teoreties 5,00% te beloop, aangesien dit die markgelde is wat deur die NVPM'e gehef word. Bloemfontein, Pietermaritzburg, Springs

TABEL 7.2
Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – middelgroot markte

	Een- heid	Port Elizabeth	Oos- Londen	Bloem- fontein	Pieter- maritzburg	Springs	Klerks- dorp	Totaal
STATISTIESE INLIGTING								
Geldwaarde van produkte hanteer	R	42 056 392 40	124 778 36	481 904 42	048 998 48	881 332 30	675 466 232	268 870
Tonnemaat van produkte hanteer	TON	117,846	88,707	81,657	102,938	93,836	71,646	556,630
Markgelde ingevorder	R	2 163 047	1 878 485	1 827 498	2 115 156	2 844 158	1 541 350	11 569 694
Oppervlakte: onderdak marksale	VK.M	22,353	20,109	10,868	12,146	11,800	9,873	87,149
Oppervlakte: koel- en ryp- maakgeriewe	VK. M	1,887	1,950	998	674	816	623	6,948
Inkomste uit koel- en ryp- maakgeriewe	R	229 018	292 886	208 805	138 423	64 888	124 001	1 058 021
VERHOUDINGSGETALLE								
Markgelde in % van waarde van produkte%		5,14	4,68	5,01	5,03	5,00	5,02	4,98

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle: 15 NVP/89

TABEL 7.2 (vervolg)
Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle - 1989 - middelgroot markte

	Een- heid	Port Elizabeth	Oos- Londen	Bloem- fontein	Pieter- maritzburg	Springs	Klerks- dorp	Totaal
Geldwaarde van produkte per ton	R	356,88	452,33	446,77	408,49	435,67	428,15	417,28
Markgelde per ton per jaar	R	18,35	21,18	22,38	20,55	21,78	21,51	20,79
Onderdak marksale:								
Geldwaarde van produkte per vierk. meter per jaar	R	1 881,47	1 995,36	3 356,82	3 461,96	3 464,52	3 107,01	2 665,19
Markgelde per vierkante meter per jaar	R	96,77	93,42	168,15	174,14	173,23	156,12	132,76
Tonnemaat per vierkante meter per jaar	TON	5,27	4,41	7,51	8,48	7,95	7,26	6,39
Koel- en rypmaakgeriewe:								
Inkomste per vierkante meter per jaar	R	121,37	150,20	209,22	205,38	79,52	199,04	152,28

en Klerksdorp is baie na aan 5,00%, maar Port Elizabeth teen 5,14% is effens hoër, en Oos-Londen teen 4,68% is effens laer as 5,00%.

7.3.2 Die geldwaarde per ton produkte hanteer per jaar

Die syfer is die hoogste in Oos-Londen teen R452,33 en die laagste in Port Elizabeth teen R356,88 terwyl die gemiddelde vir die 6 middelgroot NVPM'e R417,28 bedra.

7.3.3 Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar

In werklikheid is die syfer 'n kombinasie van die vorige twee verhoudingsgetalle. Die resultaat is dat Bloemfontein (R22,38) die hoogste syfer toon en Port Elizabeth (R18,35) nog steeds die laagste. Oos-Londen toon nou R21,18, vergeleke met die gemiddelde van R20,79.

7.3.4 Die geldwaarde van produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die syfer is die hoogste in Springs (R3 464,52) en die laagste in Port Elizabeth (R1 881,47). Die gemiddelde vir die 6 middelgroot markte is R2 665,19.

7.3.5 Die markgelde per m² onderdak marksaal per jaar

Bogenoemde markgelde is die hoogste in Pietermaritzburg teen R174,14 en die laagste in Oos-Londen teen R93,42. Die gemiddelde vir die 6 middelgroot markte is R132,76.

7.3.6 Die tonnemaat produkte hanteer per m² onderdak

Die gemiddelde vir die 6 middelgroot markte is 6,39 ton per jaar. Vier van die 6 markte se syfers is hoër as die gemiddelde met Pietermaritzburg die hoogste teen 8,48 ton; die ander 2 is laer, met Oos-Londen die laagste teen 4,41 ton en Port Elizabeth tweede laagste teen 5,27 ton.

7.3.7 Die bruto inkomste per m² koel- en rypmaakgeriewe per jaar

Die syfer is die hoogste in Bloemfontein teen R209,22, die laagste in Springs teen R79,52 en die gemiddelde vir die 6 middelgroot markte is R152,28.

7.4 DIE KLEIN MARKTE

Die diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle vir klein markte verskyn in tabel 7.3.

7.4.1 Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989

Die syfer behoort in teorie 5,00% per jaar te beloop aangesien dit die markgelde is wat deur die NVPM'e gehef word. Al 5 die klein markte het 5,00% of hoër behaal met Vereeniging die hoogste teen 5,07%.

TABEL 7.3
Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – klein markte

	Een- hied	Welkom	Kimberley	Uitenhage	Ver- eeniging	Witbank	Totaal
STATISTIESE INLIGTING							
Geldwaarde van produkte hanteer	R	16 905 149	13 027 492	7 065 660	22 992 536	7 934 166	67 925 003
Tonnemaat van produkte hanteer	TON	37,924	31,985	22,922	58,865	24,504	176,200
Markgelde ingevorder	R	849 784	651 390	353 283	1 166 154	398 742	3 419 353
Oppervlakte: onderdak marksale	VK. M	8,208	7,442	3,678	19,017	3,610	41,955
Oppervlakte: koel- en rypmaakgeriewe	VK. M	475	1,200	0	900	200	2,775
Inkomste uit koel- en rypmaakgeriewe	R	72 297	54 953	0	63 546	17 200	207 996
VERHOUDINGSGETALLE							
Markgelde in % van waarde van produkte	%	5,03	5,00	5,00	5,07	5,03	5,03
Geldwaarde van produkte per ton	R	445,76	407,30	308,25	390,60	323,79	385,50

TABEL 7.3 (vervolg)

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle - 1989 - klein markte

	Een- hied	Welkom	Kimberley	Uitenhage	Ver- eeniging	Witbank	Totaal
Markgelde per ton per jaar	R	22,41	20,37	15,41	19,81	16,27	19,41
Onderdak marksale:							
Geldwaarde van produkte per vierk meter per jaar	R	2 059,59	1 750,54	1 921,06	1 209,05	2 197,83	1 619,00
Markgelde per vierkante meter per jaar	R	103,53	87,53	96,05	61,32	110,45	81,50
Tonnemaat per vierkante meter per jaar	TON	4,62	4,30	6,23	3,10	6,79	4,20
Koel- en rypmaakgeriewe:							
Inkomste per vierkante meter per jaar	R	152,20	45,79	0,00	70,61	86,00	74,95

7.4.2 Die geldwaarde per ton produkte hanteer per jaar

Die geldwaarde per ton wissel van R308,25 per jaar in Uitenhage tot R445,76 in Welkom en toon 'n gemiddelde vir die 5 klein markte van R385,50.

7.4.3 Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar

Die syfer is in werklikheid 'n kombinasie van die vorige twee verhoudingsgetalle. Uitenhage het nog steeds die laagste syfer teen R15,41 en Welkom die hoogste teen R22,41. Die gemiddelde is R19,41 vir al 5 klein markte.

7.4.4 Die geldwaarde van produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die gemiddelde geldwaarde van die produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar deur die 5 klein markte is gelyk aan R1 619,00 wat deur vier van die 5 klein markte oortref is met Witbank teen R2 197,83 die hoogste en slegs Vereeniging teen R1 209,05 onder die gemiddelde van R1 619,00.

7.4.5 Die markgelde per m² onderdak marksaal per jaar

Die syfer is die hoogste in Witbank (R110,45) en die laagste in Vereeniging (R61,32) met 'n gemiddelde van R81,50 vir al 5 klein markte.

7.4.6 Die tonnemaat produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die tonnemaat produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar, is die hoogste in Witbank teen 6,79 ton en die laagste in Vereeniging teen 3,10 ton. Die gemiddelde vir die 5 klein markte is 4,20 ton.

7.4.7 Die bruto inkomste per m² koel- en rypmaakgeriewe per jaar

Die gemiddelde van R74,95 per m² koel- en rypmaakgeriewe per jaar is vir slegs 4 klein markte aangesien die Uitenhagemark nie oor koel- en rypmaakgeriewe beskik nie. Die hoogste syfer is deur Welkom (R152,20) en die laagste deur Kimberley (R45,79) behaal.

7.5 AL DIE MARKTE

Die diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle vir al 15 NVPM'e verskyn in tabel 7.4.

7.5.1 Die markgelde in 'n persentasie van die geldwaarde van die produkte hanteer gedurende 1989

Die syfer behoort teoreties 5,00% te beloop, aangesien dit die markgelde is wat deur die NVPM'e gehef word. Die klein markte het 'n gemiddelde van 5,03% behaal, terwyl beide die groot en middelgroot markte baie naby aan

TABEL 7.4
Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – alle markte

	Eenheid	Groot markte	Middelgroot	Klein markte	Alle markte
STATISTIESE INLIGTING					
Geldwaarde van produkte hanteer	R	765 072 993	232 268 870	67 925 003	1 065 266 856
Tonnemaat van produkte hanteer	TON	1,635,926	556,630	176,200	2,368,756
Markgelde ingevorder	R	37 921 552	11 569 694	3 419 353	52 910 599
Oppervlakte: onderdak marksale	VK. M	177,841	87,149	41,955	306,945
Oppervlakte: koel- en rypmaakgeriewe	VK. M	21,958	6,948	2,775	31,681
Inkomste uit koel- en rypmaakgeriewe	R	2 492 645	1 058 021	207 996	3 758 662
VERHOUDINGSGETALLE					
Markgelde in % van waarde van produkte	%	4,96	4,98	5,03	4,97
Geldwaarde van produkte per ton	R	467,67	417,28	385,50	449,72
Markgelde per ton per jaar	R	23,18	20,79	19,41	22,34

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle: 15 N/PM'e

TABEL 7.4 (vervolg)

Diverse statistiese gegewens en verhoudingsgetalle – 1989 – alle markte

	Eenheid	Groot markte	Middelgroot	Klein markte	Alle markte
Onderdak marksale:					
Geldwaarde van produkte per vierk. meter per jaar	R	4 302,01	2 665,19	1 619,00	3 470,55
Markgelde per vierkante meter per jaar	R	213,23	132,76	81,50	172,38
Tonnemaat per vierkante meter per jaar	TON	9,20	6,39	4,20	7,72
Koel- en rypmaakgeriewe:					
Inkomste per vierkante meter per jaar	R	113,52	152,28	74,95	118,64

die 5,00% behaal het. Dit is die enigste verhoudingsgetal waar die syfer vir die klein markte hoër is as die syfers vir beide die middelgroot en groot markte.

7.5.2 Die geldwaarde per ton produkte hanteer vir 1989

Die syfer wissel van R467,67 vir die groot markte tot R385,50 vir die klein markte. Die gemiddelde vir al 15 NVPM'e is R449,72.

7.5.3 Die markgelde per ton produkte hanteer per jaar

Die syfer is 'n kombinasie van die vorige twee verhoudingsgetalle. Die groot markte het nog steeds die hoogste gemiddelde (R23,18) en die klein markte die laagste (R19,41).

7.5.4 Die geldwaarde van produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die geldwaarde van die produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar is die hoogste vir die vier groot markte waar die gemiddelde R4 302,01 is en die laagste vir die vyf klein markte waar die gemiddelde R1 619,00 is, en die gemiddelde vir al 15 die NVPM'e is R3 470,55.

7.5.5 Die markgelde per m² onderdak marksaal per jaar

Die markgelde per m² onderdak marksaal is die hoogste vir die groot markte teen 'n gemiddelde van R213,23 en die laagste vir die klein markte teen R81,50. Daar is dus 'n relatief groot gaping tussen die syfers vir die groot en klein markte.

7.5.6 Die tonnemaat produkte hanteer per m² onderdak marksaal per jaar

Die syfer wissel van 'n gemiddelde van 9,20 ton vir die groot markte tot 4,20 ton vir die klein markte. Die gemiddelde vir al die 15 NVPM'e is 7,72 ton.

7.5.7 Die bruto inkomste per m² koel- en rypmaakgeriewe per jaar

Die gemiddelde syfer is die hoogste vir die middelgroot markte (R152,28), gevolg deur die groot markte (R113,52) en die klein markte (R74,95). Hierdie is die enigste verhoudingsgetal waar die syfer vir die middelgroot markte hoër is as die syfers vir beide die groot en klein markte.

7.6 SLOTOPMERKINGS

Volgens tabel 7.4 wil dit voorkom asof daar 'n direkte verband tussen die grootte van die NVPM en die effektiewe benutting van daardie NVPM se onderdak marksaalvloeroppervlakte bestaan. Die redes is nie voor-die-hand-

liggend nie, onder andere omdat die verskillende produksamestellings by die verskillende NVPM'e nie vir die navorsers beskikbaar is nie. Die enigste uitsondering skyn die bruto inkomste van die koel- en rypmaakgeriewe te wees, waar die gemiddelde vir die middelgroot markte relatief hoër as die gemiddelde vir die groot markte is. Ook in die geval is die redes nie voor-die-hand-liggend nie.

Gebruik van die bevindinge van die ondersoek

8.1 INLEIDING

Daar is 'n relatief groot hoeveelheid inligting ingesamel en verwerk wat in hoofstukke 3 tot 7 en in bylaes B1 tot B15 verskyn. Die inligting is in 'n bedryfsvergelykende vorm verwerk en die gebruiksnut en voordele wat dit vir markbesture inhou, word in die hoofstuk bespreek.

8.2 BEDRYFSVERGELYKENDE INLIGTING OOR DIE 15 NVPM'e

8.2.1 Omskrywing van bedryfsvergelyking

Bedryfsvergelyking kan omskryf word as die gereelde uitruil van inligting oor 'n reeks sleutelaktiwiteite, gewoonlik in die vorm van syfers (getalle, bedrae en persentasies), tussen min of meer soortgelyke ondernemings in dieselfde bedryfstak. Om die vertroulikheid van individuele inligting te verseker, is dit verkieslik dat die verwerking en uitruiling van die bedryfsvergelykende statistiek deur 'n onafhanklike instansie gedoen word. Die doel van die uitruil van die inligting is om ondernemings in staat te stel om hul eie resultate te kan vergelyk met die resultate van soortgelyke ondernemings in dieselfde bedryfstak. Dit word vergemaklik omdat die inligting wat ingesamel word, verwerk en gemiddeldes in die vorm van bedryfsvergelykende statistiek vrygestel word. Bedryfsvergelykende statistiek is 'n belangrike hulpmiddel vir die bestuur van 'n onderneming. Individuele ondernemings vergelyk gewoonlik hulle resultate met hul eie resultate van die verlede en met die interne doelwitte wat vooraf deur die onderneming self gestel is. Bedryfsvergelyking stel ogter 'n onderneming in staat om sy eie resultate te vergelyk met, en te beoordeel in die lig van, die resultate van min of meer soortgelyke ondernemings in dieselfde bedryfstak. Swakhede of tekortkominge waarvan die bestuur van 'n onderneming voorheen onbewus was, kan deur so 'n vergelyking en beoordeling van bedryfsvergelykende statistiek na vore

gebring word. So kan 'n verhoging in produktiwiteit en wins, vergeleke met die vorige jaar, op suksesvolle bestuur dui. Die vergelyking met die gegewens van soortgelyke ondernemings kan egter aantoon dat die "verhoging" in produktiwiteit en wins, vergeleke met die bedryfstaknorme, relatief swak en onbevredigend is. Omgekeerd kan bedryfsvergelyste statistiek egter ook aantoon dat die laer netto wins, of selfs 'n netto verlies, vir 'n bepaalde onderneming nog steeds heelwat beter as die resultate van soortgelyke ondernemings in dieselfde bedryfstak is. Die soort inligting kan die bestuur van 'n onderneming waardevolle tyd en moeite bespaar met die ondersoek na die redes vir die onbevredigende resultate van die onderneming. Die regstellende optrede wat hieruit kan voortspruit, behoort nie alleen die produktiwiteit van individuele ondernemings te verhoog nie, maar behoort trouens 'n gunstige invloed op die produktiwiteit in die land as geheel te hê.

8.2.2 Toepassings van die beskikbare bedryfsvergelyste inligting oor die 15 NVPM'e

Die belangrikste skaars hulpbronne van die 15 NVPM'e is waarskynlik die marksaalvloeroppervlakte en die markpersoneel. 'n Bedryfsvergelyste van die benutting van die belangrike skaars hulpbronne kan gedoen word met die hulp van die inligting wat deur die navorsers ingesamel en verwerk is. So 'n bedryfsvergelyste sal die markbestuur en ander belanghebbendes in staat stel om die prestasie van hul eie mark, met dié van min of meer soortgelyke NVPM'e en/of van al die NVPM'e, te vergelyk en te beoordeel. 'n Ontleding van die onderliggende redes vir enige tekortkominge wat deur die bedryfsvergelyste syfers uitgewys is, kan dan indiepte deur die betrokke markbestuur gedoen word. Regstellende stappe kan hierna tot groot voordeel van eie mark en plaaslike inwoners geneem word.

8.2.3 Gebruik van die beskikbare bedryfsvergelyste inligting deur 'n bepaalde mark

Ter illustrasie van die gebruik van bedryfsvergelyste inligting soos hierbo uiteengesit, moet daar eerstens gelet word op die massa gegewens wat oor elk van die 15 markte in bylaes B1 tot B15 van die verslag vervat is (dit wil sê een bylae vir elke mark).

Die NVPM'e is in 4 groot, 6 middelgroot en 5 klein markte verdeel, en elkeen van bylaes B1 tot B15 is inderdaad 'n bondige bedryfsvergelyste van die resultate van 'n bepaalde mark met die gemiddeldes vir:

- ▣ al 15 NVPM'e en
- ▣ die ander markte wat in dieselfde orde grootte val.

In elkeen van die 15 bylaes waarin 'n bepaalde mark se resultate bespreek word, is daar 'n hele paar riglyne oor daardie mark se posisie in vergelyking met al die ander markte, onder andere op die grondslag van:

- die totale omset
- die totale onderdak marksaal en
- die totale oppervlakte van die koel- en rypmaakgeriewe.

Boonop is daar 'n aanduiding van welke ander mark, op die grondslag van die totale omset, net groter en net kleiner as die bepaalde mark is.

In die geval van die Oos-Londenmark byvoorbeeld, word daar in bylae B6 aangedui dat die Oos-Londenmark, op die grondslag van omset, die agste grootste mark is en dat die Springsmark die sewende grootste en die Bloemfonteinmark die negende grootste mark is. As die markbestuur van die Oos-Londenmark hul resultate wil vergelyk met dié van ander NVPM'e sal daar hoofsaaklik uit drie oogpunte na die resultate gekyk word, naamlik:

- die vergelyking wat alreeds in bylae B6 gedoen is
- die resultate van die mark wat net groter as die Oos-Londenmark is, naamlik die Springsmark (bylae B13); en
- die resultate van die mark wat net kleiner as die Oos-Londenmark is, naamlik die Bloemfonteinmark (bylae B7).

'n Bedryfsvergelyking is nie 'n metode om bestuursprobleme op te los nie, maar suiwer 'n hulpmiddel om afwykings uit te wys en te kwantifiseer. Wanneer die afwykings bepaal is, kan 'n doelgerigte ondersoek ingestel word na bepaalde aspekte van, byvoorbeeld, 'n uitgawepos wat persentueel relatief hoog is in vergelyking met:

- die gemiddelde vir markte van dieselfde ordegrootte
- die gemiddelde vir die mark wat net groter of net kleiner as die bepaalde mark is en
- die gemiddelde vir al die markte.

Daaruit kan vrae geformuleer word vir diepergaande ondersoek, byvoorbeeld:

- Waarom is die totale personeelkoste 10,55 persentasie punte hoër as die gemiddelde vir markte in dieselfde ordegrootte en 11,78 persentasie punte hoër as die gemiddelde vir al die markte?
- Is die redes vir die hoër koste moontlik minder meganisering as by die ander markte, of laer produktiwiteit weens onvoldoende toesig, of groter onbenutte onderdak marksaaloppervlakte?

Die voorgaande is slegs enkele riglyne vir die praktiese gebruik van die inligting in die verslag vervat. Die inligting kan op soortgelyke wyse gebruik word om elke uitgawe- en inkomstepos te ontloed, om afwykings uit te wys, om die probleem te bepaal en oplossings te vind wat tot verbeterde resultate van die mark kan lei.

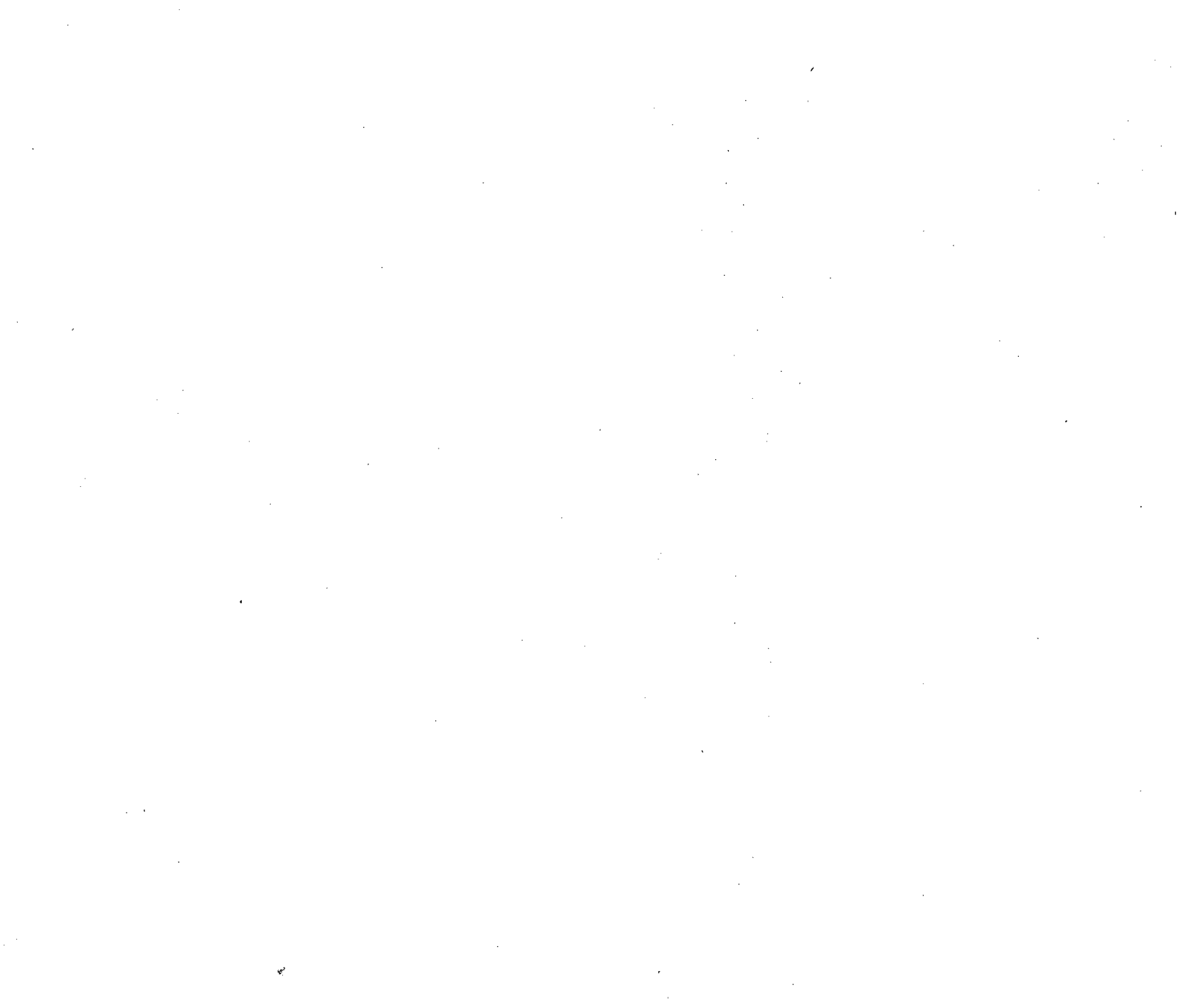
8.3 AANWENDING VAN DIE BEDRYFSVERGELYKENDE INLIGTING BESKIKBAAR UIT DIE HUIDIGE ONDERSOEK

Die inligting wat ingesamel en verwerk is en in hoofstukke 3 tot 7 en bylaes B1 tot B15 weergegee word, bevat in der waarheid belangrike basiese inligting wat nodig mag wees om die aanbevelings van die ander ondersoekte te kwantifiseer. Die inligting sal ook uiters nuttig wees om voorstelle van 'n kwalitatiewe aard, uit watter oord ookal, tot kwantitatiewe voorstelle uit te bou.

In die lig hiervan het die navorsers nie ondersoek ingestel na moontlike addisionele bronne van inkomste vir NVPM'e nie en ook nie na die moontlikheid of die huidige bronne van inkomste op 'n ander grondslag ingevorder moet word nie. Die rede is hoofsaaklik omdat dit duidelik na vore gekom het tydens die gestruktureerde onderhoude dat slegs varsvrugte en -groente op die NVPM'e hanteer behoort te word, en omdat toekomstige veranderings in die bedryfsvoering op die NVPM'e uiteraard verskeie ander invorderingsmetodes kan insluit.

8.4 SLOTOPMERKINGS

Soos in die vorige sewe hoofstukke word geen aanbevelings in die hoofstuk gemaak nie. Die bedryfsvergelykende inligting wat in hoofstukke 3 tot 7 en bylaes B1 tot B15 vervat is, kan met die hulp van hierdie hoofstuk met groot nut deur al die markte en ander belanghebbendes gebruik word.

Doc no 286788
Copy no 287174

R68,00